

Національний технічний університет
«Дніпровська політехніка»

LAW. STATE. TECHNOLOGY

Випуск 1

Видавничий дім
«Гельветика»
2023

РЕДАКЦІЙНА КОЛЕГІЯ:

ГОЛОВНИЙ РЕДАКТОР:

Легеза Юлія Олександрівна, доктор юридичних наук, професор, професор кафедри цивільного, господарського та екологічного права, Інститут гуманітарних та соціальних наук Національного технічного університету «Дніпровська політехніка».

ЧЛЕНИ РЕДАКЦІЙНОЇ КОЛЕГІЇ:

Блінова Ганна Олександрівна, доктор юридичних наук, доцент, професор кафедри цивільного, господарського та екологічного права, Інститут гуманітарних та соціальних наук Національного технічного університету «Дніпровська політехніка»;

Борисенко Антон Олександрович, доктор філософії у сфері права, доцент кафедри цивільного, господарського та екологічного права, Національний технічний університет «Дніпровська політехніка»;

Волкова Юлія Анатоліївна, доктор юридичних наук, професор, професор кафедри адміністративного права та процесу, Київський національний університет імені Тараса Шевченка; дослідник (почесний співробітник), Ліверпульський університет, Ліверпуль, Великобританія;

Задирака Наталія Юріївна, доктор юридичних наук, професор, доцент кафедри адміністративного права та процесу, Інститут права Київського національного університету імені Тараса Шевченка;

Золотухіна Лілія Олександрівна, доктор юридичних наук, доцент, професор кафедри цивільно-правових дисциплін, Дніпропетровський державний університет внутрішніх справ;

Лень Валентин Валентинович, кандидат юридичних наук, професор, професор кафедри публічного права, Інститут гуманітарних та соціальних наук Національного технічного університету «Дніпровська політехніка»;

Логвиненко Борис Олексійович, доктор юридичних наук, професор, професор кафедри адміністративного права, процесу та адміністративної діяльності, Дніпропетровський державний університет внутрішніх справ;

Миرونюк Роман Вікторович, доктор юридичних наук, професор, професор кафедри адміністративного права, процесу та адміністративної діяльності, Дніпропетровський державний університет внутрішніх справ;

Уварова Наталія Володимирівна, доктор юридичних наук, доцент, доцент кафедри кримінального процесу, Дніпропетровський державний університет внутрішніх справ;

Хряпінський Петро Васильович, доктор юридичних наук, професор, професор кафедри публічного права, Інститут гуманітарних та соціальних наук Національного технічного університету «Дніпровська політехніка»;

Д-р **Войцех Войтила**, доктор гуманітарних наук, науковий співробітник, Технологіко-гуманітарний університет ім. Казимира Пуласького в Радомі, Польща.

Журнал ухвалено до друку Вченою радою
Національного технічного університету «Дніпровська політехніка»

31 травня 2023 р., протокол № 6

Науковий журнал «Law. State. Technology»
zareєстровано Міністерством юстиції України
(Свідоцтво про державну реєстрацію друкованого засобу масової інформації
серія KB № 24808–14748P від 21.04.2021 року)

Наказом МОН України від 29.06.2021 № 735 (додаток № 4) журнал включено до категорії «Б»
Переліку наукових фахових видань України зі спеціальності 081 – Право.

Офіційний сайт видання: www.journals.politehnica.dp.ua/index.php/Ist

Статті у виданні перевірені на наявність плагіату за допомогою програмного забезпечення
StrikePlagiarism.com від польської компанії Plagiat.pl.

ISSN 2786-4685 (Print)
ISSN 2786-4650 (Online)

© Національний технічний університет «Дніпровська політехніка», 2023

ЦИВІЛЬНЕ ТА ГОСПОДАРСЬКЕ ПРАВО І ПРОЦЕС

УДК 351.74:353:355.4

Тетяна ПЛУГАТАР

кандидат юридичних наук, старший науковий співробітник, учений секретар секретаріату Вченої ради ДНДІ МВС України, пров. Є. Гуцала, 4А, Київ, Україна, 01011

ORCID: 0000-0003-2082-5790

Сергій ЛЕЛЕТ

кандидат юридичних наук, старший дослідник, начальник відділу науково-інформаційної та редакційно-видавничої діяльності ДНДІ МВС України, пров. Є. Гуцала, 4А, Київ, Україна, 01011

ORCID: 0000-0001-6099-4121

DOI: 10.32782/LST/2023-1-1

Бібліографічний опис статті: Пругатар, Т., Лелет, С. (2023). Взаємодія органів Національної поліції з органами місцевого самоврядування в умовах воєнного стану в Україні. *Law. State. Technology*, 1, 3–9, doi: 10.32782/LST/2023-1-1

ВЗАЄМОДІЯ ОРГАНІВ НАЦІОНАЛЬНОЇ ПОЛІЦІЇ З ОРГАНАМИ МІСЦЕВОГО САМОВРЯДУВАННЯ В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ В УКРАЇНІ

У статті здійснено аналіз правового регулювання організації та здійснення взаємодії органів Національної поліції з органами місцевого самоврядування в умовах правового режиму воєнного стану в Україні. Наголошується, що запровадження в Україні воєнного стану вимагає не лише вирішення завдань, пов'язаних із запровадженням і здійсненням заходів правового режиму воєнного стану, оскільки у ході відсічі збройної агресії проти України органи поліції беруть участь у виконанні завдань територіальної оборони, здійснюють посилене патрулювання, супроводження відповідних вантажів, охорону майна постраждалих осіб, охорону місць руйнувань, доставлення правопорушників, обмеження руху транспорту на небезпечних напрямках, проведення навчань з представниками населення тощо. Висвітлюються основні проблеми, які виникають під час взаємодії органів Національної поліції з органами місцевого самоврядування на сучасному етапі в умовах правового режиму воєнного стану в Україні, окреслюються шляхи їх вирішення, надаються пропозиції з удосконалення організації такої взаємодії, пропонується розробити нормативно-правовий акт щодо організації взаємодії органів поліції з органами місцевого самоврядування, в якому слід закріпити мету взаємодії, завдання, дати визначення окремих понять, визначити суб'єктів та керівників органів взаємодії, види та форми взаємодії, особливості взаємного інформування, канали передачі інформації, способи та строки перевірки результативності взаємодії, визначити принципи, а також напрями взаємодії в умовах правового режиму воєнного стану в Україні. Робиться висновок, що під правовим регулюванням взаємодії органів Національної поліції з органами місцевого самоврядування в умовах правового режиму воєнного стану в Україні слід розуміти систему правових засобів (елементів), сукупність прийомів та способів правового впливу на суспільні відносини, що виникають під час такої взаємодії, за допомогою яких визначається комплекс організаційних та спеціальних заходів, спрямованих на захист від протиправних посягань, а також забезпечення особистої безпеки громадян, протидії правопорушенням.

Ключові слова: правове регулювання, Національна поліція, органи поліції, органи місцевого самоврядування, взаємодія, співпраця, воєнний стан.

Tetiana PLUHATAR

Candidate of Juridical Sciences, Senior Research Fellow, Scientific Secretary of the Secretariat of the Scientific Council of the State Scientific Research Institute of the Ministry of Internal Affairs of Ukraine, Y. Hutsala lane, 4A, Kyiv, Ukraine, 01011

ORCID: 0000-0003-2082-5790

Serhii LELET

candidate of Juridical Sciences, Senior Researcher, Head of the Department of Scientific and Information and Editorial and Publishing Activities of the State Scientific Research Institute of the Ministry of Internal Affairs of Ukraine, Y. Hutsala lane, 4A, Kyiv, Ukraine, 01011

ORCID: 0000-0001-6099-4121

DOI: 10.32782/LST/2023-1-1

To cite this article: Pluhatar T., Lelet S. (2023). Vzaiemodiiia orhaniv Natsionalnoi politsii z orhanamy mistsevoho samovriaduvannia v umovakh voiennoho stanu v Ukraini [Interaction between the National police and local authorities under the conditions of martial law in Ukraine]. *Law, State, Technology*, 1, 3–9, doi: 10.32782/LST/2023-1-1

INTERACTION BETWEEN THE NATIONAL POLICE AND LOCAL AUTHORITIES UNDER THE CONDITIONS OF MARTIAL LAW IN UKRAINE

The article analyzes the legal regulation concerning the organization and implementation of interaction between the National Police and local authorities under the legal regime of martial law in Ukraine. It is noted that the imposition of martial law in Ukraine requires not only solving problems concerning the imposition, but also implementing measures of the legal regime of martial law, as in repulsing armed aggression against Ukraine, the police took part in the execution of the tasks of territorial defense, conducted increased patrols, accompanying, relevant cargo, protection of property of victims, guarding places of destruction, delivering intruders, limiting traffic in dangerous areas, conducting training exercises with representatives of the population and so on. The main problems arising during the interaction between the National Police and local authorities at the current stage under the legal regime of martial law in Ukraine are highlighted, and the ways to solve them are determined, providing suggestions for improving the organization of such interaction, proposes developing a regulatory and legal act on the organization of interaction between the police and local authorities, which should fix the purpose of interaction, tasks, define individual concepts, determine the subjects and heads of interaction, types and forms of interaction, features of mutual information, information transmission channels, methods and timing of testing the effectiveness of interaction, identify principles, as well as areas of interaction under the legal regime of martial law in Ukraine. The authors concluded that the legal regulation of the interaction between the National Police and local authorities under the legal regime of martial law in Ukraine should be understood as a system of legal means (elements), combination of techniques and methods for legal impact on social relations arising during such interaction through which a set of organizational and special measures aimed at protection against unlawful encroachments, as well as ensuring personal safety of citizens, countering wrongdoing is determined.

Key words: legal regulation, National Police, police bodies, local self-government bodies, interaction, cooperation, martial law.

Постановка проблеми. Органи Національної поліції України виконують широке коло завдань щодо захисту життя, здоров'я, прав і свобод громадян, охорони громадського порядку та безпеки, власності, інтересів суспільства та держави від протиправних посягань тощо. Ефективність та якість роботи Національної поліції залежить також і від налагодженої належним чином взаємодії та співпраці з органами місцевого самоврядування, які в умовах воєнного стану відіграють значну роль щодо охорони та оборони територіальних громад. Враховуючи останні оновлення й внесення змін до нормативно-правових актів, які регулюють діяльність Національної поліції в період воєнного стану та нової моделі здійснення військовими адміністраціями повноважень органів місцевого самоврядування, актуальним є висвітлення проблем взаємодії органів поліції з органами місцевого самоврядування в умовах правового режиму воєнного стану в Україні.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Окремі аспекти взаємодії органів та підрозділів поліції з органами місцевого самоврядування розглядали в своїх працях такі вітчизняні дослідники як: О. Ключев (Ключев, 2010), М. Корнієнко (Корнієнко, 2022), О. Коропатов, Л. Могилевська (Могилевська, 2020), А. Новіченко (Новіченко, 2022), А. Пишна (Пишна,

2022), С. Шевченко (Шевченко, 2022) та інші вчені. Водночас огляд наукової літератури свідчить, що дослідження проблем взаємодії органів Національної поліції з органами місцевого самоврядування в умовах правового режиму воєнного стану в Україні залишається епізодичним і неповним, а існуючі прогалини як теоретичного, організаційного, так і юридичного характеру у цій сфері не сприяють підвищенню ефективності діяльності цих органів за сучасних умов, що зумовлює потребу пошуку нових підходів до оцінки соціальної ролі поліції, створення нової моделі взаємовідносин з органами місцевого самоврядування в умовах правового режиму воєнного стану в Україні.

Метою статті є аналіз правового регулювання взаємодії органів Національної поліції з органами місцевого самоврядування в умовах правового режиму воєнного стану в Україні, висвітлення проблем, які виникають під час такої взаємодії та визначення шляхів їх вирішення, напрацювання пропозицій щодо удосконалення та налагодження дієвої співпраці між органами поліції та органами місцевого самоврядування на сучасному етапі в умовах правового режиму воєнного стану в Україні.

Виклад основного матеріалу. Указом Президента України від 24 лютого 2022 року № 64/2022 у зв'язку з військовою агресією

Російської Федерації проти України введено воєнний стан із 05 години 30 хвилин 24 лютого 2022 року строком на 30 діб (Про введення воєнного стану в Україні, 2022). І далі відповідними указами Президента № 133/2022 від 14.03.2022, № 259/2022 від 18.04.2022, № 341/2022 від 17.05.2022, № 573/2022 від 12.08.2022, № 757/2022 від 07.11.2022, від 06.02.2023 № 58/2023 продовжено строк дії воєнного стану в Україні до 20 травня 2023 року.

Воєнний стан, відповідно до ст. 1 Закону України «Про правовий режим воєнного стану» є особливим правовим режимом, що вводиться в Україні або в окремих її місцевостях у разі збройної агресії чи загрози нападу, небезпеки державній незалежності України, її територіальній цілісності та передбачає надання відповідним органам державної влади, військовому командуванню, військовим адміністраціям та органам місцевого самоврядування повноважень, необхідних для відвернення загрози, відсічі збройної агресії та забезпечення національної безпеки, усунення загрози небезпеки державній незалежності України, її територіальній цілісності, а також тимчасове, зумовлене загрозою, обмеження конституційних прав і свобод людини і громадянина та прав і законних інтересів юридичних осіб із зазначенням строку дії цих обмежень» (Про правовий режим воєнного стану, 2015). У ч. 2 ст. 9 цього Закону зазначається, що «органи місцевого самоврядування і далі здійснюють повноваження, надані їм Конституцією України, цим та іншими законами України. Військове командування разом із Міністерством внутрішніх справ України, іншими органами виконавчої влади, органами місцевого самоврядування має забезпечити заходи й повноваження, необхідні для забезпечення оборони України, захисту безпеки населення та інтересів держави» (Про правовий режим воєнного стану, 2015).

На територіях, де введено воєнний стан, для забезпечення дії Конституції та законів України, забезпечення разом із військовим командуванням запровадження та здійснення заходів правового режиму воєнного стану, оборони, цивільного захисту, громадської безпеки і порядку, охорони прав, свобод і законних інтересів громадян Президентом України можуть утворюватися тимчасові державні органи – військові адміністрації. Указом Президента України від 24.02.2022 № 68/2022 було утворено 24 обласні та Київську міську, а також районні військові адміністрації для здійснення керівництва у сфері забезпечення оборони, громадської безпеки і порядку. У зв'язку з утворенням військових адміністрацій, зазначених у цій статті,

обласні, Київська міська державні адміністрації та голови цих адміністрацій набувають статусу відповідних військових адміністрацій та начальників цих військових адміністрацій (Про утворення військових адміністрацій, 2022). До повноважень утворених військових адміністрацій належить запровадження і здійснення заходів правового режиму воєнного стану разом з військовим командуванням самостійно або із залученням органів виконавчої влади та органів місцевого самоврядування, а також здійснення на відповідних територіях повноважень місцевих державних адміністрацій. Вони здійснюють свої повноваження до припинення або скасування воєнного стану.

Відповідно до ст. 8 Закону України «Про правовий режим воєнного стану», військове командування разом із військовими адміністраціями (у разі їх утворення) можуть самостійно або із залученням органів виконавчої влади, органів місцевого самоврядування запроваджувати та здійснювати в межах тимчасових обмежень конституційних прав і свобод людини і громадянина, а також прав і законних інтересів юридичних осіб, передбачених указом Президента України про введення воєнного стану певні заходи правового режиму воєнного стану (Про утворення військових адміністрацій, 2022).

У свою чергу, поліція відповідно до покладених на неї завдань та згідно з п. 24 ч. 1 ст. 23 Закону України «Про Національну поліцію», бере участь відповідно до повноважень у забезпеченні та здійсненні заходів правового режиму воєнного або надзвичайного стану, зони надзвичайної екологічної ситуації у разі їх введення на всій території України або в окремій місцевості. Крім того, у ч. 2 ст. 24 цього Закону визначено додаткові повноваження поліції та встановлено, що «у разі виникнення загрози державному суверенітету України та її територіальній цілісності, а також у ході відсічі збройної агресії проти України органи та підрозділи, що входять до системи поліції, відповідно до законодавства України беруть участь у виконанні завдань територіальної оборони, забезпеченні та здійсненні заходів правового режиму воєнного стану у разі його оголошення на всій території України або в окремій місцевості». У процесі своєї діяльності поліція, як зазначається у ст. 5 вказаного Закону взаємодіє з органами правопорядку та іншими органами державної влади, а також з органами місцевого самоврядування, відповідно до закону та інших нормативно-правових актів (Про Національну поліцію, 2015).

Головною метою взаємодії крім координації, узгодження та вироблення спільних заходів

є забезпечення єдності дій, взаємодопомоги й об'єднання зусиль для успішного вирішення спільних завдань щодо забезпечення та здійснення заходів правового режиму воєнного стану на території України, тобто взаємодія і взаємна допомога повинні бути чітко узгоджені як за цілями та завданнями, так і за місцем і часом проведення спільних заходів. З огляду на це, від правового регулювання значною мірою залежить якість та своєчасність проведеної співпраці органів поліції з органами місцевого самоврядування щодо здійснення заходів правового режиму воєнного стану, оборони, цивільного захисту, громадської безпеки і порядку, охорони прав, свобод і законних інтересів громадян. Правове регулювання взаємодії органів поліції з органами місцевого самоврядування є складним соціальним явищем, зумовленим існуванням значної кількості проміжних систем, однак жодна із систем, пов'язаних із процесами регулювання їх діяльності, не може бути використана без механізму регулювання, функцій, процесів тощо. Тому, зважаючи на зміни, які наразі відбуваються в українському суспільстві в умовах воєнного стану, що характеризуються кардинальними перетвореннями людського буття, формуванням нової системи орієнтацій особистості у світі цінностей, оскільки на період дії правового режиму воєнного стану можуть обмежуватися конституційні права і свободи людини та громадянина та вводитися тимчасові обмеження прав і законних інтересів юридичних осіб в межах та обсязі, що необхідні для забезпечення здійснення різних заходів правового режиму воєнного стану.

Розкриваючи зміст поняття «взаємодія», варто зауважити, що будучи філософською категорією вона відображає особливий тип відношення між об'єктами, при якому кожний з об'єктів діє (впливає) на інші об'єкти, приводячи до їх зміни, і водночас зазнає дії (впливу) з боку кожного з цих об'єктів, що у свою чергу, зумовлює зміну його стану (Шинкарук, 2002; с. 77). Аналіз юридичної літератури показав, що сутність поняття «взаємодія» не зводиться лише до спільної діяльності суб'єктів, а містить у собі більш широке коло зв'язків і контактів (обмін інформацією, узгодження самостійних дій, планування роботи, тощо). Як управлінське поняття «взаємодію» вчені розглядають як форму зв'язку елементів системи, за допомогою якої вони, взаємодоповнюючи один одного, створюють умови для успішного функціонування всієї системи в цілому. Причому, необхідно мати на увазі, що взаємодія як управлінська категорія виявляється не лише у вну-

трішньо-організаційній діяльності системи, але й в зовнішніх її функціях (Клюєв, 2010; с. 50). Л. Могилевська вважає, що «взаємодія є спільною взаємоузгодженою діяльністю Національної поліції України з громадськістю та іншими органами державної влади, яка спрямована на досягнення спільної мети – забезпечення належного захисту та реалізації прав і свобод (людини в Україні)» (Могилевська, 2020; с. 226). Підтримуємо думку М. Корнієнка, який розглядаючи взаємодію підрозділів поліції з органами місцевого самоврядування, які діють на регіональному та місцевому рівнях, зауважує, що «організація спільної діяльності повинна відбуватися на основі принципів взаємодії, правильна реалізація яких дозволить побудувати конструктивне співробітництво, об'єднуючи й погоджуючи їх зусилля для досягнення спільних інтересів, успішно долаючи протиріччя, які виникають» (Корнієнко, 2022; с. 382).

Що стосується правового регулювання взаємодії органів поліції з органами місцевого самоврядування, то Закон України «Про Національну поліцію» (Про Національну поліцію, 2015) містить ряд положень, які регламентують питання їх взаємодії, а саме: поліція у межах своїх повноважень сприяє органам місцевого самоврядування у забезпеченні захисту прав та свобод громадян, дотримання законності та правопорядку, а також надає підтримку розвитку громадянських ініціатив у сфері запобігання правопорушенням та забезпечення правопорядку. При цьому органи місцевого самоврядування повинні сприяти поліції у виконанні покладених на неї обов'язків. Крім того, на поліцію покладається такий обов'язок, як інформування вищих посадових осіб виконавчої влади України та виборних посадових осіб місцевого самоврядування про стан правопорядку на відповідній території. Згідно зі статтями 26 та 43 Закону України «Про місцеве самоврядування в Україні» до повноважень сільських, селищних, міських, районних та обласних рад віднесено заслуховування інформації керівників органів Національної поліції про стан законності, боротьби із злочинністю, охорони громадської безпеки і порядку та результати діяльності на відповідній території (Про місцеве самоврядування в Україні, 1997). За наслідками розгляду відповідного запиту чи заслуховування інформації відповідна рада може прийняти рішення, в якому можуть міститися відповідні оцінки та рекомендації. Водночас необхідно зауважити, що з метою оптимізації діяльності поліції, у тому числі під час дії воєнного стану Закон України «Про Національну поліцію» було доповнено

ст. 90¹, відповідно до якої під час дії воєнного стану громадський контроль за діяльністю поліції не здійснюється (Про внесення змін до законів України «Про Національну поліцію»...), також під час воєнного стану не може бути річного звіту про діяльність поліції, прийняття резолюції недовіри керівникам поліції, зустрічей з органами місцевого самоврядування та населенням, залучення громадськості до розгляду скарг на дії чи бездіяльність поліцейських. Цим законом також було доповнено Дисциплінарний статут Національної поліції України новим розділом, яким регламентовано порядок здійснення службового розслідування в період дії воєнного часу і встановлена нова процедура проведення службового розслідування на час дії воєнного стану у разі порушення поліцейським службової дисципліни.

Окрему увагу слід приділити розгляду ст. 38 Закону України «Про місцеве самоврядування в Україні», яка визначає повноваження виконавчих органів сільських, селищних та міських рад у сфері забезпечення законності та правопорядку, охорони прав, свобод і законних інтересів громадян. Зокрема, у підпункті 1 пункту «а» частини 1 зазначається: «до відання виконавчих органів сільських, селищних, міських рад належать: а) власні (самоврядні) повноваження: 1) підготовка і внесення на розгляд ради пропозицій щодо створення відповідно до закону міліції, що утримується за рахунок коштів місцевого самоврядування, вирішення питань про чисельність працівників такої міліції, про витрати на їх утримання, здійснення матеріально-технічного забезпечення їх діяльності, створення для них необхідних житлово-побутових умов» (Про місцеве самоврядування в Україні, 1997).

З цього приводу цікавою є думка С. Шевченка, що «поліпшення взаємодії органів місцевого самоврядування з поліцією залежить від зміни її організаційної структури. Зокрема утворення місцевої (муніципальної) поліції – самостійної поліцейської структури, яка фінансується за рахунок місцевого бюджету з підпорядкуванням певних служб і наданням обов'язків, які відповідають місцевим умовам. Це буде, з одного боку, децентралізація МВС, а з іншого стане можливістю місцевих органів самоврядування самостійно впливати на стан забезпечення публічного порядку» (Шевченко, 2022; с. 579). Дещо іншої позиції дотримується А. Пишна, яка наголошує, що хоч «до компетенції органів місцевого самоврядування відноситься створення муніципальних підрозділів з охорони публічної безпеки та порядку на кшталт «Муніципальної варти», але потребує

чіткого розмежування повноважень таких підрозділів органів місцевого самоврядування та територіальних підрозділів Національної поліції. Визначення, що до їх компетенції відноситься виключно охорона публічної безпеки та порядку, але не надано повноважень щодо здійснення превентивних поліцейських заходів та заходів примусу. Також потребує врегулювання питання щодо можливості несення ними служби з використанням вогнепальної зброї або пристроїв. Що на думку вченої, буде недоречним (Пишна, 2022; с. 387). Водночас наразі немає законодавчо закріпленого механізму для формування місцевої поліції, крім того розмежування повноважень муніципальної і державної поліції може бути вирішено лише з прийняттям відповідного нормативно-правового акту.

Тому, зважаючи на сучасні умови варто погодитися з А. Новіченком, який наголошує: «важливо організувати ефективну взаємодію поліції з органами місцевого самоврядування, вибудувати їх конструктивне співробітництво, спрямоване на забезпечення безпеки, правопорядку та реалізацію конституційних прав громадян, які проживають у відповідних адміністративно-територіальних одиницях. Враховуючи це, правову характеристику взаємодії поліції та органів місцевого самоврядування у механізмі забезпечення правопорядку слід вибудовувати, виходячи з того, що перші є державними органами та належать до виконавчої гілки державної влади, а другі, відповідно до Конституції України, Законів України, не входять до системи органів державної влади, але є органами публічної влади на місцях» (Новіченко, 2022; с. 56).

Наразі варто більше уваги приділяти особливо питанням взаємодії поліції та органів місцевого самоврядування під час здійснення таких заходів правового режиму воєнного стану як охорона об'єктів, що забезпечують життєдіяльність населення, охорона майна постраждалих осіб, охорона місць руйнувань, обмеження руху транспорту на небезпечних напрямках тощо.

Висновки. З огляду на викладене вище, вважаємо, що слід розробити нормативно-правовий акт щодо організації взаємодії органів поліції з органами місцевого самоврядування, в якому закріпити мету взаємодії, завдання, дати визначення окремих понять, визначити суб'єктів та керівників органів взаємодії, види та форми взаємодії, особливості взаємного інформування, канали передачі інформації, способи та строки перевірки результативності взаємодії, визначити принципи, а також напрями взаємодії в умовах правового режиму воєнного стану в Україні.

Під правовим регулюванням взаємодії органів Національної поліції з органами місцевого самоврядування в умовах правового режиму воєнного стану слід розуміти систему правових засобів, сукупність прийомів та способів правового впливу на суспільні відносини, що виникають під час такої взаємодії, за допомогою яких визначається комплекс організаційних та спеціальних заходів, спрямованих на захист від протиправних посягань, а також забезпечення особистої безпеки громадян, протидію правопорушенням. Специфіка правового регу-

лювання зазначеної взаємодії в умовах правового режиму воєнного стану в Україні полягає у тому, що, з одного боку, вона відбувається в особливих внутрішньо-організаційних умовах (комплектування особового складу, проходження служби, атестування, застосування поліцейськими спеціальних засобів тощо), а з іншого – спрямовується на забезпечення як постійних або тимчасових (ситуаційних), так і загальнодержавних та регіональних явищ чи процесів, що відбуваються в країні в умовах воєнного стану.

ЛІТЕРАТУРА:

1. Про введення воєнного стану в Україні: Указ Президента України від 24.02.2022 № 64/2022 (зі змінами). БД «Законодавство України». Верховна Рада України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/64/2022#Text> (дата звернення 10.04.2023).
2. Про правовий режим воєнного стану: Закон України від 12.05.2015 № 389-VIII (зі змінами). БД «Законодавство України». Верховна Рада України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/389-19#Text> (дата звернення 10.04.2023).
3. Про утворення військових адміністрацій: Указ Президента України від 24.02.2022 № 68/2022. БД «Законодавство України». Верховна Рада України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/68/2022#Text> (дата звернення 10.04.2023).
4. Про Національну поліцію: Закон України від 02.07.2015 № 580-VIII (зі змінами). БД «Законодавство України». Верховна Рада України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/580-19#Text> (дата звернення 10.04.2023).
5. Філософський енциклопедичний словник / В. І. Шинкарук (голова редколегії) та ін.; Л. В. Озодовська, Н. П. Поліщук (наукові редактори); І. О. Покаржевська (художнє оформлення). Київ: Абрис, 2002. 742 с.
6. Ключев О. М. Проблеми взаємодії підрозділів органів внутрішніх справ на регіональному рівні: дис. ... д-ра юрид. наук: спец. 12.00.07. Харків: Харківський національний університет внутрішніх справ, 2010. 422 с.
7. Могилевська Л. До проблеми взаємодії Національної поліції з громадськістю та іншими органами державної влади у сфері забезпечення прав і свобод дитини. *Підприємництво, господарство і право*. 2020. № 2. С. 225–229. DOI: <https://doi.org/10.32849/2663-5313/2020.2.39>
8. Корнієнко М.В. Адміністративно-правові основи взаємодії територіальних підрозділів Національної поліції та органів місцевого самоврядування у сфері забезпечення публічної безпеки і порядку. *Юридичний науковий електронний журнал*. 2022. № 1. С. 379–384. DOI: <https://doi.org/10.32782/2524-0374/2022-1/96>
9. Про місцеве самоврядування в Україні: Закон України від 21.05.1997 № 280/97-ВР (зі змінами). БД «Законодавство України». Верховна Рада України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/280/97-%D0%B2%D1%80#Text> (дата звернення 10.04.2022).
10. Про внесення змін до законів України «Про Національну поліцію» та «Про Дисциплінарний статут Національної поліції України» з метою оптимізації діяльності поліції, у тому числі під час дії воєнного стану: Закон України від 15.03.202 № 2123-IX. БД «Законодавство України». Верховна Рада України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2123-20#n221> (дата звернення 10.04.2023).
11. Шевченко С.І. Адміністративно-правове забезпечення взаємодії Національної поліції України та органів місцевого самоврядування та перспективи нормативно-правового регулювання в питанні організації захисту публічного порядку. *Юридичний науковий електронний журнал*. 2022. № 7. С. 576–579. DOI: <https://doi.org/10.32782/2524-0374/2022-7/139>
12. Пишна А.Г. Взаємодія органів Національної поліції та органів місцевого самоврядування у сфері забезпечення публічної безпеки та порядку. *Юридичний науковий електронний журнал*. 2022. № 1. С. 385–387. DOI: <https://doi.org/10.32782/2524-0374/2022-1/97>
13. Новіченко А. Взаємодія поліції та органів місцевого самоврядування у забезпеченні правопорядку в Україні. *Європейські перспективи*. 2022. № 1. С. 52–57. URL: <http://dspace.univd.edu.ua/xmlui/handle/123456789/14804>

REFERENCES:

1. Pro vvedennia voiennoho stanu v Ukraini [On the introduction of martial law in Ukraine]: Ukaz Prezidenta Ukrainy vid 24.02.2022 № 64/2022 (zi zminamy) // BD «Zakonodavstvo Ukrainy» / Verkhovna Rada Ukrainy. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/64/2022#Text> [in Ukrainian].
2. Pro pravovyi rezhym voiennoho stanu [On the legal regime of martial law]: Zakon Ukrainy vid 12.05.2015 № 389-VIII (zi zminamy) // BD «Zakonodavstvo Ukrainy» / Verkhovna Rada Ukrainy. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/389-19#Text> [in Ukrainian].
3. Pro utvorennia viiskovykh administratsii [On the establishment of military administrations]: Ukaz Prezidenta Ukrainy vid 24.02.2022 № 68/2022 // BD «Zakonodavstvo Ukrainy» / Verkhovna Rada Ukrainy. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/68/2022#Text> [in Ukrainian].
4. Pro Natsionalnu politsiiu [On the National Police]: Zakon Ukrainy vid 02.07.2015 № 580-VIII (zi zminamy) // BD «Zakonodavstvo Ukrainy» / Verkhovna Rada Ukrainy. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/580-19#Text> [in Ukrainian].
5. Filosofskyi entsyklopedychnyi slovnyk [Philosophical encyclopedic dictionary] / V.I. Shynkaruk (head of the editorial board) and others; L.V. Ozadovska, N.P. Polishchuk (scientific editors); I.O. Pokarzhevskia (art design). Kyiv: Abrys, 2002. 742 p. [in Ukrainian].
6. *Kliuiev O.M.* (2010). Problemy vzaiemodii pidrozdiliv orhaniv vnutrishnikh sprav na rehionalnomu rivni [Problems of interaction of divisions of internal affairs bodies at the regional level]: dys. ... d-ra yuryd. nauk: spets. 12.00.07. Kharkiv: Kharkivskyi natsionalnyi universytet vnutrishnikh sprav. 422 s. [in Ukrainian].
7. *Mohylevska L.* (2020). Do problemy vzaiemodii Natsionalnoi politsii z hromadskistiu ta inshymy orhanamy derzhavnoi vlady u sferi zabezpechennia prav i svobod dytyny [To the problem of the interaction of the National Police with the public and other state authorities in the sphere of ensuring the rights and freedoms of the child]. *Pidpriemnytstvo, hospodarstvo i pravo*. № 2. S. 225–229. DOI: <https://doi.org/10.32849/2663-5313/2020.2.39> [in Ukrainian].
8. *Korniienko M. V.* (2022). Administratyvno-pravovi osnovy vzaiemodii terytorialnykh pidrozdiliv Natsionalnoi politsii ta orhaniv mistsevoho samovriaduvannia u sferi zabezpechennia publichnoi bezpeky i poriadku [Administrative and legal basis of interaction between territorial units of the National police and local government bodies in the field of ensuring public safety and order]. *Yurydychnyi naukovyi elektronnyi zhurnal*. № 1. S. 379–384. DOI: <https://doi.org/10.32782/2524-0374/2022-1/96> [in Ukrainian].
9. Pro mistseve samovriaduvannia v Ukraini [On local self-government in Ukraine]: Zakon Ukrainy vid 21.05.1997 № 280/97-VR (zi zminamy) // BD «Zakonodavstvo Ukrainy» / Verkhovna Rada Ukrainy. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/280/97-%D0%B2%D1%80#Text> [in Ukrainian].
10. Pro vnesennia zmin do zakoniv Ukrainy «Pro Natsionalnu politsiiu» ta «Pro Dystsyplinarnyi statut Natsionalnoi politsii Ukrainy» z metoiu optymizatsii diialnosti politsii, u tomu chysli pid chas dii voiennoho stanu [Amendments to the Laws of Ukraine «On the Disciplinary Statute of the National Police of Ukraine» in order to optimize the activities of the police, including during martial law]: Zakon Ukrainy vid 15.03.202 № 2123-IX / BD «Zakonodavstvo Ukrainy» / Verkhovna Rada Ukrainy. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2123-20#n221> [in Ukrainian].
11. *Shevchenko S.I.* (2022). Administratyvno-pravove zabezpechennia vzaiemodii Natsionalnoi politsii Ukrainy ta orhaniv mistsevoho samovriaduvannia ta perspektyvy normatyvno-pravovoho rehuliuвання v pytanni orhanizatsii zakhystu publichnoho poriadku [Administrative and legal provision of interaction between the National Police of Ukraine and local self-government bodies and the perspective of normative and legal regulation in the matter of organization of protection of public order]. *Yurydychnyi naukovyi elektronnyi zhurnal*. № 7. S. 576–579. DOI: <https://doi.org/10.32782/2524-0374/2022-7/139> [in Ukrainian].
12. *Pyshna A. H.* (2022). Vzaiemodiia orhaniv Natsionalnoi politsii ta orhaniv mistsevoho samovriaduvannia u sferi zabezpechennia publichnoi bezpeky ta poriadku [Interaction of National police bodies and local government bodies in the sphere of ensuring public safety and order]. *Yurydychnyi naukovyi elektronnyi zhurnal*. № 1. S. 385–387. DOI: <https://doi.org/10.32782/2524-0374/2022-1/97> [in Ukrainian].
13. *Novichenko A.* (2022). Vzaiemodiia politsii ta orhaniv mistsevoho samovriaduvannia u zabezpechenni pravoporiadku v Ukraini [Interaction of police and local self-government bodies of law and order in Ukraine]. *Yevropeiski perspektyvy*. № 1. S. 52–57. URL: <http://dspace.univd.edu.ua/xmlui/handle/123456789/14804> [in Ukrainian].

ЕКОЛОГІЧНЕ І ЗЕМЕЛЬНЕ ПРАВО

УДК 349.6 + 341.174

Dmytro BOYCHUK

Ph.D. in Rechtswissenschaften, Außerordentlicher Professor, Außerordentlicher Professor der Abteilung für Recht der Europäischen Union an der Nationalen Juristischen Universität Jaroslaw Mudryi, Puschkinska-Straße 77, 61057 Charkiw, Ukraine

ORCID: 0000-0001-7967-4443

Volodymyr KOVTUN

Student im dritten Jahr der Fakultät für Anwaltsausbildung, Spezialistin des Zentrums für internationale Bildung und innovative Entwicklung der Nationalen Juristischen Universität Jaroslaw Mudryi, Puschkinska-Straße 77, Charkiw, 61057 Ukraine

ORCID: 0000-0001-9320-9441

Valeria SCHEVTCHUK

Studentin im dritten Jahr der Fakultät für Anwaltsausbildung der Nationalen Juristischen Universität Jaroslaw Mudryi, Puschkinska-Straße 77, Charkiw, 61057 Ukraine

DOI: 10.32782/LST/2023-1-2

Bibliographische Beschreibung des Artikels: Boychuk D., Kovtun V., Shevchuk V. (2023). Die Bekämpfung der Verschmutzung der Oberflächengewässer der Ukraine durch die Anpassung der Umweltgesetzgebung an den EU-Besitzstand. *Law. State. Technology*, 1, 10–20, doi 10.32782/LST/2023-1-2

DIE BEKÄMPFUNG DER VERSCHMUTZUNG DER OBERFLÄCHENGEWÄSSER DER UKRAINE DURCH DIE ANPASSUNG DER UMWELTGESETZGEBUNG AN DEN EU-BESITZSTAND

Die Frage des Schutzes von Oberflächengewässern in der Ukraine und weltweit steht im Mittelpunkt der Aufmerksamkeit der wissenschaftlichen Gemeinschaft, sowohl bei Naturwissenschaftlern als auch bei Juristen. Nachdem die Ukraine den Status eines Beitrittskandidaten zur Europäischen Union erhalten hat, ist sie internationale rechtliche Verpflichtungen im Bereich der Anpassung der nationalen Gesetzgebung an die EU-Standards eingegangen. Neben vielen wichtigen Änderungen, wie z. B. Reformen der Justiz und der Korruptionsbekämpfung, haben wir uns verpflichtet, unsere Umweltgesetzgebung an die EU-Normen anzupassen. Die Aufmerksamkeit der Autoren wurde auf die Frage des Schutzes von Oberflächengewässern gelenkt, indem die ukrainischen Rechtsvorschriften gemäß den Normen der Europäischen Gemeinschaft geändert wurden. Ziel der Studie ist es, Vorschläge zur Änderung der nationalen Gesetzgebung im Bereich des Oberflächenwasserschutzes zu entwickeln, um deren Übereinstimmung mit dem EU-Besitzstand zu gewährleisten. Um dieses Ziel zu erreichen, wurden in der Studie die EU-Richtlinien und die Rechtsprechung des Europäischen Gerichtshofs für Menschenrechte (im Folgenden als EGMR, Straßburger Gerichtshof bezeichnet) analysiert. Die folgenden Methoden wurden in der Studie angewandt. Die Methode der Analyse und Synthese wurde verwendet, um die Gesetzgebung und die Gerichtspraxis zu analysieren, um Schlussfolgerungen zu formulieren und die Forschungsfragen zu formulieren. Die dialektische Methode war nützlich für eine umfassende Betrachtung des Oberflächengewässerschutzes in seinem systemischen Zusammenhang mit der Rechtsdurchsetzungspraxis und der Bedeutung des besagten Rechtsverstoßes im Kontext der europäischen Integration für die Gesellschaft als Ganzes. Die Neuheit der Untersuchung besteht in einer umfassenden Analyse der Fragen der Erhaltung und des Schutzes der Oberflächengewässer durch das Prisma der Anpassung der nationalen Gesetzgebung an die Normen der Europäischen Union. Im Verlauf der Studie wurden die folgenden Schlussfolgerungen gezogen. Die Autoren sind zu dem Schluss gekommen, dass bestimmte Rechtsakte, nämlich das Strafgesetzbuch der Ukraine und das Gesetzbuch über Ordnungswidrigkeiten der Ukraine, geändert werden müssen. Im Hinblick auf die Aussichten für weitere Forschungen ist anzumerken, dass die Fragen der institutionellen Zuständigkeit der Behörden im Bereich des Oberflächenwasserschutzes und die verfahrensrechtlichen Aspekte des Schutzes der einschlägigen Rechte noch unerforscht sind.

Stichworte: Oberflächenwasser, Wasserverschmutzung, Anpassung der Umweltgesetzgebung, Recht auf Leben, Umwelt-Menschenrechte.

Дмитро БОЙЧУК

кандидат юридичних наук, доцент, доцент кафедри права Європейського Союзу Національного юридичного університету імені Ярослава Мудрого, вулиця Пушкінська 77, м. Харків, Україна, 61057
ORCID: 0000-0001-7967-4443

Володимир КОВТУН

студент 3 курсу факультету адвокатури, спеціаліст центру міжнародної освіти та інноваційного розвитку Національного юридичного університету імені Ярослава Мудрого, вулиця Пушкінська 77, м. Харків, Україна, 61057
ORCID: 0000-0001-9320-9441

Валерія ШЕВЧУК

студентка 3 курсу факультету адвокатури Національного юридичного університету імені Ярослава Мудрого, вулиця Пушкінська 77, м. Харків, Україна, 61057
DOI: 10.32782/LST/2023-1-2

Бібліографічний опис статті: Бойчук Д., Ковтун В., Шевчук В. (2023). Протидія забрудненню поверхневих вод України, шляхом адаптації екологічного законодавства до асquis Європейського Союзу. *Law. State. Technology*, 1, 10–20, doi 10.32782/LST/2023-1-2

ПРОТИДІЯ ЗАБРУДНЕННЮ ПОВЕРХНЕВИХ ВОД УКРАЇНИ, ШЛЯХОМ АДАПТАЦІЇ ЕКОЛОГІЧНОГО ЗАКОНОДАВСТВА ДО АСQUIS ЄВРОПЕЙСЬКОГО СОЮЗУ

Проблематика збереження поверхневих вод в Україні, так і у світі, перебуває у фокусі уваги представників наукової спільноти як серед вчених природничого циклу, так і правників. На сьогоднішній день, після отримання статусу кандидата у члени Європейського Союзу, Україна взяла на себе міжнародно-правові зобов'язання у сфері адаптації вітчизняного законодавства до стандартів Європейського Союзу. Серед багатьох важливих змін, таких як проведення судової та антикорупційної реформи, ми взяли на себе зобов'язання адаптувати вітчизняне екологічне законодавство до норм Європейського Союзу. Увагу авторів привернула проблематика захисту поверхневих вод, шляхом внесення змін до нормативно-правових актів України у відповідності до стандартів Європейського Співтовариства. Метою дослідження є розробка пропозицій щодо внесення змін до вітчизняного законодавства у сфері охорони поверхневих вод для його відповідності асquis Європейського Союзу. Задля досягнення мети дослідження було проаналізовано директиви Європейського Союзу, судову практику Європейського Суду з прав людини (далі – ЄСПЛ, Страсбурзький Суд). Під час дослідження було використано наступні методи. Метод аналізу та синтезу був використаний під час аналізу законодавства та практики судів для формулювання висновків та постановки проблематики дослідження. Діалектичний метод став у нагоді під час комплексного розгляду охорони поверхневих вод, у формі в її системному зв'язку з правозастосовною практикою, значенням згаданої неправомірної дії дій в контексті європейської інтеграції для суспільства в цілому. Новизна наукової роботи полягає в комплексному аналізі проблематики збереження та охорони поверхневих вод саме крізь призму адаптації вітчизняного законодавства до стандартів Європейського Союзу. Під час дослідження було зроблено наступні висновки. Авторами було зроблено висновки про необхідність внесення змін до певних законодавчих актів, а саме КК України та Кодексу України про адміністративні правопорушення. Щодо перспективи подальших досліджень зауважимо, що залишається не досліджено проблематика інституційної компетентності органів державної влади у сфері охорони поверхневих вод, процесуальні аспекти захисту відповідних прав.

Ключові слова: поверхневі води, забруднення води, адаптація екологічного законодавства, право на життя, екологічні права людини.

Dmytro BOICHUK

PhD in Law, Associate Professor, Associate Professor of the Department of European Union Law at Yaroslav Mudryi National Law University, 77 Pushkinska Street, Kharkiv, Ukraine, 61057
ORCID: 0000-0001-7967-4443

Volodymyr KOVTUN

3rd year student of the Faculty of Advocacy, Specialist of the Centre for International Education and Innovative Development of Yaroslav Mudryi National Law University, 77 Pushkinska Street, Kharkiv, Ukraine, 61057
ORCID: 0000-0001-9320-9441

Valeria SHEVCHUK

3rd year student of the Faculty of Advocacy of Yaroslav Mudryi National Law University, 77 Pushkinska Street, Kharkiv, Ukraine, 61057

DOI: 10.32782/LST/2023-1-2

To cite this article: Boichuk D., Kovtun V., Shevchuk V. (2023). Protydiia zabrudnenniu poverkhnevyykh vod Ukrainy, shliakhom nablyzhennia ekolohichnoho zakonodavstva do acquis Yevropeiskoho Soiuzu [Combating the pollution of surface waters of Ukraine by bringing environmental legislation closer to the acquis of the European Union]. *Law. State. Technology*, 1, 10–20, doi 10.32782/LST/2023-1-2

COMBATING THE POLLUTION OF SURFACE WATERS OF UKRAINE BY BRINGING ENVIRONMENTAL LEGISLATION CLOSER TO THE ACQUIS OF THE EUROPEAN UNION

The issue of surface water conservation in Ukraine and globally is in the focus of attention of the scientific community, both among natural scientists and lawyers. To date, after obtaining the status of a candidate for membership in the European Union, Ukraine has assumed international legal obligations in the field of adaptation of domestic legislation to the EU standards. Among many important changes, such as judicial and anti-corruption reforms, we have committed ourselves to adapt our environmental legislation to the EU norms. The authors' attention was drawn to the issue of surface water protection by amending Ukraine's regulatory acts in accordance with the standards of the European Community. The purpose of the study is to develop proposals for amending the national legislation in the field of surface water protection to ensure its compliance with the EU acquis. To achieve this goal, the study analysed the EU directives and case law of the European Court of Human Rights (hereinafter referred to as the ECHR, Strasbourg Court). The following methods were used in the study. The method of analysis and synthesis was used to analyse the legislation and court practice to formulate conclusions and formulate the research issues. The dialectical method was useful for a comprehensive consideration of surface water protection in its systemic connection with law enforcement practice and the significance of the said unlawful act in the context of European integration for society as a whole. The novelty of this research is a comprehensive analysis of the issues of conservation and protection of surface waters through the prism of adaptation of national legislation to the standards of the European Union. The following conclusions were drawn in the course of the study. The authors have concluded that certain legislative acts, namely the Criminal Code of Ukraine and the Code of Administrative Offences of Ukraine, need to be amended. As for the prospects for further research, it should be noted that the issues of institutional competence of public authorities in the field of surface water protection and procedural aspects of protection of the relevant rights remain unexplored.

Key words: surface waters, water pollution, adaptation of environmental legislation, right to life, environmental human rights.

Erklärung und Bedeutung des Problems.

Der Schutz von Oberflächengewässern ist heute von großer Bedeutung, da die Welt mit einer Verknappung des Trinkwassers und der Entwicklung von Flora und Fauna im Wasser konfrontiert ist. Alle oben genannten Probleme haben erhebliche Auswirkungen auf die Menschen und das globale Ökosystem. Da sich die Ukraine für den Beitritt zur Europäischen Union (im Folgenden EU, Union, Gemeinschaft) entschieden hat, sollte sich die Rechtslehre des Staates an den Werten dieser internationalen Organisation orientieren, einschließlich der Umweltsicherheit der Bürger. Als EU-Beitrittskandidat haben wir uns verpflichtet, unsere nationale Gesetzgebung an den EU-Besitzstand anzupassen, auch im Bereich der Ökologie.

Formulierung des Zwecks und der Methoden der Studie. Ziel der Studie ist es, Vorschläge zur Änderung der nationalen Gesetzgebung im Bereich des Oberflächenwasserschutzes zu entwickeln, um deren Übereinstimmung mit dem

EU-Besitzstand zu gewährleisten. Um das Forschungsziel zu erreichen, analysierte der Autor die EU-Richtlinien und die Rechtsprechung des Europäischen Gerichtshofs für Menschenrechte (im Folgenden – EGMR, Straßburger Gerichtshof).

Die folgenden Methoden wurden in der Studie verwendet. Die Methode der Analyse und Synthese wurde verwendet, um die Gesetzgebung und die Gerichtspraxis zu analysieren, um Schlussfolgerungen zu formulieren und die Forschungsfragen zu formulieren. Die dialektische Methode war für eine umfassende Betrachtung des Oberflächengewässerschutzes in seinem systemischen Zusammenhang mit der Rechtsdurchsetzungspraxis und der Bedeutung der oben genannten Rechtswidrigkeit im Kontext der europäischen Integration für die Gesellschaft als Ganzes nützlich.

Analyse der jüngsten Forschung und Veröffentlichungen. Die Frage der rechtlichen Regulierung der Nutzung von Oberflächenwasser wird von inländischen Wissenschaftlern nicht ignoriert, was zweifellos ein Indikator für das Umweltrechts-

bewusstsein ist. Nach Meinung der Autoren sind die Arbeiten der folgenden Wissenschaftler hervorzuheben. K.A. Sholudko befasst sich in seinen Arbeiten mit der Kontrolle der Verschmutzung von Oberflächengewässern mit Hilfe der Ultraschalltechnologie. A. Pashkov erforscht Möglichkeiten zur Beseitigung der Folgen von Verstößen gegen die Normen für die Nutzung von Oberflächengewässern. V.M. Shestopalov untersucht die Sicherheit des Trinkwassers und die europäischen Rechtsnormen in diesem Bereich. N.M. Osadcha beschäftigt sich mit der Anpassung der Wassergesetzgebung an die Normen der Europäischen Union.

Darstellung des wichtigsten Forschungsmaterials. Die Autoren halten es für notwendig, die Studie in drei Teile zu gliedern: 1) eine allgemeine Analyse der Grundsätze des EU-Umweltrechts; 2) eine Beschreibung des EU-Rechts zum Schutz der Wasserumwelt; 3) Vorschläge für die Anpassung der nationalen Rechtsvorschriften über Oberflächengewässer an die EU-Normen.

Allgemeine Analyse der Grundsätze des EU-Umweltrechts. Im Recht der Europäischen Union gibt es mehrere Haupt- und Grundprinzipien der Umweltrechtsbeziehungen. Es lohnt sich jedoch auch, die Grundprinzipien des EU-Rechts zu beachten, die auch auf Umweltrechtsbeziehungen angewendet werden können (Hetman A.P., Anisimova G.V., Sokolova A.K. und andere sind die Quelle in diesem Unterabschnitt)

Das Prinzip der Subsidiarität. Das entsprechende Prinzip ist in Artikel 5 des Vertrags über die Europäische Union verankert. Es besagt, dass die Mitgliedstaaten für Fragen zuständig bleiben, die sie selbst wirksamer lösen können als auf Gemeinschaftsebene. Der einschlägige Rechtsgrundsatz erlegt den Mitgliedstaaten eine positive Verpflichtung zur unabhängigen Überwachung und Kontrolle der Bereiche auf, die ihrer Rechtsprechung unterliegen. Der Grundsatz besagt auch, dass die Staaten versuchen sollten, die Probleme, die nicht auf EU-Ebene gelöst werden können, nach besten Kräften zu lösen. In Bezug auf die Umwelt kann der Grundsatz auf Fragen der grenzüberschreitenden Umweltverschmutzung, des Schutzes wild lebender Tiere usw. angewandt werden. Es sei darauf hingewiesen, dass der Grundsatz die Mitgliedstaaten nicht daran hindert, interne Verbände zu gründen, um die Auswirkungen bestimmter Umweltphänomene zu bekämpfen und gemeinsam die rechtlichen Regelungen zur weiteren Prävention zu verbessern.

Wenn wir das Subsidiaritätsprinzip im Umweltrecht auf die Realitäten der Ukraine übertragen, dann müssen wir für eine künftige EU-Mitglied-

schaft einen unabhängigen, starken gesetzlichen Schutz der Umwelt und der Umweltmenschenrechte entwickeln.

Der Grundsatz der Verhältnismäßigkeit. Dieser Grundsatz wird in allen Bereichen des nationalen und internationalen Rechts angewandt, und das EU-Recht bildet hier keine Ausnahme. Er ist in Artikel 5 Absatz 4 des Vertrags über die Europäische Union verankert. Der Grundsatz besagt, dass die EU-Organe nur innerhalb der Grenzen handeln, die ihnen von den Mitgliedstaaten gemäß den Gründungsverträgen gesetzt wurden. Für die Mitgliedstaaten bedeutet dieser Grundsatz, dass die EU-Organe nicht die ausschließliche Zuständigkeit für die Regelung aller Rechtsbeziehungen, einschließlich der Umweltbeziehungen, haben, sondern dass die Staaten die in den Verordnungen/Richtlinien/Rahmenvereinbarungen enthaltenen Vorschriften einhalten müssen. Der betreffende Grundsatz verbietet es den Mitgliedstaaten jedoch nicht, strengere Vorschriften zu erlassen.

Für die Ukraine hat dies folgende Auswirkungen: Um ein vollwertiges Mitglied zu werden, müssen wir die Mindeststandards der EU (einschließlich derjenigen für den Schutz von Oberflächengewässern) strikt einhalten, aber wir sollten nicht die gesamte Verantwortung für die Entwicklung von Umweltvorschriften auf die EU-Organe abwälzen, sondern die Ukraine sollte sich vielmehr um die Entwicklung strengerer und wirksamerer Vorschriften zum Schutz der Umwelt bemühen.

Vorsorgeprinzip. Bei diesem Prinzip handelt es sich um einen allgemeinen Grundsatz des Völkerrechts, der sich nicht nur auf eigenständige Handlungen bezieht, sondern auch auf Aktivitäten, die im Rahmen von vertraglichen Verpflichtungen zwischen Staaten durchgeführt werden. Einfach ausgedrückt: Unabhängig davon, ob ein Staat allein oder gemeinsam mit anderen Staaten handelt, sollten die entsprechenden Maßnahmen der Vorsorge dienen und potenzielle Umweltauswirkungen proaktiv verhindern.

Die Prinzipien der Quellenbeseitigung und des Verursacherprinzips. Die einschlägigen Grundsätze erlegen dem Staat bestimmte positive Verpflichtungen auf. Erstens, die Notwendigkeit, die Schadensquelle so schnell wie möglich zu beseitigen. Mit anderen Worten: Im Falle einer bestimmten Umweltgefahr oder eines Notfalls muss der Staat die Quelle der betreffenden Gefahr so schnell wie möglich beseitigen. Zweitens muss eine klare finanzielle Haftung des Verursachers festgelegt werden. Der Verursacher muss für die Folgen seiner rechtswidrigen Handlungen, die zu einer Umweltverschmutzung geführt haben, materiellen und ggf. moralischen Schadenersatz leis-

ten. Für den Staat bedeutet dies die Verpflichtung, geeignete Mechanismen und Gründe zu schaffen und umzusetzen, um den Verursacher rechtlich zur Verantwortung zu ziehen.

In diesem Zusammenhang ist die Rechtsprechung des Europäischen Gerichtshofs für Menschenrechte zu erwähnen. In seinem Urteil in der Rechtssache Oneryildiz gegen die Türkei stellte der EGMR fest, dass eine "positive Verpflichtung besteht, angemessene und geeignete Maßnahmen" zu ergreifen, um die in der Konvention verankerten Rechte zu gewährleisten. Diese "positive Verpflichtung, alle geeigneten Maßnahmen zum Schutz des Lebens zu ergreifen", beinhaltet in erster Linie die Pflicht des Staates, einen legislativen und administrativen Rahmen zu schaffen, der darauf abzielt, eine wirksame Abschreckung von Bedrohungen des Rechts auf Leben zu gewährleisten, wozu auch die Sicherheit des Lebens in der Umwelt gehört (EGMR-Urteil Oneryildiz/Türkei).

Merkmale des EU-Rechts zum Schutz der Wasserumwelt. Es ist notwendig, die Bestimmungen des Titels XX "Umwelt" des Vertrags über die Arbeitsweise der Europäischen Union, der die allgemeinen Regeln für den Umweltschutz als solchen festlegt, die Bestimmungen des Assoziierungsabkommens zwischen der Ukraine und der Europäischen Union, die Bestimmungen der Richtlinie 2000/60/EG des Europäischen Parlaments und des Rates "zur Schaffung eines Ordnungsrahmens für Maßnahmen der Gemeinschaft im Bereich der Wasserpolitik" vom 23. Oktober 2000 und die Richtlinie 2004/35/EG des Europäischen Parlaments und des Rates "über Umwelthaftung zur Vermeidung und Beseitigung der Folgen von Umweltverschmutzung" zu berücksichtigen und zu analysieren.

Titel XX des Vertrags über die Arbeitsweise der Europäischen Union. Der betreffende Abschnitt enthält nur drei Artikel, aber die einschlägigen Bestimmungen sind von Bedeutung.

Artikel 191 des Vertrags über die Arbeitsweise der Europäischen Union sieht vor, dass die Ziele der EU-Umweltpolitik folgende sind: 1) Erhaltung und Schutz der Umwelt sowie Verbesserung ihrer Qualität; 2) Schutz der menschlichen Gesundheit; 3) ausgewogene und rationelle Nutzung der natürlichen Ressourcen; 4) Maßnahmen zur internationalen Förderung der Lösung regionaler und globaler Umweltprobleme und insbesondere des Kampfes gegen den Klimawandel (Vertrag über die Arbeitsweise der Europäischen Union). Auf den ersten Blick mögen die Ziele recht vage erscheinen, aber die Autoren sind der Meinung, dass eine solche Formulierung äußerst treffend ist, da sie es den Mitgliedsstaaten ermöglicht, ihre

Umweltpolitik nach außen und innen so weit wie möglich zu verbessern. Neben der Verbesserung der Politik ermöglichen die entsprechenden Formulierungen der Grundsätze eine differenziertere Bewertung der Aktivitäten eines Mitgliedstaates und verhindern einen übermäßigen Formalismus.

In Artikel 191 Absatz 2 des Vertrags über die Arbeitsweise der Europäischen Union heißt es, dass die Umweltpolitik der Europäischen Union unter Berücksichtigung der unterschiedlichen Gegebenheiten in den einzelnen Regionen der Union ein hohes Schutzniveau anstrebt. Die Politik der Union beruht auf dem Vorsorgeprinzip und den Grundsätzen der Notwendigkeit von Vorsorgemaßnahmen, der Notwendigkeit, Umweltschäden, insbesondere an ihrem Ursprung, zu beseitigen, sowie auf dem Verursacherprinzip (Vertrag über die Arbeitsweise der Europäischen Union).

Im Hinblick auf die Auswirkungen der einschlägigen Normen auf den Prozess des Gewässerschutzes stellen wir Folgendes fest. Erstens sollte jede Gesetzgebung in diesem Bereich ein hohes Niveau des Schutzes von Oberflächengewässern fördern sowie die Umwelt und die menschliche Gesundheit schützen und verbessern. Diese Vorschrift zielt nicht nur darauf ab, bestehende Folgen zu beseitigen, sondern auch ihr Auftreten zu verhindern. So sollten beispielsweise die Rechtsvorschriften über die Genehmigung wirtschaftlicher Tätigkeiten klare Kriterien für die Charakterisierung der Produktion enthalten, ohne die eine Genehmigung wegen der möglichen Schädigung von Oberflächengewässern nicht erteilt werden kann. Solche Kriterien können die Menge der Emissionen, die Mindestanzahl von Abfallfilterstufen und die Art der Produktion selbst umfassen.

Zweitens sollte die Ukraine nicht nur auf die Folgen der Wasserverschmutzung reagieren, sondern auch rechtliche Maßnahmen ergreifen, um sie zu verhindern. In diesem Fall kann die rechtliche Vorbeugung durch einen wirksamen Mechanismus der rechtlichen Haftung für Verstöße gegen die Umweltgesetzgebung erreicht werden.

Wichtig sind auch die Bestimmungen von Artikel 191 Absatz 4 des Vertrags über die Arbeitsweise der Europäischen Union, in dem es heißt, dass die EU und ihre Mitgliedstaaten in ihrem jeweiligen Zuständigkeitsbereich mit Drittländern und den zuständigen internationalen Organisationen zusammenarbeiten. Die Modalitäten und Bedingungen der Zusammenarbeit der Union können Gegenstand von Abkommen zwischen der Union und den betreffenden Dritten sein. In der betreffenden Bestimmung wird der Grundsatz der internationalen Zusammenarbeit mit Drittländern im Bereich der Umweltsicherheit konzeptionell

festgelegt. Nach Ansicht der Autoren ist die mangelnde Zusammenarbeit zwischen der Ukraine und Drittländern in Umweltfragen kein Grund, der Ukraine die Mitgliedschaft in der Union zu verweigern, aber wir stellen fest, dass die Ukraine nicht über die entsprechende Erfahrung und ausreichend qualifiziertes Personal verfügt, um die inländischen Umweltprobleme zu lösen. Für solche Maßnahmen werden Umweltwissenschaftler, Chemiker, Physiker, Biologen, Juristen usw. benötigt, von denen es in der Ukraine leider nicht mehr so viele gibt, wie benötigt werden, so dass eine internationale Zusammenarbeit unerlässlich ist.

Das Assoziierungsabkommen zwischen der Ukraine und der Europäischen Union. Dieses Abkommen ist zu einem Meilenstein in der Geschichte unseres Landes geworden, aber leider wird es nicht vollständig umgesetzt. Dieses Abkommen lässt den Bereich der Umweltrechtsbeziehungen nicht außer Acht, und Kapitel 6 von Abschnitt 5 des Abkommens ist diesem Bereich gewidmet.

Für die Zwecke unserer Studie ist es nicht angebracht, das gesamte Kapitel 6 zu analysieren, sondern nur einige Bestimmungen, die für den Schutz der Oberflächengewässer relevant sein können, nämlich die Artikel 361, 364 und 356 des Assoziierungsabkommens.

Die vorgenannten Bestimmungen des Assoziierungsabkommens enthalten keine Anforderungen an Gesetzesänderungen, aber durch eine gemeinsame Auslegung der Normen können wir bestimmte Schlussfolgerungen zur Verbesserung der nationalen Gesetzgebung ziehen. Erstens sollten die innerstaatlichen Rechtsvorschriften Bestimmungen über Verfahren enthalten, die nicht nur den Schutz, sondern auch die Wiederherstellung der Wasserressourcen betreffen. Dies könnte in Form von Standards/Verfahren für die Wasserreinigung durch staatliche Behörden oder freiwillige Organisationen geschehen. Das entsprechende Urteil ergibt sich aus Artikel 361 Buchstabe d des Assoziierungsabkommens. Zweitens sollte die ukrainische Gesetzgebung wirksame Zivilschutzvorschriften für den Fall von Zwischenfällen mit Oberflächengewässern enthalten (Artikel 364 des Assoziationsabkommens). So ist beispielsweise ein Überlaufen eines Flusses ein Notfall in Bezug auf Oberflächengewässer. Zusätzlich zu den Beschlüssen des ukrainischen Ministerkabinetts sollten die Rechtsvorschriften allgemeine Bestimmungen über den Schutz der Bevölkerung vor den Folgen einer solchen Situation enthalten. Um auf unser Beispiel zurückzukommen, könnten dies Bestimmungen über die vorübergehende Evakuierung, die Wiederherstel-

lung beschädigter Wohnungen, die Kontrolle der Qualität der Wasserversorgung usw. sein. Drittens sollte sich die Ukraine an der Entwicklung und Umsetzung von sektoralen Strategien zur Verbesserung der Wasserqualität beteiligen (Artikel 365 des Assoziierungsabkommens). Dies ist eines der Elemente der internationalen Zusammenarbeit, das für die Ukraine äußerst wichtig ist, da einige unserer Flüsse von internationaler Bedeutung sind und es daher ohne internationale Zusammenarbeit nicht möglich sein wird, die gewünschten Ziele und Indikatoren zu erreichen.

Wir können die Bestimmungen von Artikel 414 des Assoziierungsabkommens zwischen der EU und der Ukraine nicht ignorieren. Diese Bestimmung regelt die grundlegende Basis für die Zusammenarbeit zwischen der Ukraine und der EU an der Donau. Das Flusseinzugsgebiet ist extrem groß und wichtig für Europa, daher ist es kein Zufall, dass das Thema Donau im Assoziierungsabkommen verankert ist. Zu den Aufgaben der Ukraine gehört es, die Umweltsicherheit in unserem Teil des Donaubeckens zu gewährleisten. Die Autoren sehen einen wichtigen Punkt: Um ihren internationalen Verpflichtungen in vollem Umfang nachkommen zu können, muss die Ukraine ein eigenes Gesetz über die Donau verabschieden. Derzeit hat die Ukraine das Übereinkommen über die Regelung der Schifffahrt auf der Donau ratifiziert, doch scheint dies nicht auszureichen, um die Umweltsicherheit in dem betreffenden natürlichen Wasserkörper zu gewährleisten.

Richtlinie 2000/60/EG des Europäischen Parlaments und des Rates zur Schaffung eines Ordnungsrahmens für Maßnahmen der Gemeinschaft im Bereich der Wasserpolitik vom 23. Oktober 2000. Mit der Richtlinie wird ein gemeinsamer wasserpolitischer Rahmen für die Mitgliedstaaten der Gemeinschaft geschaffen.

In Artikel 1 der Richtlinie wird der Zweck des Dokuments dargelegt. Ziel ist die Förderung einer nachhaltigen Wassernutzung auf der Grundlage eines langfristigen Schutzes der verfügbaren Wasserressourcen; sie zielt auf einen perfekten Schutz und eine Verbesserung der Wasserumwelt ab, unter anderem durch besondere Maßnahmen zur schrittweisen Verringerung von Emissionen, Einleitungen und Leckagen (Richtlinie 2000/06/EG).

In Artikel 4 der Richtlinie 2000/06/EG sind die wichtigsten Verpflichtungen/Aufgaben für die Mitgliedstaaten festgelegt. Für die Zwecke unserer Studie lohnt es sich, Artikel 4 Absatz 1 Buchstabe a der Richtlinie 2000/06/EG zu beachten, nämlich:

1) Die Mitgliedstaaten ergreifen die erforderlichen Maßnahmen, um die Verschlechterung aller Oberflächenwasserkörper zu verhindern;

2) Die Mitgliedstaaten schützen, verbessern und sanieren alle Oberflächenwasserkörper;

3) Die Mitgliedstaaten schützen und verbessern alle künstlichen und erheblich veränderten Wasserkörper mit dem Ziel, ein gutes ökologisches Potenzial und einen guten chemischen Zustand der Oberflächengewässer zu erreichen;

4) Die Mitgliedstaaten ergreifen die erforderlichen Maßnahmen, um die Verschmutzung durch Stoffe, deren Verschmutzungsbekämpfung vorrangige Maßnahmen erfordert, schrittweise zu verringern und um Einleitungen, Emissionen und Leckagen gefährlicher Stoffe, deren Verschmutzungsbekämpfung vorrangige Maßnahmen erfordert, zumindest schrittweise zu beseitigen (Richtlinie 2000/06/EG).

Artikel 8 zielt auf eine allgemeine Regelung des Verfahrens zur Überwachung des Zustands der Oberflächengewässer ab. Teil 1 von Artikel 8 legt klare Kriterien fest, die bei der Überwachung zu prüfen sind:

1) Volumen und Pegel bzw. Durchflussmenge innerhalb der Grenzen, die zur Bestimmung des wirtschaftlichen und chemischen Zustands und des wirtschaftlichen Potenzials ausreichen

2) ökologischer und chemischer Zustand und ökologisches Potenzial

Die einschlägige Verordnung verpflichtet die Mitgliedstaaten außerdem, technische Bedingungen und standardisierte Methoden für die Analyse und Überwachung der Wasserqualität festzulegen (Richtlinie 2000/06/EG).

Richtlinie 2004/35/EG des Europäischen Parlaments und des Rates über Umwelthaftung zur Vermeidung und Sanierung von Umweltschäden vom 21. April 2004. Diese Richtlinie legt die Grundsätze der gesetzlichen Haftung für Umweltschäden fest. Im Rahmen dieses Artikels werden wir die Grundsätze durch das Prisma einer möglichen Haftung für Schäden an Oberflächengewässern betrachten.

Artikel 5 der Richtlinie 2004/35/EG verpflichtet den Betreiber, unverzüglich die erforderlichen Vermeidungsmaßnahmen zu ergreifen, wenn noch kein Umweltschaden eingetreten ist, dieser aber unmittelbar droht (Richtlinie 2004/35/EG). In Bezug auf Oberflächengewässer ist zu beachten, dass die Art und der Zeitrahmen für die Durchführung von Vermeidungsmaßnahmen durch den Unternehmer gesetzlich festgelegt werden sollten. Die entsprechenden Fristen sollten angemessen und durchführbar sein, aber nach Ansicht der Autoren 30 Tage ab dem Zeitpunkt der Aufnahme der Tätigkeit des Betreibers nicht überschreiten.

Artikel 5 Absatz 2 der Richtlinie 2004/35/EG verpflichtet die Mitgliedstaaten, dafür zu sorgen, dass

der Betreiber erforderlichenfalls und in jedem Fall, wenn die unmittelbare Gefahr eines Umweltschadens trotz der von ihm getroffenen Vorkehrungen fortbesteht, die zuständige Behörde so schnell wie möglich über alle relevanten Aspekte informiert (Richtlinie 2004/35/EG). Zum besseren Verständnis sei darauf hingewiesen, dass der betreffende Artikel die Mitgliedstaaten auffordert, ein Qualitätssystem der zuständigen Behörden einzurichten, das sich mit Fragen der Umweltsicherheit befasst. Die Frage der Sicherheit von Oberflächengewässern fällt in die Zuständigkeit der Staatlichen Agentur für Wasserressourcen der Ukraine.

Gleichzeitig wird in Artikel 5 Absätze 3 und 4 der Richtlinie 2004/35/EG das Mindestmaß an Kompetenz der Aufsichtsbehörde festgelegt, nämlich

a) den Betreiber zu verpflichten, Informationen zu übermitteln, wenn die unmittelbare Gefahr eines Umweltschadens besteht oder der Verdacht auf eine solche Gefahr besteht;

b) den Betreiber zu verpflichten, die erforderlichen Vorkehrungen zu treffen;

c) dem Betreiber Anweisungen für die zu treffenden Vorkehrungen zu erteilen;

d) selbst die erforderlichen Vorkehrungen zu treffen; (Richtlinie 2004/35/EG)

Vorschläge für die Anpassung der nationalen Rechtsvorschriften für Oberflächengewässer an die EU-Normen. Bevor wir konkrete Vorschläge für die Anpassung der nationalen Gesetzgebung zu Oberflächengewässern formulieren, möchten wir die Aufmerksamkeit auf nationale rechtliche und andere Aspekte dieses Themas lenken.

Artikel 50 der ukrainischen Verfassung garantiert das Recht auf eine sichere Umwelt für Leben und Gesundheit und auf Entschädigung für Schäden, die durch eine Verletzung dieses Rechts entstehen.

Der Schutz der Oberflächengewässer ist auch ein Bestandteil der nationalen Sicherheit der Ukraine. Der Beschluss des Nationalen Sicherheits- und Verteidigungsrates (NSDC) vom 23.03.2021 beauftragt das Ministerkabinett der Ukraine in Absatz g, Teil 1, innerhalb von sechs Monaten die Wasserstrategie der Ukraine für den Zeitraum bis 2050 auszuarbeiten und zu genehmigen; die Strategie für die Bewirtschaftung von Materialien, Ausrüstung und Abfällen aus der Öl- und Gasindustrie, die mit Radionukliden natürlichen Ursprungs kontaminiert sind (Beschluss

Artikel 10 des ukrainischen Gesetzes "Über den Umweltschutz" fügt den Garantien der Umweltrechte der Bürger nicht nur die Beteiligung von Bürgerorganisationen und Bürgern an Umwelt-

schutzmaßnahmen hinzu, sondern auch die Unvermeidbarkeit der Haftung für Verstöße gegen die Umweltgesetzgebung.

Es sei darauf hingewiesen, dass der Mechanismus zum Schutz der Umweltrechte der Bürger in der ukrainischen Gesetzgebung nicht definiert ist, da die Formulierung in Artikel 11 des Gesetzes, die besagt, dass "verletzte Rechte der Bürger im Bereich des Umweltschutzes wiederhergestellt werden können und ihr Schutz vor Gericht in Übereinstimmung mit der ukrainischen Gesetzgebung erfolgt", eher vage ist und den Strafverfolgungsbehörden einen zu großen Ermessensspielraum lässt, der missbraucht werden kann.

Zu den wichtigsten geltenden Rechtsvorschriften im Bereich der Wassernutzung und des Wasserschutzes sowie der Reproduktion von Wasserressourcen in der Ukraine gehören insbesondere das Wassergesetzbuch der Ukraine, das Baugrundgesetzbuch der Ukraine, die Gesetze der Ukraine "Über den Umweltschutz", "Über das Trinkwasser, die Trinkwasserversorgung und die Kanalisation", "Über die Grundprinzipien (Strategie) der staatlichen Umweltpolitik der Ukraine für den Zeitraum bis 2030", "Über die Sicherstellung des sanitären und epidemischen Wohlergehens der Bevölkerung" und der Erlass des Präsidenten der Ukraine vom 30. September 2019 Nr. 722 "Über die Ziele der nachhaltigen Entwicklung der Ukraine für den Zeitraum bis 2030", CMU-Verordnung vom 9. Dezember 2022. Nr. 1134-p "Über die Verabschiedung der Wasserstrategie der Ukraine für den Zeitraum bis 2050".

Bis heute hat der EGMR mehrere Fälle gegen die Ukraine im Zusammenhang mit dem Umweltschutz geprüft. Es gibt nur wenige solcher Urteile, aber sie sind besonders wertvoll. Die Fälle sind: "Dubetska und andere gegen die Ukraine" (Antrag Nr. 30499/03, Urteil vom 10. Februar 2011), "Hrymkovska gegen die Ukraine" (Antrag Nr. 38182/03, Urteil vom 21. Juli 2011) und "Dzemiuk gegen die Ukraine" (Antrag Nr. 42488/02, Urteil vom 04. September 2014). Wir möchten die Aufmerksamkeit auf den nach Meinung der Autoren bedeutendsten Fall lenken.

In der Rechtssache Dubetska u.a. gegen die Ukraine wurde festgestellt, dass sowohl das Bergwerk als auch die Fabrik während des gesamten Untersuchungszeitraums gegen die Bestimmungen des nationalen Umweltrechts verstoßen haben und die Regierung es versäumt hat, den Klägern die Umsiedlung zu erleichtern oder eine funktionierende Politik zum Schutz vor den Umweltrisiken sicherzustellen, die mit einem ständigen Wohnsitz in unmittelbarer Nähe der genannten Industrieunternehmen verbunden sind. Diese Handlungen

stellen eine Verletzung von Artikel 8 des Übereinkommens dar.

In allen drei Fällen wurde festgestellt, dass die Gesetzgebung in der Ukraine gewisse Lücken aufweist, um Probleme im Zusammenhang mit dem Schutz des Menschenrechts auf eine sichere Umwelt zu verhindern.

Gleichzeitig stellt der EGMR in seinen Urteilen fest, dass es keine berechtigte Beschwerde nach Artikel 8 der Konvention geben kann, wenn der beanstandete Schaden im Vergleich zu den Umweltrisiken, die mit dem Leben in jeder modernen Stadt verbunden sind, unbedeutend ist. Was den allgemeinen Umweltkontext anbelangt, so besteht kein Zweifel daran, dass eine starke Wasser- und Bodenverschmutzung negative Auswirkungen auf die öffentliche Gesundheit im Allgemeinen haben und die Lebensqualität des Einzelnen beeinträchtigen kann, doch lassen sich die tatsächlichen Auswirkungen in jedem einzelnen Fall nicht quantifizieren.

Daher müssen die innerstaatlichen Gerichte in jedem Fall die tatsächlichen Umstände des Falles im Einzelnen ermitteln und für die Feststellung, ob der Staat nach Artikel 8 der Konvention haftbar ist, feststellen, ob die Situation das Ergebnis einer plötzlichen und unerwarteten Wendung der Ereignisse war oder ob sie im Gegenteil schon lange bestand und den staatlichen Behörden gut bekannt war; ob der Staat wusste oder hätte wissen müssen, dass die Gefahr oder die schädlichen Auswirkungen das Privatleben des Antragstellers beeinträchtigten, und inwieweit der Antragsteller dazu beigetragen hat, diese Situation für sich selbst zu schaffen und in der Lage war, sie zu beseitigen, ohne

Das Gericht muss auch beurteilen, ob die Behörden ausreichende Voruntersuchungen durchgeführt haben, um das Risiko der geplanten potenziell gefährlichen Tätigkeit einzuschätzen, und ob sie auf der Grundlage der verfügbaren Informationen eine angemessene Politik für umweltbelastende Unternehmen entwickelt haben, und ob diese Politik rechtzeitig umgesetzt wurde (EGMR Dubetska u. a. gegen Ukraine).

Zu den spezifischen Vorschlägen. Da die nationale Gesetzgebung zu Fragen des Oberflächenwassers sehr umfangreich ist, halten wir es für notwendig, die strafrechtlichen und verwaltungstechnischen Aspekte des Themas zu berücksichtigen.

Das geltende ukrainische Strafgesetzbuch (nachstehend "ukrainisches Strafgesetzbuch") sieht die Haftung für eine Reihe von Straftaten im Bereich der Umweltsicherheit vor, aber wir werden nur einige Bestimmungen des ukrainischen Strafgesetzbuches besonders berücksichtigen.

Die strafrechtliche Haftung für die Verschmutzung von Oberflächengewässern ist in Artikel 242 des Strafgesetzbuches der Ukraine geregelt. Die Autoren haben einige kritische Anmerkungen zu dieser Bestimmung des Gesetzes. Erstens ist die objektive Seite des Straftatbestands nicht vollständig definiert. Die objektive Seite umfasst nur die Handlung, die gegen die Regeln des Gewässerschutzes verstößt, und auch nur dann, wenn es zu Konsequenzen kommt, d.h. die Zusammensetzung ist nur materiell. Die Autoren sind der Ansicht, dass zur wirksamen Verhinderung von Straftaten gegen Oberflächengewässer das Corpus delicti formalisiert und das Vorliegen von Folgen zu einem erschwerenden Umstand gemacht werden sollte. Es ist auch darauf hinzuweisen, dass die einschlägige Bestimmung durch die Bestimmungen der Artikel 59 und 59-1 des ukrainischen Gesetzbuchs über Ordnungswidrigkeiten überlagert wird, was es ermöglicht, die Haftung zu vermeiden, indem der Fall in die Kategorie der geringfügigen Straftaten verschoben wird. Zweitens ist die in diesem Artikel vorgesehene Sanktion zu gering und kann den dem Staat entstandenen Schaden nicht ausgleichen und erfüllt nicht die Präventivfunktion. Wir halten die Sanktion der Freiheitsstrafe für unangemessen, da sie die Ausgleichsfunktion der strafrechtlichen Haftung nicht erfüllt. Die Autoren schlagen Folgendes vor:

1) Die Bestimmungen der Artikel 59 und 59-1 aus dem ukrainischen Gesetzbuch über Ordnungswidrigkeiten zu streichen, da sie die Bestimmungen des ukrainischen Strafgesetzbuches duplizieren, die Umgehung der strafrechtlichen Verantwortlichkeit ermöglichen und keine objektive Bewertung der Bedeutung der betreffenden Straftat ermöglichen.

2) Neuformulierung von Artikel 242 des ukrainischen Strafgesetzbuches mit folgendem Wortlaut (des Verfassers):

1. Die Verletzung der Regeln des Schutzes von Wasser (Gewässern)

wird mit einer Geldstrafe in Höhe von drei- bis fünftausend steuerfreien Mindesteinkommens geahndet

2. Die Verletzung der Regeln des Gewässerschutzes, wenn sie die Verschmutzung der Oberflächengewässer, des Grundwassers und der Grundwasserleiter, der Trinkwasserquellen, des Heilwassers oder die Veränderung ihrer natürlichen Eigenschaften oder die Erschöpfung der Wasserquellen verursacht und eine Gefahr für das

Leben, die Gesundheit der Menschen oder die Umwelt darstellt

wird mit einer Geldstrafe in Höhe von zehn- bis fünfzehntausend steuerfreien Mindesteinkommens und mit dem Entzug des Rechts, bestimmte Tätigkeiten auszuüben, für eine Dauer von bis zu fünf Jahren bestraft.

3. Dieselben Handlungen, wenn sie den Tod oder die Erkrankung von Menschen, die massive Zerstörung von Flora und Fauna oder andere schwerwiegende Folgen verursachen

werden mit einer Geldstrafe in Höhe von zwanzig- bis fünfzigtausend steuerfreien Mindesteinkommens bestraft

4. Die in den Teilen 1 und 2 genannten Handlungen, die von einem Beamten oder infolge seines Handelns oder Unterlassens begangen werden

werden mit einer Freiheitsstrafe von fünf bis zehn Jahren bestraft.

Schlussfolgerungen und Aussichten für weitere Forschung. Dieses Thema ist von außerordentlicher Relevanz, insbesondere im Zusammenhang mit dem derzeitigen geopolitischen Kurs der Ukraine. Der Zustand der inländischen Oberflächengewässer ist unbefriedigend, so dass es dringend notwendig ist, sich mit diesem Thema zu befassen. Der Artikel analysiert konzeptionell die allgemeinen Bestimmungen des Umweltrechts der Europäischen Union durch das Prisma des Problems der Verschmutzung von Oberflächengewässern. Die Aufmerksamkeit wird auf die EU-Richtlinien und die Grundprinzipien des EU-Umweltrechts gelenkt. Die Autoren kommen zu dem Schluss, dass bestimmte Rechtsakte, nämlich das Strafgesetzbuch der Ukraine und das Gesetzbuch der Ukraine über Ordnungswidrigkeiten, geändert werden müssen. Im ukrainischen Gesetzbuch über Ordnungswidrigkeiten wird vorgeschlagen, einige Bestimmungen zu streichen, da sie den Behörden einen zu großen Ermessensspielraum einräumen, was die korrupte Lösung einschlägiger Fälle mit einer mildernden Strafe erleichtern wird.

Was die Aussichten für weitere Forschungen angeht, so ist zu bemerken, dass die Fragen der institutionellen Zuständigkeit der Behörden im Bereich des Oberflächenwasserschutzes und die verfahrensrechtlichen Aspekte des Schutzes der einschlägigen Rechte noch unerforscht sind. Weitere Arbeiten könnten sich auch auf die Anpassung der technischen Indikatoren und Wassersicherheitsstandards der Ukraine und der Europäischen Union konzentrieren.

LITERATUR:

1. Hetman A.P., Anisimova G.V., Sokolova A.K. und andere. Umweltrecht: ein Lehrbuch; herausgegeben von A.P. Hetman – Kharkiv: Pravo, 2021. 552 Seiten.
2. Vertrag von Maastricht über die Europäische Union vom 07.02.1992. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/994_b06#Text (Bewerbungsdatum: 26.04.2023).
3. Vertrag von Rom über die Arbeitsweise der Europäischen Union vom 05.03.1957 URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/994_b06#Text (Bewerbungsdatum: 26.04.2023).
4. Urteil des Europäischen Gerichtshofs für Menschenrechte in der Rechtssache Oneryildiz gegen die Türkei vom 18.06.2002 URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/980_181#Text (Bewerbungsdatum: 26.04.2023).
5. Richtlinie 2000/60/EG des Europäischen Parlaments und des Rates zur Schaffung eines Ordnungsrahmens für Maßnahmen der Gemeinschaft im Bereich der Wasserpolitik vom 23. Oktober 2000: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/994_962#Text (Bewerbungsdatum: 26.04.2023).
6. Richtlinie 2004/35/EG des Europäischen Parlaments und des Rates über Umwelthaftung zur Vermeidung und Beseitigung der Folgen von Umweltschäden vom 21. April 2004: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/994_965#Text (Bewerbungsdatum: 26.04.2023).
7. Assoziierungsabkommen zwischen der Ukraine einerseits und der Europäischen Union, der Europäischen Atomgemeinschaft und ihren Mitgliedstaaten andererseits URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/984_011?find=1&text=%D0%BD%D0%B0%D0%B2%D0%BA%D0%BE%D0%BB%D0%B8%D1%88%D0%BD%D1%94+%D1%81%D0%B5%D1%80%D0%B5%D0%B4%D0%BE%D0%B2%D0%B8%D1%89%D0%B5#w1_1 (Bewerbungsdatum: 26.04.2023).
8. Beschluss des Nationalen Sicherheits- und Verteidigungsrates der Ukraine vom 23.03.21 über Herausforderungen und Bedrohungen für die nationale Sicherheit der Ukraine im Umweltbereich und vorrangige Maßnahmen zu ihrer Neutralisierung, erlassen durch den Erlass des Präsidenten der Ukraine vom 23. März 2021 Nr. 111/2021 URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/n0018525-21#n2> (Bewerbungsdatum: 26.04.2023).
9. Urteil des Europäischen Gerichtshofs für Menschenrechte "Dubetska und andere gegen die Ukraine" vom 10. Februar 2011 URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/974_689#Text (Bewerbungsdatum: 26.04.2023).

REFERENCES:

1. Hetman A.P., Anisimova H.V., Sokolova A.K. ta inshi. (2021) Ekolohichne pravo: pidruchnyk; za redaktsiieiu A.P. Hetmana [Environmental law: textbook; edited by A.P. Hetman]– Kharkiv: Pravo, 2021. – 552s. [in Ukrainian]
2. Maastrykshskiy dohovir pro Yevropeyskyi Soiuz vid 07.02.1992r. [The Maastricht Treaty on the European Union dated February 7, 1992.] URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/994_b06#Text [in Ukrainian] (date of application: 26.04.2023).
3. Rymskyi dohovir pro funktsionuvannia Yevropeiskoho Soiuzu vid 05.03.1957 r. [Rome Treaty on the Functioning of the European Union dated March 5, 1957] URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/994_b06#Text [in Ukrainian] (date of application: 26.04.2023).
4. Rishennia Yevropeiskoho sudu z prav liudyny u spravi «Onerildiz proty Turechchyny» vid 18.06.2002 [Decision of the European Court of Human Rights in the case "Oneryildiz v. Turkey" dated 18.06.2002] URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/980_181#Text [in Ukrainian] (date of application: 26.04.2023).
5. Dyrektyva 2000/60/leS Yevropeiskoho Parlamentu i Rady "Pro vstanovlennia ramok diialnosti Spivtovarystva v haluzi vodnoi polityky" vid 23 zhovtnia 2000 roku [Directive 2000/60/EC of the European Parliament and the Council "On establishing the framework of Community activities in the field of water policy" dated October 23, 2000] URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/994_962#Text [in Ukrainian] (date of application: 26.04.2023).
6. Dyrektyva 2004/35/leS Yevropeiskoho Parlamentu ta Rady «Pro ekolohichnu vidpovidalnist za poperedzhennia ta likvidatsiiu naslidkiv zavdanoi navkolyshnomu seredovyshchu shkody» vid 21 kvitnia 2004 roku [Directive 2004/35/EC of the European Parliament and the Council "On environmental responsibility for the prevention and elimination of the consequences of environmental damage" dated April 21, 2004] URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/994_965#Text [in Ukrainian] (date of application: 26.04.2023).
7. Uhoda pro asotsiatsiiu mizh Ukrainoiu, z odniiei storony, ta Yevropeiskym Soiuzom, Yevropeiskym spivtovarystvom z atomnoi enerhii i yikhnyim derzhavamy-chlenamy, z inshoi storony [Association Agreement between Ukraine, on the one hand, and the European Union, the European Atomic Energy Community and their member states, on the other hand] URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/984_011?find=1&text=%D0%BD%D0%B0%D0%B2%D0%BA%D0%BE%D0%BB%D0%B8%D1%88%D0%BD%D1%94+%D1%81%D

0%B5%D1%80%D0%B5%D0%B4%D0%BE%D0%B2%D0%B8%D1%89%D0%B5#w1_1 [in Ukrainian] (date of application: 26.04.2023).

8. Rishennia Rady natsionalnoi bezpeky i oborony Ukrainy vid 23.03.21 Pro vyklyky i zahrozy natsionalnii bezpetsi Ukrainy v ekolohichnii sferi ta pershocherhovi zakhody shchodo yikh neitralizatsii, vvedene v diiu Ukazom Prezydenta Ukrainy vid 23 bereznia 2021 № 111/2021 [Decision of the National Security and Defense Council of Ukraine dated 23.03.21 On challenges and threats to the national security of Ukraine in the environmental sphere and priority measures for their neutralization, put into effect by the Decree of the President of Ukraine dated March 23, 2021] URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/n0018525-21#n2> [in Ukrainian] (date of application: 26.04.2023).

9. Rishennia Yevropeiskoho sudu z prav liudyny «Dubetska ta inshi proty Ukrainy» vid 10 liutoho 2011 roku [Decision of the European Court of Human Rights "Dubetska et al. v. Ukraine" dated February 10, 2011] URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/974_689#Text [in Ukrainian] (date of application: 26.04.2023).

АДМІНІСТРАТИВНЕ ПРАВО І ПРОЦЕС, ФІНАНСОВЕ ПРАВО, ІНФОРМАЦІЙНЕ ПРАВО

УДК 34

Михайло АЛЕКСАНДРОВ

кандидат юридичних наук, старший дослідник, провідний науковий співробітник, Державний науково-дослідний інститут Міністерства внутрішніх справ України, пров. Є. Гуцала, 4А, м. Київ, 01011

ORCID: 0000-0001-9574-232X

DOI: 10.32782/LST/2023-1-3

Бібліографічний опис статті: Александров, М. (2023). Правове регулювання участі сил національного спротиву в заходах військово-патріотичного виховання: досвід Естонії. *Law. State. Technology*, 1, 21–26, doi: 10.32782/LST/2023-1-3

ПРАВОВЕ РЕГУЛЮВАННЯ УЧАСТІ СИЛ НАЦІОНАЛЬНОГО СПРОТИВУ В ЗАХОДАХ ВІЙСЬКОВО-ПАТРІОТИЧНОГО ВИХОВАННЯ: ДОСВІД ЕСТОНІЇ

Метою дослідження, проведеного в межах статті, є вивчення досвіду Естонської Республіки щодо правового регулювання участі сил національного спротиву в заходах військово-патріотичного виховання. Актуальність дослідження обумовлена необхідністю удосконалення форм діяльності сил національного спротиву України та його участі в національно-патріотичному та військово-патріотичному вихованні. Увага в дослідженні приділена участі естонської організації «Спілка оборони Естонії» (Kaitsealiit) та її структурних підрозділів у заходах військово-патріотичного виховання та підтримання готовності населення Естонії до оборони.

Дослідження проводилося за допомогою емпіричних і теоретичних методів. Зокрема, для визначення особливостей правового регулювання участі структур національного спротиву Естонії в заходах військово-патріотичного виховання застосовувався метод правового аналізу. Практичні результати участі розглянутих у статті організацій в заходах патріотичного виховання визначені за допомогою методу спостереження. Визначення можливості впровадження естонського досвіду у діяльність вітчизняних складових національного спротиву проведено за допомогою методу порівняльно-правового аналізу.

Наукова новизна дослідження полягає в удосконаленні розуміння ролі сил національного спротиву Естонії у заходах військово-патріотичного виховання та визначенні можливості імплементації такого досвіду в Україні.

У висновках визначено особливості правового регулювання участі сил національного спротиву Естонії в заходах військово-патріотичного виховання, до яких належать державна підтримка діяльності добровольчих територіальних організацій оборони та створення належної нормативно-правової бази щодо їх діяльності. Подальші дослідження можливі за напрямом розроблення правового механізму впровадження естонського досвіду в діяльність Сил територіальної оборони України та молодіжних організацій.

Ключові слова: військово-патріотичне виховання, національний спротив, сили територіальної оборони, Кайтселійт, правове регулювання, підготовка до оборони.

Mykhailo ALEKSANDROV

PhD in Law, Senior Researcher, Leading Researcher, State Research Institute MIA Ukraine, Y. Hutsala lane, 4A, Kyiv, Ukraine, 01011

ORCID: 0000-0001-9574-232X

DOI: 10.32782/LST/2023-1-3

To cite this article: Aleksandrov, M. (2023). Pravove rehuliuвання uchasti syl natsionalnoho sprotyvu v zakhodakh viiskovo-patriotychnoho vykhovannia: dosvid Estonii [Legal regulation of the participation of national resistance forces in military-patriotic education activities: the experience of Estonia]. *Law. State. Technology*, 1, 21–26, doi: 10.32782/LST/2023-1-3

LEGAL REGULATION OF THE PARTICIPATION OF NATIONAL RESISTANCE FORCES IN MILITARY-PATRIOTIC EDUCATION ACTIVITIES: THE EXPERIENCE OF ESTONIA

The purpose of the research carried out within the article is to study the experience of the Republic of Estonia regarding the participation of national resistance forces in measures of military-patriotic education. The relevance of the study is due to the need to improve the forms of activity of the national resistance forces of Ukraine and its participation in national-patriotic and military-patriotic education. The study pays attention to the participation of the Estonian organization «Estonian Defense League» (Kaitseliit) and its structural units in measures of military-patriotic education and maintaining the readiness of the population of Estonia for defense.

The research was conducted using empirical and theoretical methods. In particular, the method of legal analysis was used to determine the specifics of the legal regulation of the participation of Estonian national resistance structures in military-patriotic education activities. The practical results of the participation of the organizations considered in the article in patriotic education measures were determined using the observation method. Determination of the possibility of introducing the Estonian experience into the activities of domestic components of the national resistance was carried out using the method of comparative legal analysis.

The scientific novelty of the research consists in improving the understanding of the role of the national resistance forces of Estonia in measures of military-patriotic education and establishing the possibility of implementing such experience in Ukraine.

The conclusions define the peculiarities of the legal regulation of the participation of the national resistance forces of Estonia in military-patriotic education measures, which include state support for the activities of voluntary territorial defense organizations and the creation of an appropriate regulatory and legal framework for their activities. Further research is possible in the direction of developing a legal mechanism for the introduction of Estonian experience into the activities of the Territorial Defense Forces of Ukraine and youth organizations.

Key words: military-patriotic education, national resistance, territorial defense forces, Kaitseliit, legal regulation, preparation for defense.

Актуальність проблеми. Боротьба з агресором, яка триває в Україні вже дев'ятий рік, ставить перед державою і суспільством нові завдання щодо удосконалення функціонування всіх сфер суспільного життя. Одним з основних чинників гідної відсічі окупантам є процеси національно-патріотичного виховання, які активізувалися в нашій країні після 2014 року. Базуючись, зокрема, і на заходах з національно-патріотичного та військово-патріотичного виховання, напередодні широкомасштабного вторгнення Росії на територію України було ухвалено Закон «Про основи національного спротиву», відповідно до якого здійснюється розбудова Сил Територіальної оборони та руху опору. Враховуючи прагнення України щодо набуття членства в ЄС та НАТО, для удосконалення правового регулювання організації національного спротиву та військово-патріотичного виховання доцільно розглядати досвід інших країн, в яких діє налагоджена система військової підготовки населення до національного спротиву.

Однією з таких країн є Естонська Республіка (далі за текстом – Естонія). Військова доктрина цієї країни від самого відновлення незалежності на початку 1990-х років базується на протистоянні Росії у випадку її збройної агресії проти Естонії. Відповідно, в Естонії було створено розгалужену систему інститутів національного спротиву та військово-патріотичного виховання, діяльність та функціонування яких належним чином врегульовані з боку законо-

давства. Саме тому для удосконалення правового регулювання процесів військово-патріотичного виховання в Україні доцільно дослідити досвід Естонії.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Організація військово-патріотичного виховання та національного спротиву в Естонії частково відображена в працях вітчизняних науковців, таких як К. Журба, О. І. Затинайко, Ю. Л. Калгушкін, В. В. Сокурєнко, В. Г. Сюравич, К. В. Сюравич, П. В. Щипанський та ін. Серед зарубіжних дослідників слід відзначити роботи В. Вебеля (V. Veebel), К. Залеського (K. Zaleski), З. Сліви (Z. Sliwa), І. Плома (I. Ploom). Однак у зазначених працях основна увага приділена функціонуванню територіальних підрозділів оборони, натомість питання військово-патріотичного виховання розглядаються лише опосередковано, в межах одного з підґрунть національного спротиву. Не зосереджують науковці достатньої уваги й на питанні імплементації досвіду Естонії в правове регулювання процесів військово-патріотичного виховання в Україні.

Визначення мети дослідження. Метою статті є дослідити правове регулювання участі сил національного спротиву Естонії в заходах військово-патріотичного виховання, проаналізувати його характерні риси й відмінності із сучасними українськими реаліями та запропонувати напрями удосконалення вітчизняної системи військово-патріотичного виховання й національного спротиву, базуючись на естонському досвіді.

Виклад основного матеріалу досліджень.

Перш за все, визначимося із терміном «національний спротив». Відповідно до Закону України «Про основи національного спротиву», останній тлумачиться як комплекс заходів, які організовуються та здійснюються з метою сприяння обороні України шляхом максимально широкого залучення громадян України до дій, спрямованих на забезпечення воєнної безпеки, суверенітету і територіальної цілісності держави, стримування і відсіч агресії та завдання противнику неприйнятних втрат, з огляду на які він буде змушений припинити збройну агресію проти України (Про основи, 2021). Якщо «уніфікувати» це визначення для усіх країн, то національний спротив вбачається нам комплексом заходів, кінцевою метою якого є підготовка якомога більшої кількості громадян до протидії військовій агресії. Ключовим у функціонуванні системи національного спротиву має бути об'єднання громадян довкола ідеї захисту своєї Батьківщини, а також належне військово-патріотичне виховання населення.

Військово-патріотичне виховання, відповідно до чинного законодавства, є наскрізним виховним процесом, який спрямований на формування у громадян оборонної свідомості, готовності до національного спротиву, підвищення суспільної значущості та поваги до військової служби, мотивації громадян до набуття ними необхідних компетентностей у сфері безпеки і оборони (Про основні засади, 2022). Виходячи з цього визначення, необхідно зауважити два важливі моменти. Перший – готовність до національного спротиву є однією з головних цілей військово-патріотичного виховання, а отже, вони нерозривно пов'язані. Другий – забезпечення процесу військово-патріотичного виховання та ґрунтовної підготовки населення до національного спротиву неможливе без відповідної інституційної бази, для функціонування якої необхідне належне правове регулювання.

З огляду на процес організації національного спротиву України, який базується на взаємодії Збройних Сил України з підрозділами Сил Територіальної оборони (далі – ТрО), а також дії руху опору, важливо дослідити процеси організації національного спротиву в Естонії. Як зазначають естонські дослідники В. Вебель та І. Плом, Естонія в своїй політиці національного спротиву дотримується підходу загальнонаціонального спротиву з великим акцентом на територіальній обороні, обов'язковій військовій службі та армії резервістів (Veebel & Ploom, 2019). Польський дослідник К. Залеський в колоборації з естонськими колегами В. Вебелем та З. Сливою провів

дослідження концепцій функціонування територіальної оборони балтійських держав і дійшов до висновку, що формування територіальної оборони, зокрема в Естонії, роблять внесок у фактор стримування можливої агресії з боку Росії, включаючи їхню роль у формуванні патріотичного духу серед громадян цих націй, сприяючи посиленню стійкості та опору у випадку війни та окупації (Zaleski, 2020, с. 193).

Зауважимо, що концепція національного спротиву Естонії полягає у відсічі можливої агресії з боку Росії на власній території із широким застосуванням партизанської тактики та дії розвідувально-диверсійних груп, що історично базується на діяльності антирадянських партизанських загонів періоду 1940–1941 рр. та 1944–1953 рр. Зазначимо, також, що в Естонії, як і в інших балтійських країнах, вихідними історичними координатами для укріплення патріотичних почуттів громадян є період незалежності країни 1918–1940 років, рух опору радянській окупації у роки Другої світової війни та у перші повоєнні роки, а також боротьба за відновлення незалежності наприкінці 1980-х років. Відповідно, правове регулювання військово-патріотичного виховання в Естонії також бере своє коріння від періоду незалежності 1918–1940 років.

Зокрема, в Естонії ще в перші роки відновлення незалежності було відновлено закон «Про оборону» 1930 року, який, з-поміж іншого, регулює діяльність парамілітарних та молодіжних організацій у сфері патріотичного виховання. Детальніше розглянемо діяльність цих організацій, правові засади їх діяльності та участь у національно-патріотичному та військово-патріотичному вихованні населення.

Головною організацією, яка поєднує у собі функції резерву Сил оборони Естонії, установи підготовки громадян до військової служби та виховного осередку, є Спілка оборони Естонії (ест. Kaitseliit, далі – Кайтселійт). 28 квітня 1992 року Кайтселійт було офіційно включено до Сил оборони Естонії (EDL, 2023). У лютому 2013 року замість діючих законів 1930-х років, що регулювали діяльність Кайтселіиту, було прийнято оновлений Закон (Kaitseliidu seadus, 2013). Отже, Кайтселійт є добровольчою воєнізованою організацією державної оборони, яка діє у сфері управління Міністерства оборони Естонії, володіє зброєю та займається військовою підготовкою. Головною метою діяльності Кайтселіиту є підвищення готовності населення до захисту незалежності та конституційного ладу Естонії, спираючись на вільне волевиявлення та власну ініціативу (Kaitseliidu seadus, 2013).

У мирний час Кайтселійт виконує наступні завдання:

- бере участь у зміцненні патріотичних та національних почуттів громадян Естонії, збереженні та вихованні волі до оборони;
- підвищує обороноздатність держави;
- бере участь у забезпеченні безпеки мешканців Естонії та у підвищенні її рівня;
- надає можливість та організовує навчання військовій справі дійсних членів Кайтселійту відповідно до порядку, встановленого ч. 3 ст. 6 Закону Естонії «Про військову службу»;
- здійснює організацію інших видів навчання й підготовки;
- сприяє розвитку та заохоченню фізичної культури та спорту серед громадян;
- забезпечує у разі потреби охорону об'єктів державної оборони та майна, що використовується з метою державної оборони, а також закордонних представництв Естонії;
- виконує інші завдання, покладені на Кайтселійт законами та іншими нормативно-правовими актами (Kaitseliidu seadus, 2013).

За умов дії режиму надзвичайного стану, Кайтселійт також може залучатися й до виконання інших спеціалізованих завдань. До таких завдань належать регулювання безпеки дорожнього руху в зоні дії надзвичайного стану, охорона громадського порядку та державного кордону, забезпечення кібербезпеки. В. В. Сокурєнко зауважує, що Кайтселійт виконує важливе завдання з допомоги державним органам у гасінні лісових пожеж, забезпечення безпеки на різних заходах, а також надає допомогу поліції, для чого в межах територіальних підрозділів Кайтселійту діють «помічники поліцейських» (Сокурєнко, 2015, с. 48–49).

У складі «Кайтселійту» діє також жіноча організація «Жіночий захист дому» (ест. Naiskodukaitse, далі – Найскодукайтсе). Завданням Найскодукайтсе є залучення жінок віком від 18 років до завдань оборони Естонії, а також оволодіння ними навичок, необхідних для забезпечення безпеки держави. До завдань Найскодукайтсе, як і до завдань Кайтселійту, відповідно до Статуту організації входять поширення патріотичних ідей та поглиблення національних почуттів естонського народу, підвищення соціальної активності жінок за допомогою ініціативи громадян, надання членам організації та населенню можливості для навчання та покращення навичок з подолання різних кризових ситуацій тощо (Naiskodukaitse põhikir, 2013).

До складу Кайтселійту входять також дві молодіжні організації – «Молоді орли» (ест. Noored Kotkad) та «Доньки Батьківщини» (ест.

Kodutütred). Відділення зазначених організацій діють на базі закладів загальної середньої освіти на підставі спеціальних угод (Журба, 2022, с. 111). До цих молодіжних організацій залучаються юнаки і дівчата віком від 7 до 18 років. Метою діяльності «Молодих орлів» та «Доньок Батьківщини» є надання молодим людям можливості самореалізації за допомогою патріотичного виховання, підготовка молоді до оборони країни, поширення знань про історію Естонії, зміцнення фізичної форми та розвиток громадянської компетентності (teeviit.ee, 2022). Фактично, «Молоді орли» та «Доньки Батьківщини» – аналог скаутських організацій, але форма їх діяльності виходить далеко за межі літніх таборів і спортивних змагань. Юнаки й дівчата мають можливість пройти спеціальні курси з випробуваннями, які сприяють набуттю первинних військових спеціальностей, наприклад курси «Розвідник», «Стрілок», «Перша допомога» тощо (teeviit.ee, 2022).

Діяльність Кайтселійту та його складових організацій регулюється, окрім закону «Про Кайтселійт», низкою інших естонських законів, зокрема законами «Про організацію Сил оборони Естонії», «Про військову службу», «Про поліцію та державний кордон», «Про надзвичайні ситуації», «Про адміністративне провадження», «Про державну таємницю» тощо.

Для проведення військово-патріотичного виховання Кайтселійт має у своєму розпорядженні тренувальну базу, а також взаємодіє з іншими органами державної влади та збройними силами Естонії. Також слід зауважити, що завдяки розробленому законодавству щодо обігу зброї в Естонії, члени Кайтселійту можуть купувати та зберігати бойову зброю і спеціальні засоби вдома, що підвищує загальну готовність організації та населення до оборони (Kaitseliidu seadus, 2013).

Варто зауважити, що належне правове регулювання й державне забезпечення діяльності Кайтселійту самі по собі є дієвим засобом для національно-патріотичного й військово-патріотичного виховання населення Естонії. Наприклад, з початку повномасштабного вторгнення країни-агресора в Україну посилюється потік добровольців у Кайтселійт та його структурні підрозділи. Якщо на початку 2022 року чисельність Кайтселійту складала трохи більше 25 тис. осіб, то з лютого по квітень того ж року заявки на вступ до організації подали більше 2 тис. громадян (Turovski, 2022).

Варто зазначити, що в Україні від 2021 року відбувається побудова системи національного спротиву, яка базується, зокрема, і на досвіді балтійських країн. Вітчизняний національний

спротив також включає в себе територіальну оборону, яка є частиною Збройних Сил України, рух опору та підготовку громадян України до національного спротиву (Про основи, 2021). Як і в Естонії, одним зі завдань підготовки населення до національного спротиву є формування в громадян патріотичної свідомості та стійкої мотивації, набуття ними знань та практичних вмінь, необхідних для захисту України (Про основи, 2021). Серед заходів військово-патріотичної підготовки населення також є початкова військова підготовка населення у літніх таборах в ігровій формі (Про основи, 2021).

Однак, слід зауважити на наступні суттєві відмінності в організації вітчизняної ТрО та Кайтселіту та, відповідно, на їх роль у військово-патріотичному вихованні. По-перше, філософія та діяльність Кайтселіту спирається на досвід функціонування цієї організації в період незалежності Естонії 1918–1940 років. Закономірно, що Кайтселіт має глибші традиції та сам по собі є частиною історичного підґрунтя національно-патріотичного виховання. Сили ТрО є новим формуванням, і його традиції ще не укорінені у свідомості українського суспільства. Тому один із заходів національно-патріотичного й військово-патріотичного виховання в Україні має бути поширення інформації про участь Сил ТрО у відсічі збройної агресії Росії.

По-друге, до складу Кайтселіту входять також і молодіжні організації, які мають тісний структурний зв'язок, і діяльність яких регулюється, зокрема, законом «Про Кайтселіт». В Україні ж молодіжні організації (наприклад, Пласт) є скаутськими організаціями, які діють відокремлено від Сил ТрО. З одного боку, це не виключає взаємодію між ТрО та Пластом, але з іншого, до завдань діяльності Пласту офіційно не входить військово-патріотична підготовка (Про визнання, 2019). Військово-патріотична гра «Джура», яка ставить на меті військово-патріотичне виховання дітей і юнаків, по-перше, не пов'язана зі скаутським рухом, а по-друге, при її проведенні застосовуються дещо застарілі підходи до системи військово-патріотичної підготовки. Як слушно

зазначають у своєму дослідженні В. С. Сандул та В. А. Сікорський, необхідно перебудувати систему військово-патріотичного виховання в межах гри «Джура» таким чином, щоб вона відповідала сучасним тенденціям розвитку збройних сил та ведення загальновійськового бою (Сандул, 2019, с. 128). Отже, цілком слушною, на нашу думку, буде пропозиція перегляду сучасного правового статусу підрозділів Сил ТрО, а також скаутських організацій в Україні з метою утворення єдиного формування національного спротиву, який би охоплював майже усі верстви населення держави і здійснював би заходи національно-патріотичного і військово-патріотичного виховання у відповідності до сучасних тенденцій розвитку суспільства.

Висновки і перспективи подальших досліджень. Отже, участь сил національного спротиву Естонії в заходах військово-патріотичного виховання врегульована на законодавчому рівні, а також у статутах організацій, які діють у сфері підготовки населення Естонії до оборони. Основними інститутами, які забезпечують процес військово-патріотичного виховання в Естонії, є Кайтселіт та його структурні (зокрема, молодіжні) підрозділи, які складають сили національного спротиву Естонії. Особливостями діяльності Кайтселіту та його структурних підрозділів є: охоплення всіх вікових верств населення, починаючи з 7 років; базування на традиціях незалежності Естонії у 1918–1940 роках; організація військово-патріотичної підготовки у відповідності до програм реальної взаємодії з підрозділами регулярної армії; широка матеріальна підтримка з боку держави та Сил оборони Естонії.

Імплементація досвіду Естонії в Україні можлива за рахунок удосконалення діючих програм військово-патріотичного виховання дітей та молоді у відповідності до сучасних реалій бойових дій, а також об'єднання Сил Територіальної оборони із скаутськими організаціями для забезпечення безперервного та оборонно-орієнтованого процесу військово-патріотичного виховання.

ЛІТЕРАТУРА:

1. Про основи національного спротиву: Закон України від 16 липня 2021 року № 1702-IX. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1702-20#Text>
2. Про основні засади державної політики у сфері утвердження української національної та громадянської ідентичності: Закон України від 13 грудня 2022 року № 2834-IX. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2834-20#Text>
3. Veebel V., Ploom I. (2019). Are the Baltic States and NATO on the right path in deterring Russia in the Baltic?. *Defense & Security Analysis*. 2019. № 35(4). P. 406–422, doi:10.1080/14751798.2019.1675947
4. Zaleski K., Sliwa Z., Veebel V. Baltic visions and dilemmas of territorial defence after 16 years in NATO. *Journal of International Studies*. 2020. № 13(4). P. 184–196. doi:10.14254/2071-8330.2020/13-4/13

5. New beginning: Estonian Defence League. URL: <https://www.kaitseliit.ee/en/new-beginning> (дата звернення: 09.04.2023).
6. Kaitseliidu seadus (vastu võetud 28.02.2013) URL: <https://www.riigiteataja.ee/akt/127012023002> (дата звернення: 09.04.2023).
7. Сокуренько В. В. Порівняльно-правовий аналіз міжнародного досвіду правового регулювання сферою оборони Естонії та України. *Юридична наука*. 2015. № 5. С. 46–51.
8. Naiskodukaitse põhikiri: Kinnitatud Kaitseliidu keskkogu 22.11.2013 otsusega nr K-0.1.1/13/20879PR. URL: https://www.naiskodukaitse.ee/Naiskodukaitse_pohikiri_11
9. Журба Н. Зарубіжний досвід підготовки школярів до захисту своєї країни. *Нова педагогічна думка*. 2022. № 3 (111). С. 107–111.
10. Noored Kotkad ja Kodutütred – noorte ja noortejuhtide võimalus panustada Eesti riigikaitse. Teeviit.ee. URL: <https://www.teeviit.ee/noored-kotkad-ja-kodututred-noorte-ja-noortejuhtide-voimalus-panustada-eesti-riigikaitse>
11. Turovski Marcus. Interest in the Defense League spikes in wake of Ukraine war. URL: <https://news.err.ee/1608561229/interest-in-the-defense-league-spikes-in-wake-of-ukraine-war>
12. Про визнання пластового руху та особливості державної підтримки пластового, скаутського руху: Закон України від 17 грудня 2019 року № 385-IX. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/385-20#Text>
13. Сандул В. С., Сікорський В. В. Військово-патріотичне виховання при викладанні навчального предмета «Захист Вітчизни» в середніх загальноосвітніх закладах. *Інформація і право*. 2019. № 3 (30). С. 126–131.

REFERENCES:

1. Pro osnovy natsionalnogo sprotivu [About the foundations of national opposition]: Law of Ukraine dated 16 July 2021 No. 1702-IX. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1702-20#Text> [in Ukrainian]
2. Pro osnovni zasady derzhavnoi polityky u sferi utverdzhennia ukrainskoi natsionalnoi ta hromadianskoi identychnosti [About the main ambush of state policy in the sphere of asserting Ukrainian national and community identity] Law of Ukraine dated 13 December 2022 No. 2834-IX. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2834-20#Text> [in Ukrainian]
3. Veebel, V., & Ploom, I. (2019). Are the Baltic States and NATO on the right path in deterring Russia in the Baltic? *Defense & Security Analysis*, 35(4), pp. 406–422, doi:10.1080/14751798.2019.1675947 [in English]
4. Zaleski, K., Sliwa, Z., & Veebel, V. (2020). Baltic visions and dilemmas of territorial defence after 16 years in NATO. *Journal of International Studies*, 13(4), 184–196. doi:10.14254/2071-8330.2020/13-4/13 [in English]
5. New beginning: Estonian Defence League. URL: <https://www.kaitseliit.ee/en/new-beginning> [in English]
6. Kaitseliidu seadus [Law on Defence League]. Law of the Estonian Republik dated 28.02.2013. URL: <https://www.riigiteataja.ee/akt/127012023002> [in Estonian].
7. Sokurenko, V. (2015) Porivnialno-pravovyi analiz mizhnarodnoho dosvidu pravovoho rehuliuвання sferoiu oborony Estonii ta Ukrainy [Comparative legal analysis of the international experience of legal regulation in the field of defense of Estonia and Ukraine]. *Yurydychna nauka*, 5. pp. 46–51 [in Ukrainian].
8. Naiskodukaitse pyhikiri [Regulations of Women Home Defence League] dated 22.11.2013 No K-0.1.1/13/20879PR. URL: https://www.naiskodukaitse.ee/Naiskodukaitse_pohikiri_11 [in Estonian]
9. Zhurba, N. (2022) Zarubizhnyi dosvid pidhotovky shkoliariv do zakhystu svoiei krainy [Foreign experience of training schoolchildren to defend their country]. *Nova pedahohichna dumka*, 3 (111), pp. 107–111 [in Ukrainian]
10. Noored Kotkad ja Kodutütred – noorte ja noortejuhtide vyimalus panustada Eesti riigikaitse [The Young Eagles and The Daughters of Motherland is an opportunity for young people and youth leaders to contribute to the national defense of Estonia]. *Teeviit.ee*. URL: <https://www.teeviit.ee/noored-kotkad-ja-kodututred-noorte-ja-noortejuhtide-voimalus-panustada-eesti-riigikaitse> [in Estonian]
11. Turovski Marcus. Interest in the Defense League spikes in wake of Ukraine war. URL: <https://news.err.ee/1608561229/interest-in-the-defense-league-spikes-in-wake-of-ukraine-war> [in English]
12. Pro vyznannia plastovoho rukhu ta osobylyvosti derzhavnoi pidtrymky plastovoho, skautskoho rukhu [About the recognition of plast movement and the peculiarities of the sovereign support of plast, scout movement]. Law of Ukraine dated 17 December 2019 No. 385-IX. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/385-20#Text> [in Ukrainian]
13. Sandul, V., Sikorskyi, V. (2019) Viiskovo-patriotychne vykhovannia pry vykladanni navchalnoho predmeta «Zakhyst Vitchyzny» v serednikh zahalnoosvitnikh zakladakh [Military and patriotic education in the teaching of the subject "Defense of the Motherland" in secondary general education institutions]. *Information and law*, 3 (30), pp. 126–131 [in Ukrainian].

UDC 342.9

Yuliia VOLKOVA

Doctor of Law, Professor, Professor at the Department of Administrative Law and Process Taras Shevchenko National University of Kyiv, Researcher (Honorary Associate) at University of Liverpool

ORCID: 0000-0002-2799-3933

ResearcherID: N-1349-2016

DOI: 10.32782/LST/2023-1-4

To cite this article: Volkova, Yu. (2023). Perspektyvy rozvytku zakonodavstva Ukrainy shchodo povodzhennia z vidkhodamy v protsesi adaptatsii do vymoh Yevropeyskoho soiuzu [Prospects for the development of the Ukrainian legislation on waste management in the process of adaptation to the requirements of the European Union]. *Law. State. Technology*, 1, 27–34, doi: 10.32782/LST/2023-1-4

PROSPECTS FOR THE DEVELOPMENT OF THE UKRAINIAN LEGISLATION ON WASTE MANAGEMENT IN THE PROCESS OF ADAPTATION TO THE REQUIREMENTS OF THE EUROPEAN UNION

The article examines the prospects for the development of Ukrainian legislation on waste management in the process of adaptation to the requirements of the European Union. It is indicated that at the present stage, considering the problematic aspects of the state of the natural environment, it is advisable to indicate that the environment is a system that exists independently and at the same time directly affects the livelihoods of humankind. The increasing consumer demands for various goods affects the change in the viability of ecosystems. As the historical course of civilisation shows, even imagining and understanding the detrimental effects of the results of their activities, a person is not able to cope with the temptation of his own enrichment and accumulation of benefits. That is why most of the problems in the natural environment are the result of human activity.

It is concluded that the analysis of European and Ukrainian legislation shows that the legislation of Ukraine partially meets the requirements of Directive 2008/98/EC (the degree of compliance is low). To harmonise with the Directive, the legislation of Ukraine in the field of waste management requires significant modification. A significant drawback in this area is the inconsistency and diversity of waste definitions. The study of the interpretation of the concept of "waste" from different points of view made it possible to generalize its characteristic features and disadvantages. The refined concept will contribute to a better understanding of their essence, which in the future will allow to develop and scientifically substantiate the classification of these objects in order to account for and control them.

It is noted that special attention should be paid to the fundamental approaches defined in Directive 2008/98/EC on the introduction of a hierarchy in addressing waste management issues. Also, provisions on determining the completion of waste status need to be enshrined in waste legislation and other regulatory legal acts of Ukraine. Regarding the issue of the correlation of Ukrainian legislation with the European one, the Ukrainian one only partially meets the requirements of the EU, it requires significant revision and as mandatory a prerequisite for the qualitative (not contradictory) implementation of European norms is the harmonisation of the terminological apparatus.

Key words: waste, ecosystem, adaptation of legislation, healthy environment, requirements of the European Union.

Юлія ВОЛКОВА

доктор юридичних наук, професор, професор кафедри адміністративного права і процесу Київського національного університету імені Тараса Шевченка, м. Київ, вул. Володимирська, 60, Україна, 01601, дослідник (почесний співробітник) в University of Liverpool

ORCID: 0000-0002-2799-3933

ResearcherID: N-1349-2016

DOI: 10.32782/LST/2023-1-4

Бібліографічний опис статті: Волкова, Ю. (2023). Перспективи розвитку законодавства України щодо поводження з відходами в процесі адаптації до вимог Європейського союзу. *Law. State. Technology*, 1, 27–34, doi: 10.32782/LST/2023-1-4

ПЕРСПЕКТИВИ РОЗВИТКУ ЗАКОНОДАВСТВА УКРАЇНИ ЩОДО ПОВОДЖЕННЯ З ВІДХОДАМИ В ПРОЦЕСІ АДАПТАЦІЇ ДО ВИМОГ ЄВРОПЕЙСЬКОГО СОЮЗУ

У статті досліджено перспективи розвитку законодавства України щодо поводження з відходами в процесі адаптації до вимог Європейського Союзу. Вказано, що на сучасному етапі, розглядаючи проблемні аспекти стану природного середовища, доцільно вказати, що довкілля – це система, яка існує самостійно і водночас безпосередньо впливає на життєдіяльність людства. Зростання потреб людей в різноманітних предметах споживання впливає на зміну життєспроможності екосистем в цілому. Як показує історичний хід розвитку цивілізації, навіть уявляючи і розуміючи пагубний вплив від результатів своєї діяльності, людина не в змозі справитися зі спокусою власного збагачення і накопичення благ. Саме тому переважна більшість проблем у природному середовищі є наслідком діяльності людини.

Зроблено висновок, що аналіз європейського та українського законодавства показує, що законодавство України частково відповідає вимогам Директиви 2008/98/ЕС (ступінь відповідності низький). З метою гармонізації з Директивою законодавство України в сфері поводження з відходами потребує суттєвої модифікації. Значним недоліком в цій сфері є неузгодженість та різноманітність визначень відходів. Дослідження трактування поняття «відходи» з різних точок зору дало змогу узагальнити їх характерні риси та недоліки. Уточнене поняття сприятиме кращому розумінню їх сутності, що в подальшому дасть змогу розробити та науково обґрунтувати класифікацію цих об'єктів з метою їх обліку та контролю.

Зазначено, що окремої уваги потребують принципові підходи, визначені у Директиві 2008/98/ЕС щодо впровадження ієрархії у вирішенні питань поводження з відходами. Також, потребують закріплення в законодавстві про відходи та інших нормативно-правових актах України положення про визначення завершення статусу відходів. Щодо питання співвідношення українського законодавства з європейським, українське лише частково відповідає вимогам ЄС, воно потребує суттєвого перегляду і як обов'язковою передумовою якісної (не суперечливої) імплементації європейських норм виступає узгодження термінологічного апарату.

Ключові слова: відходи, екосистема, адаптація законодавства, здорове довкілля, вимоги Європейського Союзу.

Statement of the problem. At the present stage, considering the problematic aspects of the state of the natural environment, it is advisable to point out that the environment is a system that exists independently and at the same time directly affects the livelihoods of humankind. The increasing consumer demands for various goods affects the change in the viability of ecosystems as a whole. As the historical course of civilization shows, even imagining and understanding the detrimental effects of the results of their activities, a person is not able to cope with the temptation of his own enrichment and accumulation of benefits. That is why most of the problems in the natural environment are the result of human activity.

For most of us, the concept of "waste" is understood within household waste. But we must be aware of the real volumes and dangers that waste poses to our health and the environment.

Despite the urgency of the waste problem, today the problems of imperfection of the legislative and regulatory and methodological framework for waste management in the process of adaptation of national legislation to the requirements of the European Union remain resolved.

The article is aimed at analysing the legislation on the importance of legal regulation of waste management through the prism of European legislation, based on which further prospects for the development of Ukrainian legislation in the field of waste management are considered.

Presentation of the main material. Framework Directive 2008/98/EC of November 19, 2008, "On waste and repealing certain Directives" defines the terms and concepts of waste. According to the Article 3 of the Directive: "waste" means any substances, materials, and objects that their owner disposes of, intends or must dispose of (Directive 2008/98/EC, 2008).

Gradual approximation of Ukrainian legislation to the EU law in the field of environmental protection is carried out in accordance with Annex XXX to the Association Agreement (Article 363) (Association Agreement, 2014). It provides for certain measures in the field of waste and resource management, namely the adaptation of several EU directives in this area, in particular:

(1) Directive 2008/98/EC on waste and repealing certain Directives;

(2) Directive 1999/31/EC on the disposal of waste, as amended by Regulation (EC) 1882/2003/EC;

(3) Directive 2006/21/EC on the management of extractive industry waste and amending Directive 2004/35/EC.

The requirements of Directive 1999/31/EC (on waste disposal) provide for their entry into force 6 years after the entry into force of the Agreement, however, for any new facilities (primarily landfills), these requirements come into force immediately. Regarding Directive No. 2006/21/EC (on waste management of the extractive industry), it is envis-

aged that the legislation of Ukraine will be brought into compliance with its requirements within 5 years from the date of entry into force of the Agreement, for individual norms can be set adjustments (Association Agreement, 2014).

The Order of the Cabinet of Ministers of Ukraine dated April 15, 2015, No. 371 approved the list of acts of EU legislation, the implementation of which is carried out in accordance with the approved plans. Such acts in the field of waste management include only the first two directives mentioned above.

At the present stage of development of national legislation, waste legislation has been sufficiently formed. In particular, the basic principles and objectives of the state policy in the field of waste management are defined, the basic requirements and rules for environmentally safe waste management are fixed, measures are provided for organisational and economic stimulation of waste disposal, etc. Thus, the state policy on waste management is reflected in a number of regulatory legal acts, including: Law of Ukraine "On Waste" of March 5, 1998, (expires 09.07.2023), Law of Ukraine "On Environmental Protection" of June 25, 1991, Law of Ukraine "On Ensuring Sanitary and Epidemic Welfare of the Population" of February 24, 1994, Law of Ukraine "On Radioactive Waste Management" of June 30, 1995, Law of Ukraine "On Alternative Fuels" of January 14, 2000, Law of Ukraine "On Scrap Metal" of May 5, 1999, State Waste Classifier DK 005-96 (systematic list of waste codes and names intended for use in state statistics in order to provide comprehensive and substantiated information on the validity in accordance with the decision of the State Service of Ukraine for Regulatory Policy and Entrepreneurship Development dated 15.07.2014, No. 33 due to the fact that the generation, accumulation, treatment (processing), disposal and disposal of waste) and others.

In addition, it should be noted that last year the Law of Ukraine dated 20.06.2022, No 2320-IX "On Waste Management" was adopted. This Law defines the legal, organisational, economic basis for activities to prevent generation, reduce waste generation, reduce the negative effects of waste management activities, promote waste preparation for reuse, recycling, and recovery to prevent their negative impact on human health and the environment.

In Ukraine, in the context of implementation, the framework Directive No. 2008/98/EC is one of the main documents and directly correlates with the Law of Ukraine "On Waste Management", which will become the basis for regulating legal relations related to waste. It defines the legal, organisa-

tional, and economic principles of activities related to the prevention or reduction of waste generation, their collection, transportation, storage, treatment, utilisation and disposal, neutralisation, and disposal, as well as prevention of the negative impact of waste on the environment and human health in Ukraine (On Waste Management, 2022). Therefore, the use of the norms of this Directive and the introduction of appropriate changes and additions at the legislative level of Ukraine should be carried out through the Law of Ukraine "On Waste Management".

In accordance with Art. 3 of Directive 2008/98/EC "hazardous waste" means wastes having one or more hazardous properties listed in Annex III (Directive 2008/98/EC, 2008).

The Framework Directive sets out the main provisions for waste classification in the European Union and the Member States:

1. The classification of waste and hazardous waste shall take place in accordance with the Waste List drawn up by Commission Decision 2000/532/EC (Waste List).

2. The waste list is mandatory in relation to the definition of waste that is considered hazardous waste.

3. The classification of waste in the Waste List is carried out considering the origin of waste and its composition.

4. The classification of waste as hazardous should be based on European Union legislation on chemicals and chemicals.

5. When classifying waste as hazardous, the limit values of concentrations (established limits) that the legislation operates in the case of classifying chemicals as hazardous should be considered.

6. The classification of wastes as hazardous shall be carried out based on the properties listed in Annex III of Directive 2008/98/EC.

Waste is divided into two classes:

- 1) hazardous waste;
- 2) waste that is not hazardous.

The classification is carried out in accordance with the National Waste List and the Waste Classification Procedure, considering the List of properties that make waste hazardous.

To distinguish the hazardous properties of hazardous wastes as such and their adaptation to the relevant provisions of Regulation (EU) No 1272/2008, Annex III to Directive 2008/98/EC was updated in 2014. Thus, hazardous waste codes from H1 to H15 in Annex III to Directive 2008/98/EC have been replaced by corresponding codes from HP1 to HP15 in order to: to avoid possible confusion with the codes of hazardous properties of substances that have the same designations.

If, during identification, wastes do not exhibit any of the hazardous properties of HP1-HP15 and/or they do not contain persistent organic pollutants (POPs), they are considered, in accordance with the provisions of Article 7(3) of Directive 2008/98/EC, as safe (Zhukovskyi, 2016).

Currently, Ukraine defines waste and plans to harmonise domestic legislation with the European one by approving the National List (classifier) of waste based on the European Waste List ("List of Wastes").

When drawing up international and national waste management plans and strategies, EU legislation prescribes to be guided by the so-called "Waste Hierarchy" presented in the Framework Waste Directive.

In Art. 4 of Directive 2008/98/EC establishes requirements for Member States to apply the following waste hierarchy as a matter of priority in waste prevention and management legislation and policies: prevention; preparation for reuse; Recycling; other disposal, such as energy recovery; liquidation (Directive 2008/98/EC, 2008).

The best actions for waste – prevention of waste generation is achieved by implementing the following measures:

- 1) encouraging and supporting sustainable production and consumption of products;
- 2) encouraging the design, production, and use of resource-efficient and more durable products, including extension of their life, as well as products suitable for repair, reuse and modernisation;
- 3) separation of raw materials from waste that can be reused;
- 4) ensuring the availability of spare parts, operating instructions, technical information or other tools, equipment or software that allow repairs and ensure the reuse of products without reducing their quality and safety of operation;
- 5) reduction of waste generation considering the introduction of the best available technologies and management methods in the process of industrial production;
- 6) reduction of the content of hazardous substances in products in accordance with technical regulations;
- 7) reduction of waste generation that is unsuitable for technical or economic reasons for recycling or other waste recovery operations;
- 8) identification of products that are the main source of environmental contamination and taking appropriate measures to prevent and reduce the generation of waste from such products;
- 9) conducting informational campaigns to raise public awareness on waste prevention and environmental pollution;

10) creation by business entities, executive authorities, local self-government bodies in accordance with the competence and ensuring the operation of waste collection points for repair and preparation for their reuse;

11) reduction of food waste generation in retail and other retail chains, catering establishments and households (On Waste Management, 2022).

Waste classifications in the European Union are given in the so-called European Waste Catalogue (EWC), contained in the Annex to Council Decision 2000/532/EC of 3 May 2000 determining the list of wastes in accordance with Article 1 (a) of Council Directive 75/442/EEC (Directive 75/442/EEC, 1975). The classification of waste according to this catalogue is carried out based on considering the physical and chemical properties of waste and its origin. The catalogue is not an exhaustive list of waste, it is periodically reviewed and updated if necessary.

Other lists of wastes are contained in the annexes to Council Regulation 259/93/EEC on the supervision and control of the movement of wastes within the limits of importation into and out of the European Community. These lists (Red and Yellow (for hazardous waste) and Green (for non-hazardous waste) apply to the movement of waste and correspond to the lists in the annexes to the Basel Convention on the Control of Transboundary Movements of Hazardous Wastes and their Disposal.

Depending on one or another type of waste, an appropriate regime for disposal and monitoring of the state of waste pollution in European legislation is established.

In Ukraine, the classification of waste, similar to Council Regulation 259/93/EEC, is established by the Resolution of the Cabinet of Ministers of Ukraine of July 13, 2000, No. 1120 "On Approval of the Regulation on the Control of Transboundary Movements of Hazardous Waste and Their Disposal/Disposal, as well as the Yellow and Green Lists of Waste" (Resolution of the Cabinet of Ministers of Ukraine, 2000). In addition, paragraph 30 of the above-mentioned Resolution of the Cabinet of Ministers of Ukraine stipulates that hazardous wastes in case of their transboundary transportation are subject to classification in accordance with the International Waste Identification Code, except for cases when transboundary transportation is carried out based on relevant international treaty, which specifies another method of classification.

Also in Ukraine, in accordance with the order of the State Standard of Ukraine dated February 29, 1996, No. 89, the Waste Classifier DK 005-96 was approved and put into effect.

The waste classifier provides information support in solving a wide range of issues of state waste management and resource use based on an accounting and reporting system harmonised with international systems, in particular, in the field of ecology, protection of life and health of the population, labour safety, resource saving, structural restructuring of the economy, certification of products (services) and quality systems.

The use of the Waste Classifier creates a regulatory framework for conducting a comparative analysis of the structure and volume of waste generation within the European statistics of all types of economic activity, including European production statistics, statistics of the agricultural complex, statistics of services, as well as comparative analysis of waste-related services at the intersectoral, state, interstate levels. The objects of classification in the Waste Classifier are waste, which is understood as any substances and objects generated in the process of production and human life, as a result of human-made or natural disasters that do not have their further purpose at the place of formation and are subject to disposal or processing in order to ensure the protection of the environment and human health or for the purpose of their re-involvement in economic activity as material – raw materials and energy resources, as well as waste-related services.

Among waste management operations, special attention at the level of the European Union is paid to the regulation of waste disposal, in particular such type as disposal. The need to regulate waste disposal activities at Community level is caused by several circumstances, such as the dangerousness of these activities, given the significant negative impact it has on the environment and human health. Given these and other circumstances, separate legislative acts have been adopted that establish clear requirements for waste disposal in the European Union, among which Council Directive 1999/31/EC (Directive 1999/31/EC, 1999) of April 26, 1999, on waste disposal occupies the main place.

It should be noted that in Ukraine, legal relations regarding waste management, including the implementation of certain waste management activities, are subject to legal regulation of several regulatory legal acts. In Ukraine, the legal regulation of these legal relations is provided for: the Subsoil Code of 27 July 1994 No. 132/94-BP (as amended); Water Code of Ukraine dated June 6, 1995 No. 213/95-VR (as amended); Law of Ukraine "On permitting activities in the field of nuclear energy use" of 11.01.2000; Resolution of the Cabinet of Ministers of Ukraine "On approval of the Procedure

for development, approval and revision of limits on generation and disposal of waste" dated August 3, 1998 No. 1218; Household Waste Management Program, approved by the Resolution of the Cabinet of Ministers of Ukraine No. 265 dated March 4, 2004; Resolution of the Cabinet of Ministers of Ukraine "On Approval of the Procedure for Obtaining Permits for the Production, Storage, Transportation, Use, Disposal, Destruction and Disposal of Toxic Substances, including Products biotechnology and other biological agents" dated June 20, 1995 No. 440 (as amended) and others.

The purpose of Council Directive 1999/31/EC of 26 April 1999 on waste disposal (Directive 1999/31/EC, 1999) is to ensure the implementation of measures and procedures to prevent and mitigate to the maximum extent possible negative impacts on the environment, especially on pollution of surface and groundwater, soil, air through clear operational and technical requirements for waste and its disposal.

The main principles enshrined in this Directive are reducing the amount and hazardous properties of waste to be disposed of; waste sorting; control, management, and rehabilitation of waste disposal sites.

The directive provides for the division of waste disposal into three categories:

- 1) disposal of hazardous waste;
- 2) disposal of non-hazardous waste;
- 3) disposal of inert waste.

The directive establishes which wastes cannot be disposed of. Among those: liquid waste; flammable waste; waste containing explosives and acids; medical waste that is contagious; used tires, with some exceptions; any other waste which does not fulfil the criteria set out in Annex II to the Directive.

The Directive establishes appropriate instruments to achieve the objectives envisaged by it: Member States should develop and implement national strategies to progressively reduce the decomposition of microorganisms during their disposal; Member States should take measures to ensure that the application of the waste disposal procedure is justified and contains details of the waste; waste disposal activities are those for which special information is required authorisation by the competent authorities of a Member State; a fee is charged for waste disposal, which should ensure at the proper level not only the waste disposal itself, but also control over waste disposal sites and their recovery.

The Directive establishes a requirement to prohibit free access to waste disposal sites. In addition, the Directive stipulates that when locating

places where waste can be disposed, it is necessary to consider distance from residential areas, places of rest, waterways, agricultural land; location of groundwater and surface waters and zones of protective nature; geological and hydrogeological characteristics of the territory; risk of floods, landslides, and avalanches; cultural and natural properties of the territory. Disposal of waste may be permitted in each area only if the characteristics of such areas are considered and that they will not be threatened by environmental risk.

In order to achieve the objective defined by national legislation, tasks similar to Directive 1999/31/EC are established, principles and directions for their implementation in the field of waste disposal, which, in particular, are aimed at: minimizing waste generation and reducing its hazard; ensuring safe disposal of waste that cannot be disposed of through the development of appropriate technologies, environmentally friendly methods and means of waste management; Collateral organisation of control over existing and closed landfills of household waste to prevent harmful effects on the environment and human health, reclamation of land plots after the closure of landfills; implementation of a complex of scientific, technical and marketing research to identify and determine the resource value of waste for the purpose of its effective use; facilitating the creation of waste management facilities; mandatory waste accounting based on their classification and certification; reforming the sanitary cleaning system; creation of conditions for efficient use of household waste as an energy resource and pilot industrial implementation of complex processing and utilization of their resource-valuable components; ensuring the introduction of mechanised sorting of household waste with the removal of resource-valuable components, their processing into materials and products.

Similar to the requirements of European legislation in Ukraine, waste disposal activities require the necessary permit. The procedure for obtaining permission for production, storage, transportation, use, disposal, destruction, and disposal of toxic substances, including biotechnology products and other biological agents, is approved by the Resolution of the Cabinet of Ministers of Ukraine dated June 20, 1995, No. 440 (as amended). In accordance with paragraph 3 of this Procedure, the permit is issued by the Ministry of Ecology and Natural Resources in agreement with the Ministry of Health, the State Labour Supervision, the Ministry of Transport, the Ministry of Internal Affairs in accordance with the List of toxic substances, including biotechnology products and other bio-

logical agents, the production, storage, transportation, use, disposal, destruction, and disposal of which are carried out with permission. Moreover, paragraph 6 of the Procedure establishes that in the absence of permission for the disposal of toxic substances, including biotechnology products and other biological agents, legal entities and individuals are liable in accordance with current legislation.

In addition to this Procedure, the requirements for obtaining permits for waste disposal are contained in several other legislative acts. In particular, Article 75 of the Water Code of Ukraine stipulates that the creation of landfills for disposal in deep underground aquifers that do not contain fresh water, polluting liquid substances, production wastes and wastewater, including mineralised mine and thermal waters formed on the basis of natural waters and not amenable to purification by existing methods, is allowed in exceptional cases after special studies with the permission of a specially authorised central body executive power on ecology and natural resources, on projects agreed with specially authorised central executive bodies on health care, labour protection supervision and the relevant local council.

Also, the requirements for obtaining a permit for waste disposal are provided for in Article 22 of the Subsoil Code of Ukraine, according to which the provision of subsoil for the disposal of industrial waste and other harmful substances, wastewater discharge is allowed in exceptional cases, subject to compliance with the norms, rules and requirements stipulated by the legislation of Ukraine. Subsoil for these purposes shall be provided in accordance with Article 19 of this Customs Code based on the results of special studies and based on projects carried out at the request of interested enterprises, institutions, and organisations.

Particular attention is paid to the legislation of Ukraine on permitting activities in the field of nuclear energy use. Thus, part 2 of Article 6 of the Law of Ukraine "On permitting activities in the field of nuclear energy use" of 11.01.2000 establishes that permitting activities are an integral part of state regulation in the field of nuclear energy use and provides: licensing the activities of the operating organisation at a separate stage of the life cycle of a nuclear installation or radioactive waste disposal facility and issuing separate permits to this organisation to perform certain types of work or operations at the stages of commissioning, operation and decommissioning of a nuclear installation and at the stages of operation and closure of a radioactive waste disposal facility; mandatory certification of ionizing radiation sources, elements important for the safety of nuclear facilities, packages for

storage, transportation and disposal of radioactive waste, transport packages for transportation of ionizing radiation sources and transport packages for transportation of nuclear materials.

Similar to the requirements of the legislation of the European Union in Ukraine, waste disposal activities are carried out on a fee basis. Legal regulation of this issue is carried out at the level of the joint order of the Ministry of Environmental Protection and Nuclear Safety of Ukraine, the State Tax Administration of Ukraine dated July 19, 1999, No. 162/379, registered with the Ministry of Justice of Ukraine on August 9, 1999, under No. 544/3837 "On approval of the Instruction on the procedure for calculating and paying the fee for environmental pollution".

In addition, at the level of legislation in Ukraine, as well as in the European Union, the Procedure for developing, approving, and revising limits on waste generation and disposal has been established, which was approved by the Resolution of the Cabinet of Ministers of Ukraine dated August 3, 1998, No. 1218.

Like Directive 1999/31/EC, Ukrainian legislation contains requirements for types of waste that can be disposed of and the disposal of which is prohibited. Such regulation takes place in Ukraine with the help of the State Sanitary Rules for Planning and Development of Settlements, approved by the Order of the Ministry of Health of Ukraine No. 173 dated June 19, 1996, and registered with the Ministry of Justice of Ukraine on July 24, 1996, under No. 379/1404. In accordance with the State Sanitary Rules for planning and development of settlements, only toxic industrial landfills are subject to acceptance at a special industrial landfill waste of I, II, III hazard classes; liquid toxic industrial waste must be dehydrated at enterprises before being taken to the landfill. It is prohibited to store industrial toxic waste of I, II hazard classes at solid waste landfills; waste of III, IV hazard class can be stored together with household waste in accordance with regulatory documents defining the maximum amount of industrial waste permissible for storage at solid waste landfills.

From the comparative analysis of the legislation of the European Union and Ukraine, which establishes the legal regulation of waste disposal activities, it can be concluded that, in general, both the legislation of the European Union and the legislation of Ukraine establish identical goals, similar principles and legal instruments of legal regulation. At the same time, the legislation of Ukraine lacks clear imperative norms regarding types of waste that can be disposed of, and the disposal of which is strictly prohibited; requirements for the installa-

tion of a security and access system to waste disposal sites.

Conclusions. Given the above, it is advisable to note the prospects for further development of Ukrainian legislation in the field of waste management, the need to transform and expand the traditional for national legislation perception of the waste management process only through the prism of ensuring environmental safety and sanitary and epidemiological requirements is also evidenced by the expansion of the range of entities in the field of waste management.

Thus, Directive 2008/98/EC on waste and repealing certain Directives requires States to ensure that the original waste producer or other owner takes care of the waste independently or entrusts the care of the waste to a dealer or institution or enterprise engaged in waste treatment or entrusts it to a private or public collector. The Directive separately deduces the concepts of "waste producer" (anyone who produces waste from its activities (initial waste producer) or carries out pre-treatment, mixing or other operations that change the nature or composition of waste), "waste owner" (waste producer or natural or legal person who owns the waste) and "dealer" (any undertaking that is central to the purchase and subsequent sale of waste, including dealers who do not physically own the waste) and a "broker" (any entity engaged in the disposal or disposal of waste on behalf of others, including brokers who do not physically own the waste).

In Art. 6.1 Directive 2008/98/EC indicates the end of the waste status. We are talking about the fact that some waste ceases to be waste. This is possible when they have been disposed of, including recycled, and meet certain criteria that must be developed under the following conditions:

- (a) the substance or object is widely used for a particular purpose;
- (b) there is a market or demand for such substance or article;
- (c) the substance or article complies with the technical requirements for a particular purpose and does not contradict applicable laws and standards applicable to products;
- (d) the use of the substance or object will not result in a general deterioration to the environment or human health. The criteria shall include limit values for pollutants, as appropriate, and consider the adverse environmental impacts of the substance or object.

The criteria shall correspond to the types of waste to which such criteria shall be applied. Thus, certain criteria for the end-of-waste stage should

be considered, among others, at least for aggregates, paper, glass, metal, tires, and textiles.

If the criteria have not been established at the Community level, then the Member States may decide on a case-by-case basis whether the waste ceases to be waste, subject to the legislation in force in that case.

Thus, the analysis of European and Ukrainian legislation shows that Ukrainian legislation partially meets the requirements of Directive 2008/98/EC (the degree of the compliance is low). To harmonise with the Directive, the legislation of Ukraine in the field of waste management requires significant modification. A significant drawback in this area is the inconsistency and variety of waste definitions. The study of the interpretation of the concept of "waste" from different points of view made it possible to generalize their characteristics and disad-

vantages. The refined concept will contribute to a better understanding of their essence, which in the future will allow to develop and scientifically substantiate the classification of these objects in order to account for and control them.

Special attention should be paid to the fundamental approaches defined in Directive 2008/98/EC on the introduction of a hierarchy in addressing waste management issues. Moreover, provisions on determining the completion of waste status need to be enshrined in waste legislation and other regulatory legal acts of Ukraine. Regarding the issue of the correlation of Ukrainian legislation with the European one, the Ukrainian one only partially meets the requirements of the EU, it requires significant revision, and the harmonisation of terminological apparatus is a prerequisite for the qualitative (not contradictory) implementation of European norms.

BIBLIOGRAPHY:

1. Директива Європейського Парламенту та Ради 2008/98/ЄС від 19 листопада 2008 року про відходи та скасування деяких Директив URL: <http://www.menr.gov.ua>
2. Угода про асоціацію з Європейським співтовариством з атомної енергії і їхніми державами-членами, з іншої сторони / Міжнародний документ від 27.06.2014; редакція від 30.11.2015 URL: <http://zakon2.rada.gov.ua>.
3. Про управління відходами: Закон України від 20.06.2022 № 2320-IX URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2320-20#Text>
4. Жуковський Т. Ф. Впровадження в Україні європейського підходу до класифікації відходів *Technology audit and production reserves*. 2016. № 4/3(30). С. 27-32.
5. Рішення Ради 2000/532/ЄС від 3 травня 2000 року (OJ L 226, 06.09.2000).
6. Постанова Кабінету Міністрів України «Про затвердження Положення про контроль за транскордонними перевезеннями небезпечних відходів та їх утилізацією/видаленням і Жовтого та Зеленого переліків відходів» від 13.07.2000 р. № 1120 (Офіційний вісник України 04.08.2000, № 29, стор. 107)
7. Директива Ради 1999/31/ЄС про захоронення відходів (OJL182,16/07/1999P.0001- 0019).

REFERENCES:

1. Dyrektyva Yevropeiskoho Parlamentu ta Rady 2008/98/leS vid 19 lystopada 2008 roku pro vidkhody ta skasuvannia deiakykh Dyrektyv URL: <http://www.menr.gov.ua> [in Ukrainian].
2. Uhoda pro asotsiatsiiu z Yevropeiskym spivtovarystvom z atomnoi enerhii i yikhnimy derzhavamy-chlenamy, z inshoi storony / Mizhnarodnyi dokument vid 27.06.2014; redaktsiia vid 30.11.2015 URL: <http://zakon2.rada.gov.ua>. [in Ukrainian].
3. Pro upravlinnia vidkhodamy: Zakon Ukrainy vid 20.06.2022 № 2320-IX URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2320-20#Text> [in Ukrainian].
4. Zhukovskyi T. F. Vprovadzhennia v Ukraini yevropeiskoho pidkhodu do klasyfikatsii vidkhodiv *Technology audit and production reserves*. 2016. № 4/3(30). S. 27-32. [in Ukrainian].
5. Rishennia Rady 2000/532/ES vid 3 travnia 2000 roku (OJ L 226, 06.09.2000). [in Ukrainian].
6. Postanova Kabinetu Ministriv Ukrainy «Pro zatverdzhennia Polozhennia pro kontrol za transkordonnymy perevezenniamy nebezpechnykh vidkhodiv ta yikh utylizatsiieiu/vydalenniam i Zhovtoho ta Zelenoho perelikiv vidkhodiv» vid 13.07.2000 r. № 1120 (Ofitsiyniy visnyk Ukrainy 04.08.2000, № 29, stor. 107) [in Ukrainian].
7. Dyrektyva Rady 1999/31/leS pro zakhoronennia vidkhodiv (OJL182,16/07/1999P.0001- 0019). [in Ukrainian].

УДК 342.9

Ганна ПІДДУБНА

старший викладач кафедри цивільного, господарського та екологічного права, Національний технічний університет «Дніпровська політехніка», пр. Д. Яворницького, 19, м. Дніпро, Україна, 49005
ORCID: 0009-0002-4425-8241

Юлія ЛЕГЕЗА

доктор юридичних наук, професор, професор кафедри цивільного, господарського та екологічного права, Національний технічний університет «Дніпровська політехніка», пр. Д. Яворницького, 19, м. Дніпро, Україна, 49005
ORCID: 0000-0002-4896-3178
Scopus Author ID: 57215790362

Олена ПУШКІНА

доктор юридичних наук, завідувач кафедри цивільного, господарського та екологічного права, Національний технічний університет «Дніпровська політехніка», пр. Д. Яворницького, 19, м. Дніпро, Україна, 49005
ORCID: 0000-0002-4524-6210
DOI: 10.32782/LST/2023-1-5

Бібліографічний опис статті: Піддубна Г., Легеза Ю., Пушкіна О. (2023). Недобросовісне використання своїх процесуальних прав на прикладі використання «права на зло» та «venire contra factum proprium» (за матеріалами національної судової практики). *Law. State. Technology*, 1, 35–42, doi: 10.32782/LST/2023-1-5

**НЕДОБРОСОВІСНЕ ВИКОРИСТАННЯ СВОЇХ ПРОЦЕСУАЛЬНИХ ПРАВ
НА ПРИКЛАДІ ВИКОРИСТАННЯ «ПРАВА НА ЗЛО» ТА «VENIRE CONTRA FACTUM
PROPRIMUM» (ЗА МАТЕРІАЛАМИ НАЦІОНАЛЬНОЇ СУДОВОЇ ПРАКТИКИ)**

Метою статті визначено встановлення змісту недобросовісного використання своїх процесуальних прав на прикладі використання «права на зло» та «venire contra factum proprium». Авторами встановлено, що дії боржника у зобов'язанні характеризуються як недобросовісні та розуміються як зловживання правами за умови, що ініціювання спору спрямовується позивачем на недопущення звернення стягнення на майно боржника. На підставі аналізу судової практики авторами встановлено, що належним здійсненням процесуальних прав є здійснення прав особою в умовах утримання від дій, які могли би порушити права інших осіб, заподіяти шкоду довкіллю або культурній спадщині. Авторами підкреслено, що приватно-правовий інструментарій захисту суб'єктивних приватних прав не повинен використовуватися учасниками цивільного обороту для уникнення сплати боргу (коштів, збитків, шкоди) або виконання судового рішення про стягнення боргу (коштів, збитків, шкоди), що набрало законної сили. Авторами встановлено, що зловживанням правом та використанням приватно-правового інструментарію захисту суб'єктивних прав особи всупереч його призначенню є: використання особою (особами) «права на зло»; наявність причинно-наслідкового зв'язку між зловживанням правом та негативними наслідками. Отже, інші суб'єкти, чий права безпосередньо пов'язані з правами особи, яка зловживає наданими їй процесуальними правами на захисту, ставить їх у такий стан, що не здатен не лише задовольнити їх інтереси, але взагалі позбавляє можливості їх здійснити. Авторами наголошується, що зловживання процесуальними правами відбувається з усвідомленням змісту такої діяльності, та її результатів. Авторами зроблено висновок, що побудова національної судової практики в Україні характеризується застосуванням доктрини «venire contra factum proprium» (заборони суперечливої поведінки). Встановлено очевидну необхідність формування єдиної правозастосовчої практики щодо застосування пункту 6 статті 3 ЦК України та доктрини «venire contra factum proprium» (заборони суперечливої поведінки) у спрах про недійсність договору, для забезпечення розумної передбачуваності судових рішень, а тому справа містить виключну правову проблему і її вирішення необхідне для забезпечення розвитку права та формування єдиної правозастосовчої практики.

Ключові слова: зловживання правами, захист права, цивільне судочинство, господарське судочинство, суб'єктивне право.

Hanna PIDDUBNA

Senior Lecturer at the Department of Civil, Economic and Environmental Law, Dnipro University of Technology, 19 avenue Dmytra Yavornytskoho, Dnipro, Ukraine, 49005

ORCID: 0009-0002-4425-8241

Yulia LEHEZA

Doctor of Law, Professor, Professor at the Department of Civil, Economic and Environmental Law, Dnipro University of Technology, 19 avenue Dmytra Yavornytskoho, Dnipro, Ukraine, 49005

ORCID: 0000-0002-4896-3178

Scopus Author ID: 57215790362

Olena PUSHKINA

Doctor of Law, Head of the Department of Civil, Economic and Environmental Law, Dnipro University of Technology, 19 avenue Dmytra Yavornytskoho, Dnipro, Ukraine, 49005

ORCID: 0000-0002-4524-6210

DOI: 10.32782/LST/2023-1-5

To cite this article: Piddubna H., Leheza Yu., Pushkina O. (2023). Nedobrosovisne vykorystannia svoikh protsesualnykh prav na prykladi vykorystannia «prava na zlo» ta «venire contra factum proprium» (za materialamy natsionalnoi sudovoi praktyky [Unfair use of your procedural rights on the example of the use of «right to evil» and «venire contra factum proprium» (based on the materials of national court practice)]. *Law. State. Technology*, 1, 35–42, doi: 10.32782/LST/2023-1-5

UNFAIR USE OF YOUR PROCEDURAL RIGHTS ON THE EXAMPLE OF THE USE OF «RIGHT TO EVIL» AND «VENIRE CONTRA FACTUM PROPRIUM» (BASED ON THE MATERIALS OF NATIONAL COURT PRACTICE)

The purpose of the article is to establish the content of the unfair use of one's procedural rights on the example of the use of the "right to evil" and "venire contra factum proprium". The authors found that the actions of the debtor in the obligation are characterized as unfair and are understood as abuse of rights, provided that the initiation of the dispute is directed by the plaintiff to prevent foreclosure on the debtor's property. Based on the analysis of judicial practice, the authors found that the proper exercise of procedural rights is the exercise of rights by a person in conditions of refraining from actions that could violate the rights of others, cause harm to the environment or cultural heritage. The authors emphasized that private law tools for the protection of subjective private rights should not be used by participants in civil transactions in order to avoid the payment of debt (funds, losses, damage) or the execution of a court decision on the collection of debt (funds, losses, damage) force. The authors found that the abuse of the right and the use of private law tools for the protection of the subjective rights of a person contrary to its purpose are: the use by the person (persons) of the "right to evil"; the presence of a causal relationship between the abuse of the right and negative consequences. Consequently, other subjects, whose rights are directly related to the rights of a person who abuses the procedural rights granted to him for protection, puts them in such a state that he is not only unable to satisfy their interests, but generally deprives them of the opportunity to exercise them. The authors note that the abuse of procedural rights occurs with awareness of the content of such activity and its results. The authors concluded that the construction of national judicial practice in Ukraine is characterized by the application of the doctrine of "venire contra factum proprium" (prohibition of contradictory behavior). The obvious need for the formation of a single law enforcement practice on the application of paragraph 6 of Article 3 of the Civil Code of Ukraine and the doctrine of "venire contra factum proprium" (prohibition of contradictory behavior) in disputes about the invalidity of the contract, to ensure a reasonable premise, has been established. the decision is necessary to ensure the development of law and the formation of a unified law enforcement practice.

Key words: abuse of rights, protection of rights, civil proceedings, economic proceedings, subjective law.

Постановка проблеми. Однією із основоположних засад цивільного, адміністративного і господарського законодавства є добросовісність учасників правовідносин, тобто дії таких учасників мають відповідати певному стандарту поведінки, що характеризується чесністю, відкритістю і повагою до інтересів іншої сторони відповідного правовідношення.

На жаль, поведінка учасників правовідносин не завжди є добросовісною. Навпаки, досить часто трапляються ситуації, коли одна із сторін договору свідомо намагається уникнути виконання своїх зобов'язань, наприклад, зі сплати боргу, використовуючи при цьому різноманітні правові механізми.

За таких обставин, інша сторона договору має право звернутись до суду за захистом

своїх порушених прав і саме суд має бути тією інстанцією, яка забезпечить дотримання принципів добросовісності, справедливості та верховенства права і унеможливить використання «права на зло» у зазначених правовідносинах.

Ступінь наукової розробки проблеми.

Проблема зловживання процесуальними правами на науково-теоретичному рівні досліджувалась фрагментарно. У контексті дослідження зловживання процесуальними правами необхідно виокремити наукові праці таких вчених, як О.В. Андрійчук, С.С. Бичкова, О.М. Єрмаков, О.Я. Рогач, Н. Ю. Сакара, С.Я. Фурса, Н.А. Шебанова, М. Й. Штефан, К. С. Юдельсон, А. В. Юдін та ін. Досягнені наукові здобутки є основою для даного дослідження та створюють належний базис для встановлення змісту категорій «права на зло» та «*venire contra factum proprium*».

Метою статті є встановлення змісту недобросовісного використання своїх процесуальних прав на прикладі використання «права на зло» та «*venire contra factum proprium*».

Виклад основного матеріалу. На сьогоднішній день, касаційні суди у складі Верховного Суду сформували концепцію «вжиття права на зло», поступово вивівши її із зловживання правом.

Відповідно до цієї концепції, суди мають право відмовити у відкритті провадження, задоволенні позову або визнати недійсним правочин, якщо сторона використала «право на зло».

Вживання «права на зло» має місце у випадках, коли:

- угода або значуща юридична дія за формою відповідає правомірному використанню права;
- особа має право вчинити таку дію або укласти угоду і вони не є такими, що суперечать імперативним вимогам закону;
- наслідком такої дії/угоди є неможливість іншого суб'єкта реалізувати своє право стосовно однієї чи обох сторін, які вживають «право на зло»;
- особа усвідомлює, які наслідки настануть для відповідної третьої особи.

Термін «право на зло» набув широкого обговорення після винесення постанови Касаційного цивільного суду у складі Верховного Суду від 11.08.2021 р. у справі № 723/826/19, яка стосувалась визнання права власності на частину майна (трьох земельних ділянок та збудованого на них торгово-розважального центру) та зняття з неї арешту (Постанова

Касаційного цивільного суду у складі Верховного Суду, 2021). Позов подала дружина вже після того, як боргові зобов'язання її колишнього чоловіка було підтверджено і було розпочато процедуру примусового виконання рішення, та через 8 років після рішення про розлучення.

У наведеній вище справі Верховний суд зазначив наступне:

– учасники цивільних відносин (подружжя, яке перебувало в розірваному шлюбі на підставі заочного рішення 2011 року) очевидно використовували «право на зло», оскільки цивільно-правовий інструментарій (позов про визнання права на частку та звільнення майна з-під арешту (за умови скасування заочного рішення 2011 року), закриття провадження в справі про розірвання шлюбу після подання позову в цій справі), використовувався учасниками для недопущення звернення стягнення на майно боржника;

– суди попередніх інстанцій не звернули увагу на те, що заяву дружини про перегляд заочного рішення, яким розірвано шлюб, та заяву чоловіка про відмову від позову про розірвання шлюбу було подано через 8 років після звернення з позовом та ухвалення рішення, тобто вже після звернення до одного з подружжя з позовом про стягнення заборгованості;

– за таких обставин немає підстав для задоволення позовних вимог, тому судові рішення належить скасувати й у позові відмовити.

Верховний суд підкреслив, що поділ спільного майна подружжя не може використовуватися учасниками цивільного обороту для ухилення від сплати боргу боржником або виконання судового рішення про стягнення боргу.

Боржник діє недобросовісно, оскільки:

- проти нього вже ухвалено судові рішення про стягнення боргу та накладено арешт на його майно,
- внаслідок поділу майна подружжя порушуються майнові інтереси кредитора,
- спір про поділ майна спрямований на недопущення звернення стягнення на майно боржника.

Тож правопорядок не може залишати поза реакцією такі дії, які хоч і не порушують конкретних імперативних норм, але є очевидно недобросовісними та зводяться до зловживання правом. Тому суд відмовив у задоволенні позову.

11.08.2021 року Верховний суд виніс ще дві постанови, в яких йшлося про використання «права на зло». Так, у постанові у справі № 752/23610/18 суд зробив висновок про

франдаторність спірних правочинів, зокрема тому, що:

- боржник (ТОВ) відчужував майно (транспортні засоби) на підставі договорів купівлі-продажу на користь свого учасника після подання до нього позову про стягнення заборгованості,

- ціна транспортних засобів була явно заниженою (Постанова Касаційного цивільного суду у складі Верховного Суду, 2021).

У справі № 363/3686/18 йшлося про скасування іпотек і визнання іпотечного договору припиненим, однак у цій справі остаточного рішення ухвалено не було (Постанова Касаційного цивільного суду у складі Верховного Суду, 2021).

Водночас у цих та низці інших постанов Верховний Суд посилався на своє рішення від 10 лютого 2021 року, в якому вперше в практиці Касаційного цивільного суду у складі Верховного суду було зазначено про вживання «права на зло» (справа № 754/5841/17 щодо визнання договору недійсним).

Верховний Суд позовні вимоги задовольнив, визнав за позивачем право власності на 1/3 квартири та зобов'язав зареєструвати відповідне право, відновивши стан, який існував на момент укладення спірного договору.

Зокрема, Верховний Суд зазначив, що:

- під час здійснення своїх прав особа зобов'язана утримуватися від дій, які могли би порушити права інших осіб, заподіяти шкоду довкіллю або культурній спадщині (ч. 2 ст. 13 ЦК України);

- приватно-правовий інструментарій не повинен використовуватися учасниками цивільного обороту для уникнення сплати боргу (коштів, збитків, шкоди) або виконання судового рішення про стягнення боргу (коштів, збитків, шкоди), що набрало законної сили.

Зловживання правом і використання приватноправового інструментарію всупереч його призначенню проявляється в тому, що:

- особа (особи) використовувала (використовували) «право на зло»;

- наявні негативні наслідки (з різним проявом) для інших осіб. Тобто інші суб'єкти, чий права безпосередньо пов'язані з правами особи, яка ними зловживає, потрапляють у стан, який їх не задовольняє, а здійснення ними своїх прав унеможливлено відсутністю певних фактів та/або умовами, які безпосередньо залежать від дій особи, що зловживає своїм правом. Водночас такі особи можуть перебувати в конкретних правовідносинах із цими особами або ні;

- враховується правовий статус особи (осіб), а саме – той, хто зловживає своїм правом, чітко усвідомлює, яким чином його дії вплинуть на інших учасників правовідносин.

Однак, у цьому рішенні Верховний Суд не був новатором. Він, виводячи принципи концепції вживання «права на зло», посилався на постанову Великої Палати Верховного Суду від 3 липня 2019 року у справі № 369/11268/16ц, яка відмовилася відступити від низки правових позицій щодо зловживання правами, погодившись із тим, що зловживаннями є (Постанова Великої Палати Верховного Суду, 2019):

- дії особи, які полягають у реалізації нею свого права, однак вчинені з наміром заподіяти шкоду іншій особі;

- дії особи, що вчиняються з порушенням моральних засад суспільства;

- вчинення дій з метою позбавлення особи в майбутньому законних майнових прав;

- поділ спільного майна подружжя для уникнення сплати боргу боржником або виконання судового рішення про стягнення боргу.

Першим із касаційних судів поняття використання «права на зло» вжив Касаційний адміністративний суд у складі Верховного Суду і малося на увазі зловживання процесуальними правами.

Таке порушення на думку суду було у наступному:

- три касаційні скарги без значного розриву в часі було подано одним і тим самим позивачем, одна з них від власного імені, а дві інші – через різних представників, про оскарження одних і тих самих рішень судів попередніх інстанцій в одній і тій самій справі, відповідачем у якій є один і той самий суб'єкт владних повноважень;

- предметом оскарження були одні й ті самі дії та рішення.

В сукупності це переконало суд у тому, що скаргник вдався до вживання наданих йому процесуальних «прав на зло», тобто не з метою добросовісного їхнього використання, а тому суд ухвалою від 21.08.2018 р. відмовив у відкритті касаційного провадження у справі № 310/7180/17, ініційованого за однією з трьох таких касаційних скарг.

У господарських справах концепцію вживання «права на зло» Касаційний господарський суд у складі Верховного Суду застосував у справі про банкрутство, зокрема в постанові від 15.07.2021 р. у справі № 927/531/18 (постанова Касаційного господарського суду у складі Верховного Суду, 2021).

Суд пояснив, що вживанням «права на зло» є очевидне використання приватноправового

інструментарію всупереч його призначенню, а саме реалізація особою належного їй суб'єктивного права не для захисту легітимних інтересів, а з метою заподіяння шкоди кредиторам, ухилення від виконання зобов'язань перед ними.

У контексті справи про банкрутство вживанням «права на зло» можуть бути:

- відчуження майна або інші дії, пов'язані зі зменшенням платоспроможності боржника після виникнення в нього зобов'язання перед кредитором;

- безоплатне відчуження майна, відчуження майна за ціною, значно нижчою від ринкової, для цілей, не спрямованих на досягнення розумної ділової мети;

- прийняття на себе зобов'язання без відповідних майнових дій іншої сторони або відмова від власних майнових вимог, якщо це вчинено в підозрілий період;

- укладення угоди особою, яка є боржником перед своїми контрагентами, без належної правової та фактичної мети, яка не є очевидно неправомірною та недобросовісною, проте безпідставно або сумнівно зменшує розмір активів боржника.

Необхідно визнати, що практика відчуження майна та будь-яких активів з метою уникнення виконання боргових та інших зобов'язань, на жаль, є досить поширеним явищем в Україні.

Саме тому наведеними вище судовими рішеннями Верховний Суд створив чергові прецеденти, які покликані зменшити потенційні недобросовісні дії учасників цивільних, господарських та адміністративних правовідносин, а також забезпечити практичну реалізацію принципів добросовісності, справедливості та верховенства права.

Тенденція практики Верховного Суду виходить із ухвалення рішень, що спрямовані на застосування буквального тлумачення правових норм у розгляді справ з позиції відповідності конкретного правозастосування принципу верховенства права і загальним засадам законодавства, і навіть надає останнім перевагу, якщо за конкретних обставин справи правозастосування відповідало закону, але порушило базові принципи. Іншими словами, в спорі «духу закону» з «буквою закону» все частіше починає перемагати його «дух».

Яскравим прикладом такого рішення є постанова Верховного Суду від 25.03.2019 у справі № 607/4316/17, в якій суд, поновлюючи іноземного студента на навчання, встановив, що вищий навчальний заклад не отримав вчасно оплату за навчання, що є встановленою дого-

вором підставою для відрахування студента, незалежно від причин несплати. Проте, за конкретних обставин відрахування позивача не відповідало принципу верховенства права, а підхід вищого навчального закладу виявився формальним і порушив справедливий баланс між інтересами закладу та необхідністю захисту прав студента (постанова Верховного Суду, 2019).

Іншим прикладом стає все більш частіше застосування судами доктрини «*venire contra factum proprium*» (заборони суперечливої поведінки), яка базується на принципі добросовісності.

Добросовісність (пункт 6 статті 3 Цивільного кодексу України) – це певний стандарт поведінки, що характеризується чесністю, відкритістю і повагою до інтересів іншої сторони договору або відповідного правовідношення. Таким чином, поведінкою, яка суперечить добросовісності та чесній діловій практиці, є, зокрема, поведінка, що не відповідає попереднім заявам або поведінці сторони, за умови, що інша сторона, яка діє собі на шкоду, розумно покладається на них.

Доктрина заборони суперечливої поведінки базується ще на римській концепції – «*non concedit venire contra factum proprium*» (ніхто не може діяти всупереч своїй попередній поведінці).

В судовій практиці дана доктрина найчастіше застосовується при вирішенні справ, в яких одна із сторін стверджує про неукладеність договору з підстав недосагнення сторонами згоди щодо всіх істотних умов, підписання договору не тією особою, яка повинна його підписати, несвоєчасної реєстрації договору тощо.

Фактичне застосування судами вказаної доктрини, хоча і без вказівки на неї, має давню історію.

Наприклад, в постанові Верховного Суду України від 10.02.2009 у справі № 10/33/08 вказується: «виконання спірного договору сторонами виключає можливість застосування до спірних правовідносин п. 8 статті 181 ГК України, відповідно до приписів якої визначення договору як неукладеного (такого, що не відбувся) може мати місце на стадії укладання господарського договору, у разі якщо сторони не досягли згоди з усіх істотних його умов, а не за наслідками виконання договору сторонами» (Постанова Верховного Суду України, 2009).

Аналогічно в постанові Пленуму Вищого господарського суду України від 29.05.2013 № 11 «Про деякі питання визнання правочинів (господарських договорів) недійсними»

зазначається: «водночас господарським судам необхідно враховувати таке. Визначення договору як неукладеного може мати місце на стадії укладення договору, а не за наслідками виконання його сторонами (Постанова Пленуму Вищого господарського суду України, 2013).

Отже, якщо дії сторін свідчать про те, що оспорюваний договір фактично було укладено, суд має розглянути по суті питання щодо відповідності його вимогам закону».

Тобто, і раніше суди відмовляли сторонам у спробах визнати договори неукладеними у випадках, якщо ними вчинялись дії на виконання договору, проте без вказівки на норми права, якими це передбачено.

Вперше застосування доктрини «заборони суперечливої поведінки» як складової принципу добросовісності зустрічається в рішенні Господарського суду Вінницької області від 22.08.2018р. у справі № 902/182/18 (Рішення Господарського суду Вінницької області, 2018).

В даній справі позивач (продавець корпоративних прав) звернувся з позовом про визнання недійсними договору купівлі-продажу частки у статутному капіталі товариства, рішення загальних зборів товариства оформлених протоколом та скасування державної реєстрації змін до установчих документів, який обґрунтовував тим, що відчужена частка в статутному капіталі не сформована в повному обсязі, порушено порядок скликання та проведення загальних зборів учасників товариства та оскаржуваним рішенням загальних зборів погоджено відчуження частки, яка повністю не сплачена до товариства.

Вирішуючи справу, суд встановив, що позивач особисто брав участь в загальних зборах Товариства, якими вирішувалось питання його виходу зі складу учасників товариства, і позитивно голосував за усі питання порядку денного, підписавши протокол зборів учасників без будь-яких зауважень чи застережень; подав заяву про вихід з Товариства; звертався із позовними заявами до Господарського суду Вінницької області та Барського районного суду Вінницької області, в яких констатував факт свого виходу із складу учасників Товариства.

За таких обставин суд дійшов про необхідність застосування при розгляді справи доктрини «заборони суперечливої поведінки» і відмовив в задоволенні позовних вимог.

Достатньо відомим прикладом застосування доктрини стала постанова Верховного Суду у складі Об'єднаної палати Касаційного цивільного суду від 10.04.2019 р. у справі № 390/34/17 (Постанова Верховного Суду, 2019). В даній

справі позивач звернувся з позовом до ТОВ «Саторі-С» про визнання договору оренди неправомірним та повернення земельної ділянки з незаконного володіння.

Позовна заява мотивована тим, що 19 грудня 2013 року позивач отримав у спадщину після смерті своєї бабусі земельну ділянку. Бабуся позивача та ТОВ «Саторі-С» уклали 19 листопада 2007 року договір оренди щодо цієї земельної ділянки на 10 років, який було зареєстровано в Кіровоградському районному відділі держземкадастру 19 квітня 2010 року. Бабуся позивача померла в березні 2010 року, а тому, на думку позивача, договір оренди зареєстрований 19 квітня 2010 року, майже через місяць після смерті бабусі незаконно, і цей договір слід вважати таким, що не пройшов державну реєстрацію, не набув чинності і не є укладеним. Позивач просив визнати цей договір неправомірним, таким, що не набув чинності, і таким, що не був укладений, а також повернути йому земельну ділянку з незаконного володіння.

Суди встановили, що дії позивача, який уклав в 2013 році додаткову угоду до спірного договору, а згодом пред'являє позов про визнання договору неукладеним, суперечить його попередній поведінці (укладенню додаткової угоди та отриманню плати за користування земельною ділянкою) і є недобросовісним.

За таких обставин суд застосував доктрину «заборони суперечливої поведінки» і відмовив в задоволенні позовних вимог.

Цікаво, що Друга судова палата Касаційного цивільного суду, за ухвалою якої справу було передано на розгляд Об'єднаної палати Касаційного цивільного суду, мала іншу позицію і вважала, що питання наявності підстав для визнання договору оренди недійсним пов'язується не з його укладенням, а з його вчиненням, а відтак і підстави для визнання його недійсним потрібно встановлювати протягом здійснення сторонами договору усіх дій спрямованих не на укладення договору, а на його вчинення. Смерть особи, а саме припинення здатності мати права і обов'язки та здійснювати дії на їх виникнення, зміну та припинення, виключає узгодженість дій учасників двостороннього правочину, яким є договір оренди, виключає її волевиявлення на здійснення дій щодо вчинення договору, а значить і не можна вважати, що смерть особи не впливає на недійсність договору, оскільки її волевиявлення здійснено у момент його укладення.

Поширеною категорією спорів з приводу договорів оренди земельних ділянок є спори,

коли позивачі, власники земельних ділянок, після тривалого отримання орендної плати від орендарів подають позови про визнання недійсними договорів оренди з тих підстав, що не підписували їх, і як доказ надають експертизи, які підтверджують виконання підпису в договорі іншою особою.

З даної категорії справ існувала правова позиція, викладена в постанові Верховного Суду України від 22 квітня 2015 року у справі № 6-48цс15 (Постанова Верховного Суду України, 2015). Суд зробив висновок, що «судами під час розгляду справи встановлено, що спірний договір, укладений від імені позивача, підписаний не ним, а іншою особою. Таким чином, спірний договір був укладений без волевиявлення позивача, а тому суди дійшли правильного висновку про недійсність спірного договору на підставі частини третьої статті 203 та частини першої статті 215 ЦК України».

Натомість, ухвалою від 07.08.2019 у справі № 145/2047/16-ц Друга судова палата Касаційного цивільного суду передала аналогічну справу на розгляд Великої Палати Верховного Суду (Ухвала Верховного Суду, 2019). Колегія суддів вважала за необхідне відступити від наведеного вище висновку Верховного Суду України у постанові від 22 квітня 2015 року у справі № 6-48цс15. В ухвалі суд вказує, що недійсність договору, як приватно-правова категорія, покликана не допускати або

присікати порушення цивільних прав та інтересів або ж їх відновлювати, але недійсність договору не повинна дестабілізувати цивільний оборот. Оскільки недійсність договору впливає на права та інтереси інших осіб, то при вирішенні спорів про недійсність договорів має враховуватися добросовісність як загальна засада цивільного законодавства та доктрина «*venire contra factum proprium*» (заборони суперечливої поведінки).

Висновок. З аналізу Єдиного державного реєстру судових рішень суд виявив, що судами різних інстанцій відбулося застосування доктрини «*venire contra factum proprium*» (заборони суперечливої поведінки).

Єочевидною необхідність формування єдиної правозастосовчої практики щодо застосування пункту 6 статті 3 ЦК України та доктрини «*venire contra factum proprium*» (заборони суперечливої поведінки) у спорах про недійсність договору, для забезпечення розумної передбачуваності судових рішень, а тому справа містить виключну правову проблему і її вирішення необхідне для забезпечення розвитку права та формування єдиної правозастосовчої практики.

Таким чином, крапку в спорі щодо можливості або неможливості застосування доктрини «заборони суперечливої поведінки» в зазначеній категорії справ поставить Велика Палата Верховного Суду, що має статися у майбутньому.

ЛІТЕРАТУРА:

1. Постанова Верховного Суду від 11.08.2021 р. у справі № 723/826/19. URL.: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/99037704>.
2. Постанова Верховного Суду від 11.08.2021 р. у справі № 752/23610/18. URL.: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/99037660>
3. Постанова Верховного Суду від 10.02.2021 р. у справі № 754/5841/17. URL.: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/94938438>
4. Постанова Верховного Суду від 19.05.2021 р. у справі № 693/624/19. URL.: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/97103755>
5. Постанова Верховного Суду від 11.08.2021р. у справі № 363/3686/18. URL.: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/99037626>
6. Постанова Верховного Суду від 15.07.2021р. у справі № 927/531/18. URL.: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/98560703>
7. Ухвала Верховного Суду від 21.08.2018р. у справі № 310/7180/17. URL.: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/76003581>
8. Постанова Верховного Суду від 25.03.2019р. у справі № 607/4316/17. URL.: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/80751552>
9. Постанова Верховного Суду України від 10.02.2009 р. у справі № 10/33/08. URL.: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/2286236>
10. Постанова Пленуму Вищого господарського суду України від 29.05.2013 № 11 «Про деякі питання визнання правочинів (господарських договорів) недійсними». URL.: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/v0011600-13#Text>
11. Рішення Господарського суду Вінницької області від 22.08.2018р. у справі № 902/182/18. URL.: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/76207405>

12. Постанова Верховного Суду у складі Об'єднаної палати Касаційного цивільного суду від 10.04.2019 р. у справі № 390/34/17. URL.: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/81263995>

13. Постанова Верховного Суду України від 22 квітня 2015 року у справі № 6-48цс15. URL.: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/43801777>

14. Ухвала Верховного Суду у складі Другої судової палати Касаційного цивільного суду від 07.08.2019р. у справі № 145/2047/16-ц. URL.: <https://zakononline.com.ua/court-decisions/show/84005778>

REFERENCES:

1. Postanova Verkhovnoho Sudu (2021) № 723/826/19. URL.: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/99037704> [in Ukrainian].

2. Postanova Verkhovnoho Sudu (2021) № 752/23610/18. URL.: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/99037660> [in Ukrainian]

3. Postanova Verkhovnoho Sudu (2021) № 754/5841/17. URL.: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/94938438> [in Ukrainian]

4. Postanova Verkhovnoho Sudu (2021) № 693/624/19. URL.: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/97103755> [in Ukrainian]

5. Postanova Verkhovnoho Sudu (2021) № 363/3686/18. URL.: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/99037626> [in Ukrainian]

6. Postanova Verkhovnoho Sudu (2021) № 927/531/18. URL.: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/98560703> [in Ukrainian]

7. Ukhvala Verkhovnoho Sudu (2018) № 310/7180/17. URL.: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/76003581> [in Ukrainian]

8. Postanova Verkhovnoho Sudu (2019) № 607/4316/17. URL.: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/80751552> [in Ukrainian]

9. Postanova Verkhovnoho Sudu Ukrainy (2009) № 10/33/08. URL.: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/2286236> [in Ukrainian]

10. Postanova Plenumu Vyshchoho hospodarskoho sudu Ukrainy (2013) № 11 «Pro deiaki pytannia vyznannia pravochyniv (hospodarskykh dohovoriv) nediisnymi». URL.: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/v0011600-13#Text> [in Ukrainian]

11. Rishennia Hospodarskoho sudu Vinnytskoi oblasti (2018) № 902/182/18. URL.: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/76207405> [in Ukrainian]

12. Postanova Verkhovnoho Sudu u skladi Obiednanoi palaty Kasatsiinoho tsyvilnoho sudu (2019) № 390/34/17. URL.: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/81263995> [in Ukrainian]

13. Postanova Verkhovnoho Sudu Ukrainy (2015) № 6-48tss15. URL.: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/43801777> [in Ukrainian]

14. Ukhvala Verkhovnoho Sudu u skladi Druhoi sudovoi palaty Kasatsiinoho tsyvilnoho sudu (2019) № 145/2047/16-ts. URL.: <https://zakononline.com.ua/court-decisions/show/84005778> [in Ukrainian]

УДК 340.12

Роман ТИТИКАЛО

кандидат юридичних наук, асистент кафедри менеджменту охорони здоров'я Інституту післядипломної освіти Національного медичного університету імені О.О. Богомольця, адвокат

ORCID: 0000-0002-6406-8800

DOI: 10.32782/LST/2023-1-6

Бібліографічний опис статті: Титикало, Р. (2023). Компетенції органів місцевого самоврядування щодо захисту прав ВПО. *Law. State. Technology*, 1, 43–49, doi: 10.32782/LST/2023-1-6

**КОМПЕТЕНЦІЇ ОРГАНІВ МІСЦЕВОГО САМОВРЯДУВАННЯ
ЩОДО ЗАХИСТУ ПРАВ ВПО**

В даній статті розкрито компетенції ОМС щодо захисту ВПО. Акцентовано увагу щодо проблемах їх реалізації.

Виокремлено, що до компетенції органів місцевого самоврядування щодо захисту прав ВПО належить: 1) забезпечення можливості безоплатного тимчасового проживання (за умови оплати особою вартості комунальних послуг) протягом шести місяців з моменту взяття на облік ВПО; для багатодітних сімей, осіб з інвалідністю, осіб похилого віку цей термін може бути продовжено; 2) вживати всіх можливих заходів, спрямованих на розв'язання проблем, пов'язаних із наданням комунальних послуг, електричної та теплової енергії, природного газу внутрішньо переміщеним особам у місцях їх компактного поселення, відповідно до законодавства; 3) здійснювати соціальний захист внутрішньо переміщених дітей-сиріт та дітей, позбавлених батьківського піклування; 4) інформують місцеві державні адміністрації про можливі місця і умови для тимчасового проживання/перебування ВПО; 5) надають у тимчасове безоплатне користування ВПО з комунальної власності житлові приміщення, придатні для проживання; 6) вирішують питання щодо набуття відповідно до законодавства ВПО за місцем їх фактичного перебування прав на земельну ділянку із земель комунальної власності; 7) сприяють за клопотанням ВПО у переміщенні її рухомого майна для повернення на залишене місце проживання; 8) забезпечують надання медичної допомоги в комунальних закладах охорони здоров'я з урахуванням відомостей про внутрішньо переміщених осіб, які тимчасово проживають (перебувають) у відповідному населеному пункті; 9) забезпечують соціальний захист внутрішньо переміщених дітей, дітей-сиріт та дітей, позбавлених батьківського піклування, та осіб з їх числа, сімей, в яких виховуються такі діти, соціальне супроводження таких сімей і дітей; 10) забезпечують зарахування внутрішньо переміщених дітей-сиріт, дітей, позбавлених батьківського піклування, та осіб з їх числа на облік громадян, які потребують поліпшення житлових умов, і соціальний квартирний облік за місцем їх обліку як ВПО; 11) здійснюють у повному обсязі повноваження органу опіки та піклування стосовно зареєстрованих на їх території внутрішньо переміщених дітей, у тому числі дітей-сиріт та дітей, позбавлених батьківського піклування.

Ключові слова: публічна влада, механізм держави, місцеве самоврядування, публічно-правова сфера, публічне адміністрування, територіальна громада, районні ради, обласні ради, делегування повноважень, нормативно-правове регулювання.

Roman TYTYKALO

Candidate of Law, Assistant at the Department of Health Management of the Institute of Postgraduate Education of Bogomolets National Medical University, Advocate

ORCID: 0000-0002-6406-8800

DOI: 10.32782/LST/2023-1-6

To cite this article: Tytykalo, R. (2023). Kompetentsii orhaniv mistsevoho samovriaduvannia shchodo zakhystu prav VPO [Competences of local self-government bodies regarding the protection of the rights of IDPsy]. *Law. State. Technology*, 1, 43–49, doi: 10.32782/LST/2023-1-6

**COMPETENCES OF LOCAL SELF-GOVERNMENT BODIES
REGARDING THE PROTECTION OF THE RIGHTS OF IDPS**

This article discloses the competences of local authorities in relation to the protection of IDPs. Attention is focused on the problems of their implementation.

It is highlighted that the competence of local self-government bodies regarding the protection of the rights of IDPs includes: 1) ensuring the possibility of free temporary residence (on the condition that the person pays the cost

of utility services) within six months from the moment of registering the IDP; for large families, persons with disabilities, and the elderly, this term can be extended; 2) to take all possible measures aimed at solving problems related to the provision of communal services, electricity and heat energy, natural gas to internally displaced persons in their compact settlements, in accordance with the legislation; 3) provide social protection for internally displaced orphans and children deprived of parental care; 4) inform local state administrations about possible places and conditions for temporary residence/stay of IDPs; 5) provide IDPs with temporary free use of communally owned residential premises suitable for living; 6) decide on the acquisition of rights to a plot of land from communally owned lands in accordance with the legislation of IDPs at the place of their actual stay; 7) assist, at the request of the IDP, in moving his movable property to return to the abandoned place of residence; 8) ensure the provision of medical care in communal health care facilities, taking into account information about internally displaced persons who temporarily live (stay) in the relevant settlement; 9) ensure social protection of internally displaced children, orphans and children deprived of parental care, and persons from among them, families in which such children are raised, social support of such families and children; 10) ensure the enrollment of internally displaced orphans, children deprived of parental care, and persons from among them in the register of citizens in need of improvement of living conditions, and social apartment register at the place of their registration as IDPs; 11) fully exercise the powers of the body of guardianship and guardianship in relation to internally displaced children registered on their territory, including orphans and children deprived of parental care.

Key words: public power, state mechanism, local self-government, public-legal sphere, public administration, territorial community, district councils, regional councils, delegation of powers, regulatory and legal regulation.

Постановка проблеми. Російсько-українська війна завдала не аби яких руйнувань Україні. Спричинила надтяжку ситуацію для близько 12 млн громадян України, які були змушені стати ВПО (далі – ВПО). В той же час, це стало викликом для діяльності органів місцевого самоврядування, які повинні захищати права ВПО на місцях та всіляко сприяти їх матеріально-соціальному забезпеченню.

Аналіз останніх досліджень. Проблематикою ролі та значенням органів місцевого самоврядування в системі органів державної влади займалися: В.Б. Авер'янова, В.Ф. Погорілко, Ю.С. Шемчушенко, М.В. Цвіка, В.Д. Ткаченко, О.В. Петришина, О.В. Батанов, М.А. Баймуратов, В.А. Григор'єв, І.С. Щебетун, П.А. Трачук, В.С. Костицький.

Метою статті є компетенція органів місцевого самоврядування щодо захисту прав ВПО.

Виклад основного матеріалу. До компетенції органів місцевого самоврядування щодо захисту прав ВПО належить:

1) забезпечення можливості безоплатного тимчасового проживання (за умови оплати особою вартості комунальних послуг) протягом шести місяців з моменту взяття на облік ВПО; для багатодітних сімей, осіб з інвалідністю, осіб похилого віку цей термін може бути продовжено. Слід відзначити, що проблема надання тимчасового житла є однією з найсуттєвіших проблем з якою стикаються органи місцевого самоврядування. Її вирішити намагаються шляхом прийняття соціальних програм забезпечення житлом. Так, наприклад, Київська міська рада прийняла Міську цільову програму забезпечення житлом громадян, які потребують поліпшення житлових умов, на 2022–2024 роки. Втім, навіть розселення в модульні будинки не

вирішує проблему, і ВПО змушені орендувати житло;

2) вживати всіх можливих заходів, спрямованих на розв'язання проблем, пов'язаних із наданням комунальних послуг, електричної та теплової енергії, природного газу внутрішньо переміщеним особам у місцях їх компактного поселення, відповідно до законодавства. Згідно урядової постанови держава компенсує витрати власникам помешкань, куди заселені ВПО в сумі з розрахунку за кожен людино-день, яка становить 14,77 гривень, тобто сума компенсації за один місяць з однієї людини власнику житла становить 443,1 – 457,87 грн за людину;

3) здійснювати соціальний захист внутрішньо переміщених дітей-сиріт та дітей, позбавлених батьківського піклування, осіб з їх числа, а також забезпечує дотримання вимог законодавства під час встановлення опіки чи піклування над дітьми-сиротами та дітьми, позбавленими батьківського піклування, їх усиновлення, застосування інших передбачених законодавством форм влаштування дітей, проводить роботу з соціальної підтримки внутрішньо переміщених сімей з дітьми, над якими встановлено опіку чи піклування, прийомних сімей та дитячих будинків сімейного типу;

4) інформують місцеві державні адміністрації про можливі місця і умови для тимчасового проживання/перебування ВПО, про стан інфраструктури, довкілля у таких місцях. Програмою економічного і соціального розвитку м. Києва на 2021–2023 роки цього року планується виділити з бюджету столиці 130 мільйонів гривень на придбання в комунальну власність житла для надання в тимчасове користування, зокрема ВПО;

5) надають у тимчасове безоплатне користування ВПО з комунальної власності житлові приміщення, придатні для проживання (за умови оплати особою відповідно до законодавства вартості комунальних послуг). Потреба в житлових приміщеннях з фондів житла для тимчасового проживання визначається у розмірі не менш як 6 кв. метрів на одну особу. Фонди житла для тимчасового проживання формуються виконавчими органами сільських, селищних, міських рад, Київською і Севастопольською міськдержадміністраціями шляхом: будівництва нового житла; реконструкції існуючих житлових будинків та гуртожитків, а також переобладнання нежитлових будинків у житлові; передачі житла у комунальну власність; придбання житла (Порядок формування фондів житла для тимчасового проживання, 2004).

До фондів житла для тимчасового проживання можуть бути включені тільки вільні житлові приміщення. Джерелами фінансування формування фонду житла для тимчасового проживання можуть бути: кошти місцевих бюджетів; добровільні внески юридичних і фізичних осіб; інші джерела. Виконавчі органи сільських, селищних, міських рад, Київська і Севастопольська міськдержадміністрації: передбачають кошти в місцевих бюджетах для формування фондів житла для тимчасового проживання виходячи з потреби надання такого житла; здійснюють контроль за цільовим використанням фонду житла для тимчасового проживання та його утриманням, технічною експлуатацією і ремонтом (Порядок формування фондів житла для тимчасового проживання, 2004).

Житлові приміщення з фондів житла для тимчасового проживання надаються громадянам за умови, якщо: таке житло є єдиним місцем проживання, а їх сукупний дохід недостатній для придбання або найму іншого житлового приміщення; середньомісячний сукупний дохід сім'ї за попередні шість місяців, розрахований виконавчими органами сільських, селищних, міських рад, Київською та Севастопольською міськдержадміністраціями відповідно до Методики обчислення сукупного доходу сім'ї для всіх видів соціальної допомоги, менший від прожиткового мінімуму на сім'ю в розрахунку на місяць та величини регіонального показника опосередкованої вартості найму житла. Першочергове право на забезпечення житловим приміщенням з фондів житла для тимчасового проживання мають сім'ї з неповнолітніми дітьми, вагітні жінки, особи, які втратили працездатність, та особи пенсійного віку (Порядок надання і користування житловими приміщен-

нями з фондів житла для тимчасового проживання, 2004).

Житлові приміщення з фондів житла для тимчасового проживання надаються за рішеннями виконавчих органів сільських, селищних, міських рад, Київської і Севастопольської міськдержадміністрацій: громадянам, які втратили житло внаслідок звернення стягнення на житлові приміщення, що були придбані ними за рахунок кредиту (позики) банку чи іншої особи, повернення якого забезпечене іпотекою відповідного приміщення; біженцям, які набули цього статусу відповідно до Закону України "Про біженців", внутрішньо переміщеним особам та громадянам, які вимушені залишити житлові приміщення внаслідок його аварійного стану, стихійного лиха або з інших підстав, які загрожують життю та здоров'ю особи або стану та безпеці відповідного приміщення. Виконавчі органи сільських, селищних, міських рад, Київська і Севастопольська міськдержадміністрації ведуть реєстри заяв громадян, які потребують надання житлових приміщень з фондів житла для тимчасового проживання, де зазначаються дані з поданих довідок і документів та дата подання заяви (Порядок формування фондів житла для тимчасового проживання, 2004). Таким чином, до компетенції органів місцевого самоврядування належить вирішення питання: формування та ведення реєстру житла для тимчасового проживання; розгляд заяв та перевірка поданої інформації щодо права ВПО на нього; надання такого житла та виключення з реєстру і, відповідно, виселення;

6) вирішують питання щодо набуття відповідно до законодавства ВПО за місцем їх фактичного перебування прав на земельну ділянку із земель комунальної власності;

7) сприяють за клопотанням ВПО у переміщенні її рухомого майна для повернення на залишене місце проживання;

8) забезпечують надання медичної допомоги в комунальних закладах охорони здоров'я з урахуванням відомостей про внутрішньо переміщених осіб, які тимчасово проживають (перебувають) у відповідному населеному пункті. В інтернатних закладах м. Києва для людей похилого віку; дітей з інвалідністю; осіб із інвалідністю з інтелектуальними та психічними розладами, підпорядкованих Департаменту соціальної політики, нині проживає 256 осіб, переміщених із закладів відповідних профілів Донецької, Луганської, Київської, Херсонської, Сумської та Харківської областей. Із початку року до сьогодні 37 766 ВПО отримали в м. Києві медичні послуги. Із лютого минулого року

організовано Гуманітарний штаб м. Києва. Він накопичує резерви та забезпечує медикаментами, продуктами й предметами першої необхідності – насамперед тих, хто найбільше цього потребує. З 25 липня 2022 року до 28 квітня 2023-го Київською міською радою було забезпечено продовольчими товарами тривалого зберігання 171 388 осіб, із них 110 328 – ВПО (Про забезпечення прав і свобод внутрішньо переміщених осіб, 2015);

9) забезпечують влаштування дітей у дошкільні та загальноосвітні навчальні заклади комунальної форми власності. Управління освіти районних в м. Києві державних адміністрацій забезпечують позачергове зарахування учнів та вихованців до закладів освіти комунальної власності на вільні місця. Так, до них зараховано 14 213 осіб із числа ВПО, які зареєстровані після 24 лютого 2022 р. Всі школярі та вихованці дитячих садочків із числа ВПО забезпечені безоплатним гарячим харчуванням згідно з чинним законодавством (Про забезпечення прав і свобод внутрішньо переміщених осіб, 2015);

10) забезпечують соціальний захист внутрішньо переміщених дітей, дітей-сиріт та дітей, позбавлених батьківського піклування, та осіб з їх числа, сімей, в яких виховуються такі діти, соціальне супроводження таких сімей і дітей. Так, органи місцевого самоврядування мають своїм обов'язком надавати ВПО соціальні послуги: догляд вдома за дітьми та особами, що цього потребують, супровід під час здійснення інклюзивного навчання в дошкільних та загально середніх освітніх закладах, забезпечення соціальній адаптації, надання соціальних транспортних послуг на спеціальному транспорті для мало мобільних груп населення, стаціонарний та паліативний догляд, екстрене (кризове) втручання та ін.;

11) забезпечують зарахування внутрішньо переміщених дітей-сиріт, дітей, позбавлених батьківського піклування, та осіб з їх числа на облік громадян, які потребують поліпшення житлових умов, і соціальний квартирний облік за місцем їх обліку як ВПО;

12) здійснюють у повному обсязі повноваження органу опіки та піклування стосовно зареєстрованих на їх території внутрішньо переміщених дітей, у тому числі дітей-сиріт та дітей, позбавлених батьківського піклування;

13) приймають рішення про забезпечення функціонування внутрішньо переміщених прийомних сімей, дитячих будинків сімейного типу, сімей з дітьми, над якими встановлено опіку чи піклування, до яких діти влаштовані згідно

з рішеннями районних державних адміністрацій, виконавчих органів міських чи районних у містах рад тих адміністративно-територіальних одиниць, з яких здійснюється внутрішнє переміщення у зв'язку з обставинами (Про забезпечення прав і свобод внутрішньо переміщених осіб, 2015);

14) забезпечують надання житла дитячим будинкам сімейного типу, які вимушено або самостійно залишили місце проживання у зв'язку з обставинами (Про забезпечення прав і свобод внутрішньо переміщених осіб, 2015);

15) організовують роботу з виявлення дітей, переміщених без супроводження батьків, інших законних представників, здійснюють заходи щодо встановлення особи дитини, пошуку її батьків, влаштування таких дітей у сім'ї родичів, патронатних вихователів, до закладів соціального захисту дітей з урахуванням потреб дитини (Про забезпечення прав і свобод внутрішньо переміщених осіб, 2015).

Окремим видом допомоги, що надають органи місцевого самоврядування ВПО є виплата державної допомоги ВПО. Право на такі виплати мають ВПО: – громадяни, які перемістилися з територій, де ведуться бойові дії, або тих, які знаходять в тимчасовій окупації чи в оточенні (блокуванні); – громадяни, чие житло зруйноване або непридатне для проживання внаслідок пошкодження, і які подали заявку на відшкодування, зокрема через Єдиний державний веб-портал електронних послуг. Наразі, допомога на проживання для цих категорій внутрішньо переміщених осіб надається у наступних розмірах: – для осіб з інвалідністю та дітей – 3 000 гривень; – для інших осіб – 2 000 гривень. В той же час, право отримати компенсацію мають і громадяни України, які приймають та розміщують у себе ВПО і в цьому випадку, важливу роль відіграють саме органи місцевого самоврядування.

Так, наприклад, компенсації витрат за тимчасове розміщення (перебування) внутрішньо переміщених осіб надається особам, які безоплатно розміщують в своїх приміщеннях ВПО.

Особи, які виявили бажання розмістити у своїх житлових приміщеннях внутрішньо переміщених осіб, вносять відомості щодо таких приміщень, доступних для безоплатного розміщення у відповідній адміністративно-територіальній одиниці, до вебресурсу "Прихисток" або подають таку інформацію до виконавчого органу сільської, селищної, міської ради, районної в м. Києві держадміністрації, відповідної військової адміністрації. На підставі поданих відомостей виконавчий орган сільської, селищної,

міської ради, районні в м. Києві держадміністрації, відповідні військові адміністрації шляхом внесення даних до інформаційно-аналітичної системи обліку даних, пов'язаних з компенсацією за тимчасове розміщення (перебування) внутрішньо переміщених осіб, формують перелік житлових приміщень, доступних для безоплатного розміщення внутрішньо переміщених осіб у відповідній адміністративно-територіальній одиниці (Про затвердження Порядку компенсації витрат за тимчасове розміщення (перебування) внутрішньо переміщених осіб, 2022). За соціальною програмою «Прихисток» (компенсація надається фізичним особам – громадянам України, які є власниками житла, або їх представниками, і які прийняли у себе внутрішньо переміщених осіб) у Києві розміщено 12 тисяч 261 внутрішньо переміщену особу. Допомогу сплачено у майже 11 мільйонів гривень (Про забезпечення прав і свобод внутрішньо переміщених осіб, 2015).

Водночас особи, які розміщують у себе ВПО заповнюють та подають до органів місцевого самоврядування відповідні довідку.

На підставі зазначених повідомлень виконавчий орган сільської, селищної, міської ради, районні в м. Києві держадміністрації, відповідні військові адміністрації фіксують в інформаційно-аналітичній системі дату початку розміщення внутрішньо переміщених осіб та подальші зміни. Для початку нарахування та отримання компенсації необхідно подати заяву до органу місцевого самоврядування (Порядок надання і користування житловими приміщеннями з фондів житла для тимчасового проживання, 2004).

На органи місцевого самоврядування покладється обов'язок прийняття заяви від приймаючої сторони; внесення інформації до інформаційно-аналітичної системи; повідомити у разі настання технічних несправностей з інформаційно-аналітичною системою; формують перелік осіб, які потребують компенсації; подають інформацію про заселених ВПО до Товариства Червоного Хреста України для здійснення компенсації за його рахунок.

Окрім компенсацій з державного та місцевих бюджетів компенсаційні витрати ВПО можуть отримувати також і від міжнародних організацій. При тому, що різні міжнародні організації самостійно виявили бажання розробити та впровадити проекти міжнародної фінансової допомоги особам, які постраждали внаслідок війни рф проти України. Так, Товариство Червоного Хреста України за результатами опрацювання отриманої від Мінреінтеграції інформації

протягом місяця здійснює виплату компенсації особам, що розмістили внутрішньо переміщених осіб, та інформує відповідні обласні військові адміністрації, Київську міську військову адміністрацію та Мінреінтеграції про обсяги здійснення такої виплати. Сума компенсації за кожен людину-день становить 14,77 гривень (Порядок надання і користування житловими приміщеннями з фондів житла для тимчасового проживання, 2004), тобто сума компенсації становить 443,1 – 457,87 гривень за людину.

Важливо, що держава прийняла ряд підзаконних нормативно-правових актів, якими обумовлено механізм здійснення компенсаційних виплат від держави для підтримки ВПО на певних умовах можуть здійснюватися роботодавцям за працевлаштування ВПО, а також власникам житла за тимчасове розміщення внутрішньо переміщених осіб, які перемістилися у період воєнного стану. Зокрема, це постанови Кабінету Міністрів України: «Про затвердження Порядку компенсації витрат за тимчасове розміщення (перебування) внутрішньо переміщених осіб»; Про затвердження переліку адміністративно-територіальних одиниць, на території яких надається допомога застрахованим особам в рамках Програми «єПідтримка»; «Про затвердження Порядку використання коштів резервного фонду бюджету»; «Деякі питання забезпечення населення продовольчими товарами в умовах воєнного стану»; «Питання надання гуманітарної та іншої допомоги цивільному населенню в умовах воєнного стану в Україні» та ін.

Також діють соціальні програми по забезпеченню продовольчими товарами тривалого зберігання, хлібом та хлібобулочними виробами нетривалого зберігання, які реалізують військові адміністрації. Програма передбачає надання через обласні військові адміністрації продовольчих та санітарно-гігієнічних товарів в територіальних громадах в областях. Для надання допомоги обласні військові адміністрації затверджують порядок безоплатної видачі населенню продовольчих та санітарно-гігієнічних товарів, та забезпечують їх видачу власними ресурсами. Закупівля зазначених товарів здійснюється в спрощеному порядку та за рахунок коштів державного, місцевого бюджетів (Деякі питання забезпечення населення продовольчими товарами в умовах воєнного стану, 2022).

Голови сільських, селищних, міських рад здійснюють контроль та несуть персональну відповідальність за своєчасність, достовірність і зміст поданих пропозицій та звітування, а також розподіл коштів відповідно до напрямів.

Окремим напрямком діяльності органів місцевого самоврядування як ВПО, так і іншим громадянам України є сприяння та надання соціально-психологічних послуг населенню. На сьогодні діє декілька таких програм органів місцевого самоврядування в співпраці з благодійними організаціями та міжнародними організаціями. Яскравим прикладом є спільний проєкт благодійної організації «Українська освітня платформа» та Дитячий фонд ООН (ЮНІСЕФ) допомагатиме органам місцевого самоврядування надавати дітям та сім'ям під час війни соціально-психологічні послуги. Дана програма, нажаль, діє лише в західних областях, що в значній мірі обмежує коло заявників. Так, нею можуть скористуватися жителі територіальних громад Львівської, Тернопільської, Івано-Франківської областей. Насправді, соціологічна та психологічна підтримка ВПО є дуже вагомим, адже, опинившись в скрутних обставинах ВПО піддаються депресивним станам, паніці, маніакальним станам щодо безвиході та страху тощо, що в подальшому спричиняє ризик для їхнього життя та здоров'я та подальшої соціалізації. Саме тому, органи місцевого самоврядування повинні розвивати цей напрямок своєї діяльності по наданню соціальної та психологічної допомоги через розроблення та затвердження відповідних програм.

Акцентуємо увагу, що законодавець до ВПО відносить три категорії суб'єктів, тоді як суб'єктом отримання фінансової допомоги визначає лише громадян України. В той ж час, в окремих нормативно-правових актах застосовується поняття «населення», «українцям». На нашу думку, з огляду на те, що законами України «Про іноземців та осіб без громадянства», «Про біженців та осіб, які потребують тимчасового захисту» визначено, що якщо іноземці, особи без громадянства, біженці та особи, які потребують тимчасового захисту на законних підставах перебувають на території країни, то вони перебувають під захистом України. Водночас, якщо Україна зазначала збройної агресії, то вона повинна забезпечувати захист всіх осіб, яким вона надала юридичні гарантії захисту їх прав, свобод та інтересів.

Окрім того, органи місцевого самоврядування повинні у разі звернення ВПО надавати їм документальне підтвердження факту пошкодження/знищення нерухомого майна внаслідок бойових дій, терористичних актів, диверсій, спричинених військовою агресією Російської Федерації (Порядок надання і користування житловими приміщеннями з фондів житла

для тимчасового проживання, 2004). Втім, з реалізацією даного права ВПО та, відповідно, обов'язку органів місцевого самоврядування виникає велика проблема, адже, здебільшого на тих територіях де зруйновані такі об'єкти по-перше, функціонування місцевого самоврядування є обмеженим; по-друге, реалізація даного права передбачає фізичну присутність ВПО на даній території, що є небезпечним для її життя та здоров'я; по-третє, територія, на якій знаходиться майно особи може бути окупованою. Саме тому, виконання даних повноважень може бути обмежено.

Відповідно до ч.1 ст.61 Закону України «Про місцеве самоврядування», «органи місцевого самоврядування в селах, селищах, містах, районах у містах (у разі їх створення) самостійно складають та схвалюють прогнози відповідних місцевих бюджетів, розробляють, затверджують і виконують відповідні місцеві бюджети згідно з Бюджетним кодексом України» (Про місцеве самоврядування, 1997).

Таким чином, якщо рада отримує гуманітарну допомогу, яку надалі планується передавати іншим установам та/або фізичним особам, то вона зараховується до складу другої підгрупи другої групи власних надходжень. Водночас застосовується код доходів 25020200 «Надходження, що отримують бюджетні установи від підприємств, організацій, фізичних осіб та від інших бюджетних установ для виконання цільових заходів, у тому числі заходів з відчуження для суспільних потреб земельних ділянок та розміщених на них інших об'єктів нерухомого майна, що перебувають у приватній власності фізичних або юридичних осіб». Згідно зі ст. 13 Бюджетного кодексу України такі надходження можуть спрямовуватися на виконання відповідних цільових заходів (за рахунок надходжень підгрупи 2 другої групи).

Висновки. Також зазначимо, що виконавчі органи ради, як координаційні центри в територіальній громаді, від міст-побратимів, волонтерів, військової адміністрації для забезпечення потреб та її видачі через комунальні заклади, неприбуткові підприємства вимушеним переселенцям, що прибувають у населені пункти громади, сім'ям, які попали у скрутне становище, громадянам пільгової категорії тощо можуть отримувати гуманітарну допомогу. При отриманні гуманітарної допомоги органи місцевого самоврядування повинні дотримуватись процедури документального оформлення гуманітарної допомоги, ведення відповідного обліку та звітності, передбачених даним законом, у залежності від їх повноважень. Органи міс-

цевого самоврядування як отримувачі гуманітарної допомоги щомісячно в установленому порядку подають до відповідного спеціально уповноваженого державного органу з питань

гуманітарної допомоги звіти про наявність та розподіл гуманітарної допомоги до повного використання всього обсягу отриманої гуманітарної допомоги.

ЛІТЕРАТУРА:

1. Порядок формування фондів житла для тимчасового проживання: Постановою Кабінету Міністрів України від 31 березня 2004 р. № 422. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/422-2004-%D0%BF#Text>
2. Порядок надання і користування житловими приміщеннями з фондів житла для тимчасового проживання: затв. Постановою Кабінету Міністрів України від 31 березня 2004 р. № 422. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/422-2004-%D0%BF#Text>
3. Про затвердження Порядку компенсації витрат за тимчасове розміщення (перебування) внутрішньо переміщених осіб: зат. Постановою Кабінету Міністрів України від 19 березня 2022 р. № 333. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/333-2022-%D0%BF#Text>
4. Деякі питання забезпечення населення продовольчими товарами в умовах воєнного стану: затв. Постановою Кабінету Міністрів України від 20 березня 2022 р. № 328. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/328-2022-%D0%BF#Text>
5. Про місцеве самоврядування: Закон України від 21 травня 1997 року № 280/97-ВР. *Відомості Верховної Ради України*, 1997. № 24. Ст.170.
6. Про забезпечення прав і свобод внутрішньо переміщених осіб: Закон України від 20 жовтня 2014 року № 1706-VII. *Відомості Верховної Ради України*, 2015. № 1. Ст.1.

REFERENCES:

1. Poriadok formuvannia fondiv zhytla dla tymchasovoho prozhyvannia: Postanova Kabinetu Ministriv Ukrainy vid 31 bereznia 2004 r. № 422. [Procedure for the formation of housing funds for temporary residence: Decree of the Cabinet of Ministers of Ukraine of March 31, 2004 No. 422]. zakon.rada.gov.ua. Retrieved from <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/422-2004-%D0%BF#Text>
2. Poriadok nadannia i korystuvannia zhytlovymy prymyshchenniamy z fondiv zhytla dla tymchasovoho prozhyvannia: Postanova Kabinetu Ministriv Ukrainy vid 31 bereznia 2004 r. № 422. [The procedure for providing and using residential premises from housing funds for temporary residence: Decree of the Cabinet of Ministers of Ukraine dated March 31, 2004 No. 422.] zakon.rada.gov.ua. Retrieved from <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/422-2004-%D0%BF#Text>
3. Pro zatverdzhennia Poriadku kompensatsii vytrat za tymchasove rozmishchennia (perebuvannia) vnutrishno peremishchenykh osib: Postanova Kabinetu Ministriv Ukrainy vid 19 bereznia 2022 r. № 333. [On approval of the Procedure for compensation of expenses for temporary accommodation (stay) of internally displaced persons: Resolution of the Cabinet of Ministers of Ukraine of March 19, 2022 No. 333.] zakon.rada.gov.ua. Retrieved from <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/333-2022-%D0%BF#Text>
4. Deiaki pytannia zabezpechennia naselennia prodovolchymy tovaramy v umovakh voiennoho stanu: Postanova Kabinetu Ministriv Ukrainy vid 20 bereznia 2022 r. № 328. [Some issues of providing the population with food products under martial law: Decree of the Cabinet of Ministers of Ukraine of March 20, 2022 No. 328.] zakon.rada.gov.ua. Retrieved from <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/328-2022-%D0%BF#Text>
5. Pro mistseve samovriadiuvannia: Zakon Ukrainy vid 21 travnia 1997 roku № 280/97-VR. Vidomosti Verkhovnoi Rady Ukrainy, 1997. № 24. St.170. [On local self-government: Law of Ukraine dated May 21, 1997 No. 280/97-VR. Bulletin of the Verkhovna Rada of Ukraine, 1997. No. 24. Article 170.] zakon.rada.gov.ua.
6. Pro zabezpechennia prav i svobod vnutrishno peremishchenykh osib: Zakon Ukrainy vid 20 zhovtnia 2014 roku № 1706-VII. Vidomosti Verkhovnoi Rady Ukrainy, 2015. № 1. St.1. [On ensuring the rights and freedoms of internally displaced persons: Law of Ukraine dated October 20, 2014 No. 1706-VII. Bulletin of the Verkhovna Rada of Ukraine, 2015. No. 1. Article 1.] zakon.rada.gov.ua.

УДК 342.9:5.08

Оксана ЦАРЕВИЧ

суддя, Печерський районний суд міста Києва, вулиця Володимирська, 15, Київ, 01601, Україна

ORCID: 0009-0003-5738-1924

DOI: 10.32782/LST/2023-1-7

Бібліографічний опис статті: Царевич О. (2023). Дотримання критеріїв надання публічних послуг як один із інструментів запобігання корупції. *Law. State. Technology*, 1, 50–55, doi: 10.32782/LST/2023-1-7

ДОТРИМАННЯ КРИТЕРІЇВ НАДАННЯ ПУБЛІЧНИХ ПОСЛУГ ЯК ОДИН ІЗ ІНСТРУМЕНТІВ ЗАПОБІГАННЯ КОРУПЦІЇ

Наукова стаття присвячена висвітленню оцінюванню якостей надання публічних послуг як елемент запобігання корупції. Якість надання публічних послуг як елемент запобігання корупції має базуватися на критеріях, які повинні бути затверджені на рівні законодавчого органу у вигляді стандартів, у разі порушення яких повинна наставати юридична відповідальність працівників органів публічної адміністрації.

Встановлено, що до критеріїв оцінювання якості надання публічних послуг як елемент запобігання корупції належать: результативність, простота (або доступність), терміновість (або своєчасність, строковість, оперативність), зручність, відкритість, мінімальна (справедлива) вартість та доступність її оплати, професійність, повага до особи, рівність тощо.

Акцентовано увагу, що одним із ключовим критерієм оцінювання якостей надання публічних послуг як елемент запобігання корупції є відкритість. Зокрема, критерій відкритості передбачає відкритість та доступність інформації, необхідної споживачам публічних послуг як елемент запобігання корупції (наприклад, які документи потрібно подати для отримання послуги, скільки буде тривати розгляд звернення особи, розмір та порядок оплати, хто є відповідальним за надання послуги тощо), а також можливість отримання консультативної допомоги, яку працівники органів публічної адміністрації повинні надавати у формі заповнення заяв, формулярів, роз'яснення порядку та процедури (адміністративний регламент) отримання публічної послуги, допомоги в підборі та оформленні документів тощо. Для цього необхідна для отримання послуги інформація, зразки заповнення документів, опис процедури надання послуги тощо має розміщуватись на інформаційних щитах у приміщенні органу, в брошурах та інших довідкових матеріалах про надання публічної послуги. При цьому важливо, щоб інформація була повною, актуальною та зрозумілою, з мінімальним використанням спеціальної термінології, а також легкодоступною (через телефонний зв'язок або Інтернет). Окрім того, доступність та зручність надання послуг може оцінюватись і за якістю та оперативністю спілкування надавачів публічних послуг як елемент запобігання корупції з їх споживачами.

Ключові слова: запобігання, доступність, запобігання корупції, критерії, корупція, послуга, публічна послуга.

Oksana TSAREVYCH

Judge, Pechersk District Court of Kyiv, 15 Volodymyrska Street, Kyiv, 01601, Ukraine

ORCID: 0009-0003-5738-1924

DOI: 10.32782/LST/2023-1-7

To cite this article: Tsarevych O. (2023). Dotrymannia kryteriiv nadannia publichnykh posluh yak odyin iz instrumentiv zapobihannia koruptsii [Compliance with the criteria for the provision of public services as one of the tools for the prevention of corruption]. *Law. State. Technology*, 1, 50–55, doi: 10.32782/LST/2023-1-7

COMPLIANCE WITH THE CRITERIA FOR THE PROVISION OF PUBLIC SERVICES AS ONE OF THE TOOLS FOR THE PREVENTION OF CORRUPTION

The scientific article is devoted to highlighting the evaluation of the quality of public service provision as an element of corruption prevention. The quality of the provision of public services as an element of corruption prevention should be based on criteria that should be approved at the level of the legislative body in the form of standards, in case of violation of which the employees of public administration bodies should be held legally responsible.

It was established that the criteria for evaluating the quality of public services as an element of corruption prevention include: effectiveness, simplicity (or accessibility), urgency (or timeliness, timeliness, efficiency), convenience, openness, minimum (fair) cost and affordability of its payment, professionalism, respect for the person, equality, etc.

It was emphasized that one of the key criteria for evaluating the quality of public services as an element of corruption prevention is openness. In particular, the criterion of openness provides for the openness and availability of information needed by consumers of public services as an element of preventing corruption (for example, what documents must be submitted to receive a service, how long it will take to review a person's application, the amount and procedure of payment, who is responsible for providing the service, etc.), as well as the possibility of receiving advisory assistance, which employees of public administration bodies must provide in the form of filling out applications, forms, explaining the order and procedure (administrative regulations) of obtaining a public service, assistance in the selection and processing of documents, etc. For this purpose, the information required for obtaining the service, samples of filling out documents, a description of the procedure for providing the service, etc. should be placed on information boards in the premises of the body, in brochures and other reference materials on the provision of a public service. At the same time, it is important that the information is complete, up-to-date and understandable, with minimal use of special terminology, as well as easily accessible (via telephone or the Internet). In addition, the accessibility and convenience of providing services can be assessed by the quality and efficiency of communication between public service providers as an element of preventing corruption with their consumers.

Key words: prevention, accessibility, prevention of corruption, criteria, corruption, service, public service.

Актуальність проблеми. Термін «критерій» у словниках визначається як «підстава для оцінки, визначення або класифікації чогось; мірило, мірка». Таким чином, за ступенем якості, який визначає рівень стандарту надання публічних послуг як елемент запобігання корупції, мінімальні вимоги є мінімальною межею якості. Недотримання мінімального стандарту повинно бути підставою для негативного оцінювання якості адміністративних послуг як елемент запобігання корупції та передбачати певні правові наслідки. Тому, визначаючи рівні стандартів, необхідно у правовому полі окреслити мінімальний перелік вимог до діяльності суб'єкту публічної адміністрації щодо надання адміністративних послуг як елемент запобігання корупції.

Разом із тим закон повинен передбачати певний строк надання адміністративних послуг як елемент запобігання корупції. Якщо орган влади позитивно вирішує адміністративну справу про надання послуги у короткий строк, надання послуги повинно вважатись якіснішим.

Для кожної особи, споживача адміністративних послуг як елемент запобігання корупції, наявність чітких критеріїв оцінки якості та стандартів – це найкращий спосіб забезпечення її прав та законних інтересів. Тому, щоб оцінка якості була об'єктивною, необхідно мати не тільки чітко сформульовані, а й кількісно визначені вимоги. Зокрема, щоб оцінити своєчасність надання послуги, необхідно спиратися на конкретні строки, встановлені для надання публічних послуг певного виду.

Як правові процедурні, так і організаційні критерії (наприклад, доступність послуги/органу, наявність інформації про послугу тощо), на думку Є. В. Курінного, самі повинні відповідати певним вимогам, тобто бути зрозумілими, обґрунтованими (реалістичними), адекватними вимогам часу. Сукупність критеріїв повинна охопити найважливіші аспекти

надання публічних послуг та бути достатньою для загальної оцінки якості надання адміністративних послуг як елемент запобігання корупції (Курінний, 2006).

Оцінка якості надання адміністративних послуг як елемент запобігання корупції може здійснюватися як з точки зору держави (внутрішня оцінка органу), так і з точки зору споживачів (зовнішня оцінка). І зрозуміло, що чим меншим є відсоток розходжень «за пунктами» оцінки якості надання послуг, тим вищим є рейтинг самої оцінки.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Дослідженню проблем, пов'язаних з корупцією, виникненням корупційних ризиків та напрацюванням механізму запобігання і протидії цьому явищу, приділяли увагу чимало вітчизняних науковців. Результати висвітлені у публікаціях таких авторів, як: В. Авер'янов, Л. Багрій-Шахматов, О. Банчук, І. Беззуб, Л. Біла-Телуньова, В. Білоус, Ю. Битяк, Н. Берлач, Г. Блінова, О. Бородіна, В. Волковинська, Є. Гетьман, В. Горошук, Є. Додін, Е. Дмитренко, О. Захарчук, А. Зелінський, Н. Нижник, О. Кальман, М. Камлик, Р. Калюжний, Т. Коломоець, А. Комзюк, С. Константінов, І. Коліушко, І. Корж, Т. Кравченко, О. Кузьменко, Є. Легеза, П. Лютіков, Р. Мельник, О. Миколенко, І. Мазур, М. Маринюк, О. Новіков, Н. Онищенко, Т. Плугатар, Д. Приймаченко, О. Проневич, О. Прохоренко, С. Рогульський, М. Руденко, Т. Серьогіна, В. Сокурено, А. Сиротін, Н. Сорокіна, О. Терещук, М. Тихомиров, В. Трепак, М. Хавронюк, В. Шкарупа, Х. Ярмачі та ін.

Серед зарубіжних учених, які досліджували різні аспекти корупції виділяються: П. Ван Дюйн, Д. Поуп, Е. Генкінс, Д. Кауфман, Д. Хелман, С. Пуффер, В. Кудрявцева, А. Кірпічніков, М. Костенніков та інші.

Разом з тим, зазначені наукові роботи оминали поглиблене дослідження критеріїв

надання публічних послуг як одного із інструментів запобігання корупції.

Аналіз наукової літератури з обраної проблематики свідчить, що деякі питання корупційних ризиків в діяльності суб'єктів публічної адміністрації щодо надання публічних послуг потребують нових наукових підходів для їх вдосконалення і покращення.

Метою статті є розкриття змісту критеріїв надання публічних послуг як одного із інструментів запобігання корупції.

Виклад основного матеріалу дослідження. Відповідно до розпорядження Кабінету Міністрів України від 15.02.2006 № 90-р, яким схвалено Концепцію розвитку системи надання адміністративних послуг органами виконавчої влади, підвищенню якості надання адміністративних, сприятимуть такі критерії оцінки їх якості:

- *результативність* – задоволення потреби фізичної або юридичної особи в публічній послугі;

- *своєчасність* – надання адміністративної послуги в установленний законом строк;

- *доступність* – фактична можливість фізичних та юридичних осіб звернутися за адміністративною послугою (територіальна наближеність адміністративного органу до утримувачів послуг; наявність транспортного сполучення, вказівних знаків, під'їзних шляхів та місць паркування для транспортних засобів фізичних та юридичних осіб; можливість вільного (безперешкодного) доступу до приміщення адміністративного органу; безперешкодне одержання бланків та інших формулярів, необхідних для звернення за адміністративною послугою, можливість отримання таких бланків з веб-сторінки адміністративного органу);

- *зручність* – урахування інтересів та потреб утримувачів послуг у процесі організації надання адміністративних послуг як елемент запобігання корупції (можливість вибору способу звернення за публічною послугою, у тому числі поштою, електронною поштою тощо; запровадження принципу «єдиного вікна»; установлення адміністративним органом графіка приймання фізичних та юридичних осіб з урахуванням їхніх інтересів; удосконалення порядку оплати адміністративної послуги як елемент запобігання корупції (плата приймається безпосередньо в приміщенні адміністративного органу);

- *відкритість* – безперешкодне одержання необхідної для отримання послуги інформації, яка розміщується на інформаційних стендах в адміністративних органах, на їх веб-сайтах,

друкується в офіційних виданнях та буклетах (наявність інформації стосовно процедури надання певної послуги, переліку документів для її отримання зі зразками заповнення таких документів, розміру та порядку оплати публічної послуги, посадових осіб, відповідальних за надання певних видів адміністративних послуг як елемент запобігання корупції; можливість отримання інформації телефоном та електронною поштою, а також кваліфікованої консультативної допомоги);

- *повага до особи* – ввічливе (шанобливе) ставлення до утримувача адміністративних послуг як елемент запобігання корупції (готовність працівників адміністративного органу допомогти в оформленні документів особам, які отримують послуги);

- *дотримання принципу рівності* усіх громадян;

- *професійність* як належний рівень кваліфікації працівників (Leheza et., 2018).

Висвітliamo деякі критерії оцінювання якості надання адміністративних послуг як елемент запобігання корупції.

Змістом критерію терміновості (або своєчасності, строковості, оперативності) є часове обмеження надання публічних послуг як елемент запобігання корупції. Послуга повинна надаватися не пізніше визначеного терміну, з урахуванням конкретних потреб особи у певній ситуації. Своєчасність вимагає, щоб орган в окремих випадках діяв навіть швидше, ніж того вимагає закон, враховуючи особливості окремо взятого випадку. При цьому терміни необхідно періодично переглядати. Основними показниками оптимального строку мають бути обґрунтовані очікування споживачів та реальні можливості органу дотриматись визначених строків. В окремих категоріях справ слід передбачити можливість прискореного надання послуги (у виняткових випадках, за підвищену плату тощо) (Leheza et., 2021).

Проте суб'єкти публічної адміністрації не повинні перетворювати механізм скорочених строків надання послуг на спосіб заробітку. Сьогодні практика оформлення паспортних документів для виїзду за кордон громадянам України доводить, що прискорення процедури повинно відбуватись на підставі зазначених споживачем обставин. Інакше серед споживачів, що оплатили терміновість виготовлення документа, виникне своя черга, що призведе до затримання термінів виготовлення як термінових, так і документів за звичайним провадженням. Щодо якості, то належною буде якість адміністративних послуг як елемент запобігання

корупції, якщо послуга надається споживачеві в передбачений законом строк (Долечек, 2005).

Тому підставою для негативної оцінки якості послуги за критерієм терміновості є несвоєчасне надання адміністративних послуг як елемент запобігання корупції, а саме: прострочення, неврахування законної потреби у прискореному вирішенні обставин конкретної справи, відсутність офіційно встановленого строку надання публічних послуг або встановлення необґрунтовано довгого терміну розгляду заяви (Про адміністративні послуги, 2012).

Критерій зручності передбачає: отримання публічних послуг як елемент запобігання корупції та їх оплату в одному місці, не більше ніж дворазове звернення до органів публічної адміністрації (коли звертається за послугою і коли отримує позитивний результат); можливість особи без непомірних (непропорційних) витрат часу, коштів та інших зусиль відвідати орган публічної адміністрації; визначення зручних для споживача годин прийому; надання споживачам послуги максимуму способів звернення за послугою та за інформацією (наприклад, особисто, поштою, електронною поштою тощо) щодо неї (Дроздова, 2009).

Таким чином, варто погодитись з І. В. Дроздовою, яка зазначає, що зручність як критерій оцінки якості надання публічних послуг як елемент запобігання корупції передбачає визначеність у питанні, наскільки враховано інтереси та потреби споживачів послуг в організації надання публічних послуг як елемент запобігання корупції у конкретному органі (Дроздова, 2009).

Удосконалення електронного способу надання публічних послуг як елемент запобігання корупції органи публічної адміністрації зможуть більше уваги приділити вдосконаленню внутрішньої організації провадження з надання публічної послуги, зокрема, зменшити певну кількість проблем, пов'язаних з особистим прийомом споживачів. У цьому разі значно зменшуються умови для вчинення корупційних діянь, адже відносини між органом і особою є прозорими, а «особистий» контакт особи та працівника адміністративного органу відсутній. Для повного задоволення критерію зручності органи влади мають надавати можливість споживачам публічних послуг як елемент запобігання корупції звертатися за послугами через представника. Взагалі, відмова у наданні послуги через «незручний» для органу спосіб звернення, якщо такий спосіб передбачено законодавством, є підставою для негативної оцінки якості надання публічних послуг як еле-

мент запобігання корупції за критерієм зручності публічних послуг (Leheza et al., 2022).

Організація особистого прийому, як показник критерію зручності, передбачає врегульованість як часу особистого прийому, так і самої процедури особистого прийому громадян. Зручність прийомних годин визначається наявністю перерв та їх тривалістю, роботою органу у вечірній час, у вихідні дні тощо. Адекватність робочого часу органів публічної адміністрації потребам споживачів як показник зручності передбачає для адміністративних послуг, за якими систематично звертається велика кількість громадян, встановлення максимально тривалого часу доступності до послуг адміністративного органу. Так, потрібно підтримати законодавця, який відповідно до п. 11 ст. 12 Закону України «Про адміністративні послуги» визначив, що час прийому суб'єктів звернень у центрі надання адміністративних послуг становить не менше шести днів на тиждень та семи годин на день і є загальним (єдиним) для всіх адміністративних послуг, які надаються через центр надання адміністративних послуг. Прийом суб'єктів звернень здійснюється без перерви на обід. Центр надання адміністративних послуг не менше двох днів на тиждень здійснює прийом суб'єктів звернень до двадцятої години (Про адміністративні послуги, 2012). Не проведення прийому в призначені для цього години, зменшення офіційно встановленого часу прийому громадян є підставою для негативної оцінки якості надання адміністративних послуг як елемент запобігання корупції за критерієм зручності.

Як вірно зазначає Легеза Є.О., що разом із тим неорганізовані черги, конфлікти між споживачами – це наслідок неякісної роботи органів публічної адміністрації щодо впорядкованості самої організації прийому громадян, наприклад запровадження номерної системи черговості або попереднього запису. При цьому важливо, щоб механізм попереднього запису був захищеним від можливих зловживань з боку працівників суб'єкта публічної адміністрації (Легеза, 2016).

В. Б. Дзюндзюк пропонує навіть встановлювати стандарти очікування в черзі, тобто наявність побутових зручностей у приміщенні. Однак основним завданням органів виконавчої влади як надавачів послуг повинно бути подолання проблеми черги взагалі (Дзюндзюк, 2005).

Критерій відкритості передбачає відкритість та доступність інформації, необхідної споживачам публічних послуг як елемент запобігання корупції (наприклад, які доку-

менти потрібно подати для отримання послуги, скільки буде тривати розгляд звернення особи, розмір та порядок оплати, хто є відповідальним за надання послуги тощо), а також можливість отримання консультативної допомоги, яку працівники органів публічної адміністрації повинні надавати у формі заповнення заяв, формулярів, роз'яснення порядку та процедури (адміністративний регламент) отримання публічної послуги, допомоги в підборі та оформленні документів тощо. Для цього необхідна для отримання послуги інформація, зразки заповнення документів, опис процедури надання послуги тощо має розміщуватись на інформаційних щитах у приміщенні органу, в брошурах та інших довідкових матеріалах про надання публічної послуги. При цьому важливо, щоб інформація була повною, актуальною та зрозумілою, з мінімальним використанням спеціальної термінології, а також легкодоступною (через телефонний зв'язок або Інтернет). Окрім

того, доступність та зручність надання послуг може оцінюватись і за якістю та оперативністю спілкування надавачів адміністративних послуг як елемент запобігання корупції з їх споживачами (Дроздова, 2009).

Висновки і перспективи подальших досліджень. Отже, якість надання публічних послуг як елемент запобігання корупції має базуватись на критеріях, які повинні бути затверджені на рівні законодавчого органу у вигляді стандартів, у разі порушення яких повинна наставати юридична відповідальність працівників органів публічної адміністрації.

До критеріїв оцінювання якості надання публічних послуг як елемент запобігання корупції належать: результативність, простота (або доступність), терміновість (або своєчасність, строковість, оперативність), зручність, відкритість, мінімальна (справедлива) вартість та доступність її оплати, професійність, повага до особи, рівність тощо.

ЛІТЕРАТУРА:

1. Курінний Є. В. Принципи адміністративно-юрисдикційного процесу: визначення підходу, систематизація. *Науковий вісник Дніпропетровського державного університету внутрішніх справ*. 2006. № 1. С. 152-157.
2. Долечек В.С. Надання управлінських послуг населенню органами виконавчої влади України: організаційно-правовий аспект : дис. ...кандидата наук з державного управління. К., 2005. 206 с.
3. Про адміністративні послуги: Закон України від 06.09.2012 № 5203-VI р. *Відомості Верховної Ради (ВВР)*, 2013, № 32, ст.409.
4. Дроздова І.В. Міністерство внутрішніх справ України як суб'єкта надання адміністративних послуг: дис. ...кандидата юрид. наук. К., 2009. 240 с.
5. Дзюндзюк В. Б. Методологічні засади оцінки та підвищення ефективності діяльності органів влади як публічних організацій : дис. ...доктора наук з державного управління : 25.00.02. Х. 2005. 471 с.
6. Лелеза Є. О. Теорія публічних послуг : адміністративно-правова складова : монографія. Херсон : Видавничий дім «Гельветика», 2016. 452 с.
7. Leheza Ye., Len V., Shkuta O., Titarenko O., Cherniak N. Foreign experience and international legal standards of applying artificial intelligence in criminal proceedings. *Revista de la universidad del zulia*. 2022. Vol. 13, no. 36, 276-287. DOI: <https://doi.org/10.46925/rdluz.36.18.8>.
8. Leheza Ye., Odyntsova I., Dmytrenko N. Teoría y regulación legal del apoyo informativo de los procedimientos administrativos en Ucrania. *Ratio Juris Unaula*. 2021. Vol. 16, no. 32, pp. 291-306. DOI: <https://doi.org/10.24142/raju.v16n32a12.9>.
9. Leheza Ye., Savielieva M., Dzhaferova O. Structural and legal analysis of scientific activity regulation in developed countries. *Baltic journal of economic studies*. 2018. Vol. 4, no. 3, pp. 147-157. DOI: <https://doi.org/10.30525/2256-0742/2018-4-3-147-157>.

REFERENCES:

1. Kurinnyi Ye. V. Pryntsypy administratyvno-yurydyktsiynoho protsesu: vyznachennia pidkhodu, systematyzatsiia [Principles of the administrative-jurisdictional process: defining the approach, systematization]. *Naukovyi visnyk Dnipropetrovskoho derzhavnoho universytetu vnutrishnikh sprav – Scientific Bulletin of the Dnipropetrovsk State University of Internal Affairs*. 2006. № 1. 152-157. [in Ukrainian].
2. Dolechek V.S. Nadannia upravlinskykh posluh naselenniu orhanamy vykonavchoi vlady Ukrainy: orhanizatsiino-pravovyi aspekt : dys. ...kandydata nauk z derzhavnoho upravlinnia [Provision of administrative services to the population by the executive authorities of Ukraine: organizational and legal aspect: dissertation. ... candidate of sciences in public administration]. K., 2005. 206 s. [in Ukrainian].

3. Pro administratyvni posluhy [About administrative services]: Zakon Ukrainy vid 06.09.2012 № 5203-VI r. Vidomosti Verkhovnoi Rady (VVR), 2013, № 32, st.409. [Law of Ukraine dated 06.09.2012 No. 5203-VI, Bulletin of the Verkhovna Rada (VVR), 2013, No. 32, Article 409] [in Ukrainian].
4. Drozdova I.V. Ministerstvo vnutrishnikh sprav Ukrainy yak subiekta nadannia administratyvnykh posluh [The Ministry of Internal Affairs of Ukraine as an entity providing administrative services]: dys. ...kandydata yuryd. nauk – dis. ...candidate of law. Sciences: 12.00.07. K., 2009. 240. [in Ukrainian].
5. Dziundziuk V. B. Metodolohichni zasady otsinky ta pidvyshchennia efektyvnosti diialnosti orhaniv vlady yak publichnykh orhanizatsii [Methodological principles of assessment and improvement of the efficiency of government bodies as public organizations]: dys. ...doktora nauk z derzhavnoho upravlinnia [thesis ...doctor of sciences in public administration]: 25.00.02. Kh. 2005. 471. [in Ukrainian].
6. Leheza Ye. O. Teoriia publichnykh posluh : administratyvno-pravova skladova [Theory of public services: administrative and legal component:] : monohrafiia. Kherson : Vydavnychiy dim «Helvetyka» – monograph. Kherson: "Helvetika" Publishing House. 2016. 452. [in Ukrainian].
7. Leheza, Y., Len, V., Shkuta, O., Titarenko, O., & Cherniak, N. (2022). Foreign experience and international legal standards of applying artificial intelligence in criminal proceedings]. *Revista De La Universidad Del Zulia*, 13(36), 276-287. DOI: <https://doi.org/10.46925//rdluz.36.18.8>. [in English].
8. Leheza, Ye., Odyntsova, I. & Dmytrenko, N. (2021). Teoría y regulación legal del apoyo informativo de los procedimientos administrativos en Ucrania. *Ratio Juris Unaula*, 16, 32, 291-306. DOI: <https://doi.org/10.24142/raju.v16n32a12.9>. [in English].
9. Leheza, Ye., Savielieva, M. & Dzhaferova, O. (2018). Structural and legal analysis of scientific activity regulation in developed countries. *Baltic journal of economic studies*, 4, 3, 147-157. DOI: <https://doi.org/10.30525/2256-0742/2018-4-3-147-157>. [in English].

КРИМІНАЛЬНЕ ПРАВО, КРИМІНОЛОГІЯ

УДК 343.322

Володимир КОВТУН

студент III курсу факультету адвокатури, спеціаліст центру міжнародної освіти та інноваційного розвитку Національного юридичного університету імені Ярослава Мудрого, вулиця Пушкінська 77, Харків, Україна, 61057

ORCID: 0000-0002-0660-1320

DOI: 10.32782/LST/2023-1-8

Бібліографічний опис статті: Ковтун, В. (2023). Злочини проти основ національної безпеки України: проблема кваліфікації окремих складів кримінальних правопорушень (ч.4 ст.111-1 Кримінального кодексу України). *Law. State. Technology*, 1, 56–62, doi: 10.32782/LST/2023-1-8

ЗЛОЧИНИ ПРОТИ ОСНОВ НАЦІОНАЛЬНОЇ БЕЗПЕКИ УКРАЇНИ: ПРОБЛЕМА КВАЛІФІКАЦІЇ ОКРЕМИХ СКЛАДІВ КРИМІНАЛЬНИХ ПРАВОПОРУШЕНЬ (Ч. 4 СТ. 111-1 КРИМІНАЛЬНОГО КОДЕКСУ УКРАЇНИ)

Питання кваліфікації злочинів проти основ національної безпеки України завжди перебувало у фокусі вітчизняних науковців. Трагічні події двадцять четвертого лютого дві тисячі двадцять другого року змусили ще більше приділити увагу правників до цього розділу Кримінального кодексу України. Законом України «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо встановлення кримінальної відповідальності за колабораційну діяльність» № 2108-IX Кримінальний кодекс України було доповнено низькою норм, серед яких стаття 111-1 Кримінального кодексу України. Відповідна норма встановила кримінальну відповідальність за колабораційну діяльність. Після прийняття згаданого закону серед науковців виникла палка та резонна дискусія: чи не є стаття 111-1 Кримінального кодексу України винятково спеціальною нормою по відношенню до статті 111 (державна зрада)? Було висловлено багато різноманітних та обґрунтованих позицій, однак правозастосовча практика все ж пішла шляхом визнання статті 111-1 не спеціальною нормою, а окремим складом кримінального правопорушення. Проте таке рішення не стало панацеєю, оскільки навпаки породила ще одне важливе питання: як правильно кваліфікувати та розмежувати склади кримінальних правопорушень державної зради та колабораційної діяльності? Отже, метою роботи є проведення комплексного аналізу правозастосовчої практики щодо питання кваліфікації діяння, передбаченого ч.4 ст.111-1 КК України, визначення прогалів судової практики та запропонування власних методів розмежування кваліфікації. Новизна наукової статті полягає в змістовному вузько направленому дослідженні саме окремих частин статті 111-1 КК України, крізь призму судової практики, а не загального аналізу норми як такої. Під час дослідження було використано наступні методи. Метод аналізу та синтезу був використаний під час аналізу законодавства та практики судів для формулювання висновків та постановки проблематики дослідження. Діалектичний метод став у нагоді під час комплексного розгляду колабораційної діяльності, у формі, передбаченою ч.4 ст.111-1 КК України, в її системному зв'язку з правозастосовною практикою, значенням згаданої неправомірної дії дій в контексті європейської інтеграції для суспільства в цілому. Логіко-юридичний метод був використаний для аналізу практики судів перших та апеляційних інстанцій. Серед висновків варто виділити наступні. 1) Недосконалість визначення поняття «ведення господарської діяльності» 2) Помилка в розмежуванні понять «господарська діяльність» та «заняття посади, пов'язаної з виконанням організаційно-розпорядчих або адміністративно-господарських функцій» Вироблено власні пропозиції щодо подолання відповідної кримінально-правової проблеми. Зроблено аналіз понять «взаємодія з державою-агресором» та висловлено власні думки щодо суб'єктного складу держави агресора.

Ключові слова: колабораційна діяльність, господарська діяльність, злочини проти основ національної безпеки України, тлумачення норм кримінального права, особливості розмежування кваліфікації.

Volodymyr KOVTUN

Third-year Student at the Faculty of Advocacy, Specialist of the Center for International Education and Innovative Development of Yaroslav Mudryi National Law University, 77 Pushkinska Street, Kharkiv, Ukraine, 61057

ORCID: 0000-0002-0660-1320

DOI: 10.32782/LST/2023-1-8

To cite this article: Kovtun V. (2023). Zlochyny proty osnov natsionalnoi bezpeky Ukrainy: problema kvalifikatsii okremykh skladiv kryminalnykh pravoporushen (ch.4 st.111-1 Kryminalnoho kodeksu Ukrainy) [Crimes against the foundations of the national security of Ukraine: the problem of qualification of certain elements of criminal offenses (Part 4 of Article 111-1 of the Criminal Code of Ukraine)]. *Law. State. Technology*, 1, 56–62, doi 10.32782/LST/2023-1-8

CRIMES AGAINST THE FOUNDATIONS OF THE NATIONAL SECURITY OF UKRAINE: THE PROBLEM OF QUALIFICATION OF CERTAIN ELEMENTS OF CRIMINAL OFFENSES (PART 4 OF ARTICLE 111-1 OF THE CRIMINAL CODE OF UKRAINE)

The issue of qualification of crimes against the foundations of national security of Ukraine has always been in the focus of domestic scientists. The tragic events of February 24, 2022, forced lawyers to pay even more attention to this section of the Criminal Code of Ukraine. Law of Ukraine "On Amendments to Certain Legislative Acts of Ukraine Regarding Establishing Criminal Liability for Collaborative Activities" No. 2108-IX The Criminal Code of Ukraine was supplemented with a few norms, including Article 111-1 of the Criminal Code of Ukraine. The corresponding norm established criminal liability for collaborative activity. After the adoption of the aforementioned law, an ardent and reasonable discussion arose among scientists: isn't Article 111-1 of the Criminal Code of Ukraine an exceptionally special norm in relation to Article 111 (treason)? Many diverse and well-founded positions were expressed, but law enforcement practice still followed the path of recognizing Article 111-1 not as a special norm, but as a separate component of a criminal offense. However, such a decision did not become a panacea, because on the contrary, it gave rise to another important question: how to correctly qualify and distinguish between the criminal offenses of treason and collaborative activity? Therefore, the purpose of the work is to carry out a comprehensive analysis of law enforcement practice regarding the question of qualification of an act, provided for in Part 4 of Article 111-1 of the Criminal Code of Ukraine, to identify gaps in judicial practice and to propose own methods of distinguishing qualifications. The novelty of the scientific article consists in a meaningful, narrowly directed study of specific parts of Article 111-1 of the Criminal Code of Ukraine, through the prism of judicial practice, and not a general analysis of the norm as such. The following methods were used during the research. The method of analysis and synthesis was used during the analysis of legislation and court practice to formulate conclusions and formulate research issues. The dialectical method came in handy during the comprehensive examination of collaborative activities, in the form provided for in Part 4 of Article 111-1 of the Criminal Code of Ukraine, in its systemic connection with law enforcement practice, the significance of the mentioned illegal actions in the context of European integration for society as a whole. The logical-legal method was used to analyze the practice of courts of first instance and appeals. Among the conclusions, the following should be highlighted. 1) Imperfect definition of the concept of "conducting economic activity" 2) Error in delineating the concepts of "economic activity" and "occupation of a position related to the performance of organizational-managerial or administrative-economic functions" Own proposals have been made to overcome the relevant criminal law problem. An analysis of the concepts of "interaction with the aggressor state" was made and one's own opinions were expressed regarding the subject composition of the aggressor state.

Key words: collaborative activity, economic activity, crimes against the foundations of national security of Ukraine, interpretation of criminal law norms, peculiarities of distinguishing qualifications.

Постановка та актуальність проблеми.

У зв'язку з повномасштабним вторгненням Російської Федерації на територію України 24 лютого 2022 року, постала проблема збереження державності та вдосконалення системи національної безпеки України. Окрім зміцнення технічної бази Збройних Сил України та вдосконалення кадрового складу, у тому числі Служби безпеки України, перед владою постала задача вдосконалення вітчизняного законодавства у цій царині. Одним з елементів системи вдосконалення стали зміни до I розділу Особливої частини Кримінального кодексу України (далі – КК України) «Злочини проти основ національної безпеки України». Відповідні зміни були внесені Законами України № 2113-IX від 03.03.2022, № 2108-IX від 03.03.2022, № 2198-IX від 14.04.2022 та № 2178-IX від 01.04.2022. Однак, у зв'язку з введенням в дію відповідних

Законів, виникли проблеми кваліфікації та відмежування певних схожих складів кримінальних правопорушень.

Аналіз останніх досліджень та публікацій.

Кримінальні правопорушення проти основ національної безпеки України є достатньо дослідженою темою на теренах сучасної науки. На нашу думку, варто виділити роботи таких науковців як Рубашенко М.А., Чуваков О.А., Мушняга Л.В., Харь І.О., Олейнікова Д.О. та інші. Роботи згаданих вчених присвячені дослідженню об'єктивної сторони злочинів проти основ національної безпеки, умови виключення кримінальної відповідальності, специфіку суб'єктного складу та інші фундаментальні питання. Однак, слід зауважити, що проблематика кваліфікації нововведених до КК України кримінальних правопорушень є недостатньо дослідженою науковцями. Варто зацентувати увагу на роботі «Новели

кримінального законодавства України, прийняті в умовах воєнного стану. Науково-практичний коментар» авторів Вознюк А.А., Дудорова О.О., Мовчан Р.О., Чернявського С.С. та інших. Відповідна публікація присвячена тлумаченню норм, введених до Кримінального кодексу України внаслідок збройної агресії російської федерації на територію України. Посібник є надзвичайно корисним інструментом для допомоги в тлумаченні норм КК України правниками різних рівнів.

Мета та методи дослідження. Метою дослідження є проведення комплексного аналізу правозастосовчої практики щодо питання кваліфікації діяння, передбаченого ч. 4 ст. 111-1 КК України, визначення прогалин судової практики та запропонування власних методів розмежування кваліфікації.

Під час дослідження було використано наступні методи. Метод аналізу та синтезу був використаний під час аналізу законодавства та практики судів для формулювання висновків та постановки проблематики дослідження. Діалектичний метод став у нагоді під час комплексного розгляду колабораційної діяльності, у формі, передбаченою ч.4 ст.111-1 КК України, в її системному зв'язку з правозастосовною практикою, значенням згаданої неправомірної дії дій в контексті європейської інтеграції для суспільства в цілому. Логіко-юридичний метод був використаний для аналізу практики судів перших та апеляційних інстанцій.

Виклад основного матеріалу дослідження. У ч. 4 ст. 111-1 КК України передбачена відповідальність за передачу матеріальних ресурсів незаконним збройним чи воєнізованим формуванням, створеним на тимчасово окупованій території, та/або збройним чи воєнізованим формуванням держави-агресора, та/або провадження господарської діяльності у взаємодії з державою-агресором, незаконними органами влади, створеними на тимчасово окупованій території, у тому числі окупаційною адміністрацією держави-агресора.

Актуальною проблемою даного складу кримінального правопорушення полягає у формулюванні: «провадження господарської діяльності у взаємодії з державою-агресором». Виникають питання щодо різних її аспектів, а саме:

- 1) Що є господарською діяльністю в розумінні ч.4 ст.111-1 КК України?
- 2) Що розуміти під поняттям «взаємодія» в контексті відповідного складу кримінального правопорушення?
- 3) Хто є суб'єктами господарської діяльності з боку держави-агресора?

Визначення поняття господарської діяльності в ч. 4 ст. 111-1 КК України. Для пошуку відповіді на це запитання, потрібно дослідити приватно-правове тлумачення відповідного поняття.

Господарський кодекс України (далі – ГК України), а саме стаття 3, надає наступне визначення господарської діяльності: «під господарською діяльністю у цьому Кодексі розуміється діяльність суб'єктів господарювання у сфері суспільного виробництва, спрямована на виготовлення та реалізацію продукції, виконання робіт чи надання послуг вартісного характеру, що мають цінову визначеність».

У свою чергу підпункт 14.1.36 пункту 14.1 ст. 14 Податкового Кодексу України визначає господарську діяльність як діяльність особи, що пов'язана з виробництвом (виготовленням) та/або реалізацією товарів, виконанням робіт, наданням послуг, спрямована на отримання доходу і проводиться такою особою самостійно та/або через свої відокремлені підрозділи, а також через будь-яку іншу особу, що діє на користь першої особи, зокрема за договорами комісії, доручення та агентськими договорами.

Інше визначення міститься в ст. 1 Закону України «Про зовнішньоекономічну діяльність»: «Господарська діяльність – будь-яка діяльність, в тому числі підприємницька, пов'язана з виробництвом і обміном матеріальних та нематеріальних благ, що виступають у формі товару».

Роблячи проміжний висновок, слід зауважити, що у національному законодавстві відсутнє єдине розуміння поняття «господарської діяльності», що створює доктринально-правову проблему тлумачення як в приватно-правових відносинах, так і в кримінальному праві. У цьому контексті найбільш обґрунтованою видається позиція О.В. Бринцева, який пропонує зупинитись на визначенні поняття господарської діяльності, котре позбавлене названих недоліків – не містить вимог під виглядом ознак, не містить невідомих та є співмірним за рахунок відсутності зайвих деталізуючих ознак (Бринцев, 2013). Таким вимогам відповідає визначення господарської діяльності, надане свого часу В.В. Лаптевим і яке довгий час із незначними модифікаціями використовувалося в науці: господарська діяльність це діяльність котра пов'язана із виробництвом і реалізацією продукції, виконанням робіт та наданням послуг, а також із забезпеченням їх виробників необхідними ресурсами (Бринцев, 2013).

Також варто звернути увагу на відповідний аналіз проблематики професора А.М. Статівки. На його думку, господарська діяльність охоплює

господарче забезпечення зазначених суб'єктів. Тут здійснення господарської діяльності не господарючими суб'єктами дає змогу створити належні умови для надання якісних послуг, наприклад, у сфері охорони здоров'я – щодо надання медичної допомоги, в освітянській сфері – щодо отримання освіти й здійснення підготовки кадрів тощо. Також зауважено, що зміст господарської діяльності включає є вільний вибір і свобода здійснення такої діяльності відповідно до вимог чинного законодавства, з наданням гарантій доступу до матеріально-технічних, фінансових, інформаційних, природних і трудових ресурсів (Статівка, 2014: с. 38-39).

Наступним кроком вважаємо за необхідне проаналізувати сучасну судову практику у справах за обвинуваченням у вчиненні кримінального правопорушення, передбаченого ч. 4 ст. 111-1 КК України. На даний момент релевантної практики Касаційного кримінального Суду у складі Верховного Суду немає, тому вбачається за доцільне проаналізувати практику судів першої та апеляційної інстанцій України.

Відповідна судова практика є достатньо контраверсійною і потребує детального аналізу та систематизації. Для початку проаналізуємо вирок Київського районного суду у місті Харків від 08 лютого 2023 року у справі № 953/254/23. До суду надійшли матеріали кримінального провадження за обвинуваченням у вчиненні кримінального правопорушення, передбаченого ч. 5 ст. 27 ч. 4 ст. 111-1 КК України. Після незаконного вторгнення на територію України збройних сил російської федерації, тобто після 24.02.2022, у громадянина України ОСОБА_4, ІНФОРМАЦІЯ_1, виник кримінальний протиправний умисел, направлений на провадження господарської діяльності у взаємодії з державою-агресором, незаконними органами влади, створеними на тимчасово окупованій території, у тому числі окупаційною адміністрацією держави-агресора. З метою реалізації свого злочинного умислу, ОСОБА_4 перебуваючи на території смт. Куп'янськ-Вузловий Куп'янського району Харківської області, не пізніше 01.07.2022, добровільно надав згоду представникам окупаційної адміністрації рф на призначення його на посаду заступника начальника підрозділу Служби експлуатації (руху) т.зв. виділив наступні діяння: 1) здійснював контроль за перевізним процесом на окупованій підприємства «Куп'янська залізниця», створеного окупаційною владою. З об'єктивної сторони суд території Харківської області; 2) здійснював особистий контроль за організацією та координацією роботи на залізничних станціях оку-

пованої території Харківської області; 3) забезпечував ефективне використання і збереження матеріальних цінностей довірених йому (Вирок Київського районного суду у місті Харків від 08 лютого 2023 року у справі № 953/254/23).

Проте зазначена кваліфікація викликає певні зауваження, зокрема те, що Київський районний суд в місті Харкова визнав господарською діяльністю факт заняття адміністративно-господарської посади в незаконних органах влади. Уявляється, що відповідне діяння мало би кваліфікуватися саме за ч. 5 ст. 111-1 КК України, але аж ніяк не за ч. 4 ст. 111-1 КК України.

Уявляється, що дане рішення суду не відповідає чинному законодавству. По-перше, суд прирівняв публічно-правові відносини до приватно правових. Не зважаючи на формулювання диспозиції ч. 4 ст. 111-1 КК України «у взаємодії з державою-агресором, незаконними органами влади, створеними на тимчасово окупованій території, у тому числі окупаційною адміністрацією держави-агресора», відносини, що підпадають під кримінальну каранисть є приватно правовими, оскільки господарська діяльність провадиться особою приватного права, а саме фізичною особою, але суб'єкти надання дозволу на заняття відповідною діяльністю є держава (не залежно від наявності воєнного стану в країні).

По-друге, господарська діяльність передбачає вироблення, продаж або інші законні дії, що вчиняються з певною продукцією. У досліджуваному випадку, засуджений не займався господарською діяльністю, а виконував організаційно-розпорядчі функції. Відповідне застереження застосовується незалежно від мети створення та функцій незаконного органу державної влади та тимчасово окупованих територіях.

Ще одним достатньо суперечливим є вирок Київського районного суду міста Харків від 02 грудня 2022 року у справі № 953/6732/22. Громадянин України обвинувачувався у тому, що під час перебування в смт. Шевченкове Куп'янського району Харківської області у зазначений час ОСОБА_4 отримав пропозицію від особи, яка виконувала обов'язки голови окупаційної адміністрації держави-агресора в смт Шевченкове Куп'янського району Харківської області, щодо призначення на посаду керівника Шевченківського дорожньо-ремонтного пункту Балаклійського Райавтодору ДП «Харківський облавтодор» (далі Шевченківське ДРП Балаклійського РАД ДП «Харківський облавтодор») та подальшого провадження господарської діяльності у взаємодії з окупаційною адміністрацією держави-агресора. В результаті чого в ОСОБА_4 виник злочинний

умисел на провадження господарської діяльності у взаємодії з окупаційною адміністрацією держави-агресора. В подальшому, з метою реалізації свого злочинного умислу, ОСОБА_4, знаходячись у вказаному місці, в період часу не пізніше 01.07.2022 надав свою добровільну згоду особі, яка виконувала обов'язки голови окупаційної адміністрації держави-агресора в смт Шевченкове Куп'янського району Харківської області, щодо його призначення на посаду керівника Шевченківського ДРП Балаклійського РАД ДП «Харківський облавтодор» з метою провадження господарської діяльності у взаємодії з окупаційною адміністрацією держави-агресора. Продовжуючи реалізацію свого злочинного умислу, під час перебування у смт. Шевченкове Куп'янського району Харківської області, в період часу не раніше 01.07.2022, будучи керівником Шевченківського ДРП Балаклійського РАД ДП «Харківський облавтодор», діючи за завданням голови окупаційної адміністрації держави-агресора, ОСОБА_4 організував проведення на території смт Шевченкове наступних робіт, а саме: облаштування нового цвинтаря на околиці смт Шевченкове, ремонт доріг, облаштування двох зупинок автотранспорту, які у подальшому були перефарбовані у кольори прапору Російської Федерації, ремонт спеціальної техніки (Вирок Київського районного суду міста Харків від 02 грудня 2022 року у справі № 953/6732/22).

Окрім вище наведеної проблематики необхідної кваліфікації дій за ч. 4, а не ч. 5 ст. 111-1 КК України, у відповідному рішенні вбачається сумнівним висновок суду про наявність господарської діяльності в діях засудженого. Суд визначив облаштування нового цвинтаря на околиці смт. Шевченкове, ремонт доріг, облаштування двох зупинок автотранспорту, які у подальшому були перефарбовані у кольори прапору Російської Федерації, ремонт спеціальної техніки. Вбачається, що відповідна діяльність не є господарською з огляду на наступне. Відповідна діяльність не спрямована на виготовлення та реалізацію продукції, виконання робіт чи надання послуг вартісного характеру, що мають цінову визначеність. У даному випадку, це є виконанням обов'язків в незаконних органах державної влади, тобто кваліфікація все ж таки має бути за ч. 5 ст. 111-1 КК України.

Підсумовуючи викладене щодо господарської діяльності, уявляється за необхідне запропонувати власні ознаки провадження господарської діяльності, що можуть бути об'єктивною стороною кримінального правопорушення, передбаченого ч. 4 ст. 111-1 КК України:

1) Діяльність повинна бути спрямована на виготовлення та реалізацію продукції, виконання робіт чи надання послуг вартісного характеру, що мають цінову визначеність.

2) Відповідна діяльність повинна мати систематичний характер

3) Відповідна діяльність не пов'язана з реалізацією повноважень в незаконних органах державної влади на тимчасово окупованих територіях України.

Питання взаємодії з державою-агресором. Для розгляду відповідного питання варто розглянути лінгвістичний аспект слова «взаємодія». Згідно з енциклопедією сучасної України взаємодія – вплив однієї реалії (тіла, елементарної частинки, біологічної істоти, людини, співтовариства) на іншу реалію, що змінює їхню динамічну поведінку (Енциклопедія сучасної України). Відповідно, для констатації певної взаємодії необхідно довести певний вплив суб'єкта/об'єкта, що змінює динамічну поведінку іншого суб'єкта/об'єкта. Варто зауважити, що мова йде саме про динамічну поведінку, тобто мовою кримінального права це називається дією, бездіяльність у цьому разі виключається.

Вбачається, що необхідно виділити наступні ознаки, щодо визначення поняття «взаємодія з державою-агресором»:

1) Наявність вказівок від органів влади держави-агресора. Необхідно, щоб держава-агресор через свої органи якимось чином впливала на провадження господарської діяльності суб'єкта. Тобто, якщо умовний фермер продав свій врожай, якійсь іншій приватній особі, то це не є колабораційною діяльністю, передбаченою у ч. 4 ст. 111-1 КК, оскільки участі держави-агресора у даному випадку немає.

2) Господарська діяльність має бути частково спрямована на задоволення потреб держави-агресора. Оскільки без користі для держави-агресора господарська діяльність не може вчинюватися з взаємодією, то така ознака як спрямованість на задоволення потреб, є надзвичайно важливою для кваліфікації.

Суб'єктний склад з боку держави-агресора. Проблема вбачається в тому, що з боку держави-агресора можуть виступати суб'єктами господарювання як приватні особи, так і особи публічного права держави-агресора.

На думку автора, суб'єктами з боку держави-агресора можуть бути як юридичні особи приватного права, так і публічного. Не зважаючи на природу приватних юридичних осіб держави-агресора, їх позицію щодо вторгнення тощо, господарська діяльність з особами приватного права не виключає кримінальну відповідаль-

ність за ч. 4 ст. 111-1 КК України. Потенційна наявність такого виключення дасть змогу занадто зловживання правом. Слід звернути увагу, що такі юридичні особи повинні бути зареєстрованими у державі-агресорці або котра перейшла на її бік.

Висновки та перспективи подальших досліджень. Підсумовуючи вище викладене, доходимо висновку про високу актуальність відповідної проблематики. На жаль, законодавець допустив низку недоліків в юридичній техніці формулювання під час введення нових статей до Розділу І «Злочини проти основ національної безпеки України».

Серед основних проблем у правозастосуванні ч. 4 ст. 111-1 КК України виділено:

1) Недосконалість визначення поняття «ведення господарської діяльності»

2) Помилка в розмежуванні понять «господарська діяльність» та «заняття посади, пов'язаної з виконанням організаційно-розпорядчих або адміністративно-господарських функцій»

Запропоновано наступні ознаки провадження господарської діяльності, що можуть бути об'єктивною стороною кримінального пра-

вопорушення, передбаченого ч. 4 ст. 111-1 КК України:

1) Діяльність повинна бути спрямована на виготовлення та реалізацію продукції, виконання робіт чи надання послуг вартісного характеру, що мають цінову визначеність.

2) Відповідна діяльність повинна мати систематичний характер

3) Відповідна діяльність не пов'язана з реалізацією повноважень в незаконних органах державної влади на тимчасово окупованих територіях України.

Вироблено власні пропозиції щодо подолання відповідної кримінально-правової проблеми. Зроблено аналіз понять «взаємодія з державою-агресором» та висловлено власні думки щодо суб'єктного складу держави агресора.

На думку автора, подальші дослідження у цій царині можуть бути спрямовані на дослідження інших частин ст. 111-1 КК України, оскільки виникають певні об'єктивні проблеми з іншими кваліфікаціями також. Також подальші роботи можуть бути присвячені виробленню більш чітких правил розмежування кваліфікацій за ст. 111 та ст. 111-1 КК України.

ЛІТЕРАТУРА:

1. Кримінальний кодекс України. *Відомості Верховної Ради України* (ВВР), 2001, № 25-26, ст.131. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2341-14#Text> (дата звернення: 26.04.2023)
2. Господарський кодекс України. *Відомості Верховної Ради України* (ВВР), 2003, № 18, № 19-20, № 21-22, ст.144. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/436-15#Text> (дата звернення: 26.04.2023)
3. Податковий кодекс України. *Відомості Верховної Ради України* (ВВР), 2011, № 13-14, № 15-16, № 17, ст.112. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2755-17#Text> (дата звернення: 26.04.2023)
4. Закон України «Про зовнішньоекономічну діяльність». *Відомості Верховної Ради УРСР* (ВВР), 1991, № 29, ст. 377. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/959-12#Text> (дата звернення: 26.04.2023)
5. Бринцев О.В. До питання про визначення поняття господарської діяльності. *Вісник господарського судочинства* № 6/2013. URL: <http://www.arbitr.gov.ua/pages/156> (дата звернення: 26.04.2023)
6. Статівка А.М. Співвідношення поняття «господарська діяльність» та «виробничо-господарська діяльність» сільськогосподарський підприємств. *Науковий вісник Національного університету біоресурсів і природокористування України*. 2014. Вип. 197. Ч. 2 ст.35 – 42
7. Вирок Київського районного суду у місті Харків від 08 лютого 2023 року у справі № 953/254/23. URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/108860255> (дата звернення: 26.04.2023)
8. Вирок Київського районного суду міста Харків від 02 грудня 2022 року у справі № 953/6732/22. URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/107646873> (дата звернення: 26.04.2023)
9. Енциклопедія сучасної України. URL: https://esu.com.ua/search_articles.php?id=33901 (дата звернення: 26.04.2023)

REFERENCES:

1. Kryminalnyi kodeks Ukrainy. Vidomosti Verkhovnoi Rady Ukrainy (VVR), 2001, № 25-26, st.131 [Criminal codex of Ukraine] URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2341-14#Text> [in Ukrainian] (date of application: 26.04.2023).
2. Hospodarskyi kodeks Ukrainy [Economic Code of Ukraine]. Vidomosti Verkhovnoi Rady Ukrainy (VVR), 2003, № 18, № 19-20, № 21-22, st.144 URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/436-15#Text> [in Ukrainian] (date of application: 26.04.2023).

3. Podatkovyi kodeks Ukrainy [Tax Code of Ukraine]. Vidomosti Verkhovnoi Rady Ukrainy (VVR), 2011, № 13-14, № 15-16, № 17, st. 112 URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2755-17#Text> [in Ukrainian] (date of application: 26.04.2023).

4. Zakon Ukrainy «Pro zovnishnoekonomichnu diialnist». [Law of Ukraine «On Foreign Economic Activity»] Vidomosti Verkhovnoi Rady URSR (VVR), 1991, № 29, st. 377 URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/959-12#Text> [in Ukrainian] (date of application: 26.04.2023).

5. Bryntsev O.V. (2013) Do pytannia pro vyznachennia poniattia hospodarskoi diialnosti [To the question of defining the concept of economic activity]. Visnyk hospodarskoho sudochynstva № 6/2013 URL: <http://www.arbitr.gov.ua/pages/156> [in Ukrainian] (date of application: 26.04.2023).

6. Stativka A.M. (2014) Spivvidnoshennia poniattia «hospodarska diialnist» ta «vyrobnycho-hospodarska diialnist» silskohospodarskyi pidpriemstv [Correlation between the concepts of "economic activity" and "production and economic activity" of agricultural enterprises]. Naukovyi visnyk Natsionalnoho universytetu bioresursiv i pryrodokorystuvannia Ukrainy. – 2014. – Vyp. 197. – Ch. 2 st.35 – 42 [in Ukrainian].

7. Vyrok Kyivskoho raionnoho sudu u misti Kharkiv vid 08 liutoho 2023 roku u spravi № 953/254/23 [Verdict of the Kyiv District Court in the city of Kharkiv dated February 8, 2023 in case No. 953/254/23] URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/108860255> [in Ukrainian] (date of application: 26.04.2023).

8. Vyrok Kyivskoho raionnoho sudu mista Kharkiv vid 02 hrudnia 2022 roku u spravi № 953/6732/22 [Verdict of the Kyiv District Court of the city of Kharkiv dated December 2, 2022 in case No. 953/6732/22] URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/107646873> [in Ukrainian] (date of application: 26.04.2023).

9. Entsyklopediia suchasnoi Ukrainy [Encyclopedia of modern Ukraine] URL: https://esu.com.ua/search_articles.php?id=33901 [in Ukrainian] (date of application: 26.04.2023).

АКТУАЛЬНІ ПРОБЛЕМИ ЮРИДИЧНОЇ НАУКИ

УДК 349.6

Владислав ПОЛЬЩА,

аспірант кафедри цивільного, трудового та господарського права

Дніпровський національний університет імені Олеся Гончара

проспект Гагаріна, 72, Дніпро, Україна, 49000

ORCID: 0009-0000-9690-3818

DOI: 10.32782/LST/2023-1-9

Бібліографічний опис статті: Польща, В. (2023). Європейський досвід правового регулювання діяльності з управління небезпечними відходами. *Law. State. Technology*, 1, 63–70, doi: 10.32782/LST/2023-1-9

ЄВРОПЕЙСЬКИЙ ДОСВІД ПРАВОВОГО РЕГУЛЮВАННЯ ДІЯЛЬНОСТІ З УПРАВЛІННЯ НЕБЕЗПЕЧНИМИ ВІДХОДАМИ

Метою статті визначено встановлення нормативних засад державно-правового регулювання діяльності з управління небезпечними відходами. Підкреслено, що екологічна політика Європейського Союзу має здійснюватися комплексно та з усіма доступними варіантами та інструментами, беручи до уваги регіональні та місцеві відмінності, а також екологічно чутливі території, з наголосом на: розвиток європейських ініціатив для підвищення обізнаності громадян та місцевої влади; широкий діалог із зацікавленими сторонами, підвищення екологічної свідомості та участі громадськості; аналіз вигод і витрат з урахуванням необхідності інтерналізації екологічних витрат; найкращі наявні наукові докази та подальше вдосконалення наукових знань шляхом досліджень і технологічного розвитку; дані та інформація про стан і тенденції навколишнього середовища. Визначено, що відповідно до вимог Директиви 2008/98/ЄС Європейського парламенту та Ради від 5 квітня 2006 року про відходи вимагається адаптація та гармонізація національного законодавства країн-кандидатів до стандартів ЄС, де важливим наголосом є гарантування безвідходного виробництва, а також розробка заходів щодо запобігання утворенню відходів та належного управління ними. Відповідно до змісту Директиви 2008/98/ЄС Європейського парламенту та Ради від 5 квітня 2006 року про відходи встановлено, що під категорією «відходи» має розумітися будь-яка речовина чи об'єкт, від яких власник відмовляється, чи має намір відмовитися, чи повинен позбутися. Встановлено, що під небезпечними відходами відповідно до Директиви 2008/98/ЄС Європейського парламенту та Ради від 5 квітня 2006 року про відходи розуміються відходи, які мають одну або декілька небезпечних властивостей, перелічених у Додатку III, які мають такі властивості, як: вибуховість, що розуміється як певні речовини та препарати, які можуть знищуватися під дією полум'я або більш чутливі до ударів чи тертя, ніж динітробензол; окисність як характеристика відходів, що містять речовини та препарати, які виявляють сильні екзотермічні реакції при контакті з іншими речовинами. Зроблено висновок, що доопрацювання вимагає законодавство ЄС щодо поводження з відпрацьованими акумуляторами та вжиття заходів для захисту навколишнього середовища та здоров'я людини шляхом запобігання або зменшення несприятливого впливу від утворення та управління електровідходами, та зменшення впливу використання ресурсів та забруднення, ефективність використання ресурсів.

Ключові слова: забруднення, правове регулювання, небезпечні відходи, право навколишнього природного середовища, публічне адміністрування, поводження з відходами, управління відходами.

Vladyslav POLSHCHA,

Graduate Student at the Department of Civil, Labor and Economic Law

Oles Honchar Dnipro National University

Prospekt Gagarina, 72, Dnipro, Ukraine, 49000

ORCID: 0009-0000-9690-3818

DOI: 10.32782/LST/2023-1-9

To cite this article: Polshcha, V. (2023). Yevropeyskyi dosvid pravovoho rehuliyuvannya diialnosti z upravlinnia nebezpechnymy vidkhodamy [European experience of legal regulation of hazardous waste management activities]. *Law. State. Technology*, 1, 63–70, doi: 10.32782/LST/2023-1-9

EUROPEAN EXPERIENCE OF LEGAL REGULATION OF HAZARDOUS WASTE MANAGEMENT ACTIVITIES

The purpose of the article is to establish the normative foundations of state-legal regulation of hazardous waste management activities. It is emphasized that the environmental policy of the European Union should be implemented comprehensively and with all available options and tools, taking into account regional and local differences, as well as ecologically sensitive areas, with an emphasis on: the development of European initiatives to increase the awareness of citizens and local authorities; broad dialogue with interested parties, increasing environmental awareness and public participation; analysis of benefits and costs, taking into account the need to internalize environmental costs; the best available scientific evidence and further improvement of scientific knowledge through research and technological development; data and information about the state and trends of the environment. It was determined that in accordance with the requirements of Directive 2006/12/EC of the European Parliament and the Council of April 5, 2006 on waste, adaptation and harmonization of the national legislation of candidate countries to EU standards is required, where an important emphasis is on guaranteeing waste-free production, as well as developing measures to prevent waste generation and proper management. According to the content of Directive 2008/98/EC of the European Parliament and the Council of April 5, 2006 on waste, it is established that the category "waste" should be understood as any substance or object that the owner discards, or intends to discard, or must get rid of. It is established that hazardous waste in accordance with Directive 2008/98/EC of the European Parliament and of the Council of April 5, 2006 on waste means waste that has one or more hazardous properties listed in Annex III, which have such properties as: explosiveness, which is understood to mean certain substances and preparations which can be destroyed by flame or are more sensitive to impact or friction than dinitrobenzene; oxidation as a characteristic of waste containing substances and preparations that exhibit strong exothermic reactions when in contact with other substances. It is concluded that revision is required by the EU legislation on the handling of spent batteries and taking measures to protect the environment and human health by preventing or reducing the adverse impact from the generation and management of electrical waste, and reducing the impact of resource use and improving the efficiency of resource use.

Key words: pollution, legal regulation, hazardous waste, environmental law, public administration, waste management, waste management.

Постановка проблеми. Нормативно-правове регулювання управління небезпечними відходами регулюється на міжнародному рівні, так і на рівні національного законодавства. Передусім звернемо дослідницьку увагу на зміст нормативних актів ЄС, що визначають зміст здійснення управління відходами.

Важливе значення для здійснення управління відходами має Директива 2008/98/ЄС Європейського парламенту та Ради від 5 квітня 2006 року про відходи, яка встановлює законодавчу основу для поводження з відходами у Співтоваристві (Directive 2008/98/EC, 2008).

При цьому дослідження особливостей забезпечення правового регулювання поводження з відходами, залишаючись актуальним, було досліджено у наукових розробках таких представників юридичної науки, як В. А. Зуєв (Зуєв, 2014: 93-99; Зуєв, 2014: 138-144), Р. С. Кірін (Кірін, 2013: 97-104), Ю.О. Лєгеза (Лєгеза, 2016: 172-176; Лєгеза, 2015: 63-67), О.В. Гладій (Гладій, 2017: 140-144) та ін. Окремі питання поводження з відходами були предметом наукових розробок таких вчених, як Н. Р. Малишева, В.І. Олещенко (Малишева, Олещенко, 2001) та інших авторів. Однак при цьому комплексного науково-практичного дослідження питань забезпечення ефективності поводження з небезпечними відходами попри його надзвичайну суспільну затребуваність не було вико-

нано, що актуалізує здійснення даної розробки.

Метою статті визначено встановлення нормативних засад державно-правового регулювання діяльності з управління небезпечними відходами.

Виклад основного матеріалу. Ухваленню Директиви 2006/12/ЄС Європейського парламенту та Ради від 5 квітня 2006 року про відходи передувало Рішення № 1600/2002/ЄС Європейського Парламенту та Ради від 22 липня 2002 р., де визначено було програму дій Співтовариства з охорони навколишнього середовища (Decision No 1600/2002/EC, 2002), де було встановлено ключові екологічні цілі та пріоритети, що поставлені перед європейською спільнотою на основі оцінки стану навколишнього середовища та переважаючих тенденцій. Зокрема, встановлено, що цілями екологічної програми ЄС є подолання негативних наслідків процесів, пов'язаних із: зміною клімату; природою та біорізноманіття; навколишнього середовища, здоров'я та якості життя; раціональним використанням природних ресурсів та відходів (Decision No 1600/2002/EC, 2002).

Головним досягненням зазначеного Рішення Європейського Парламенту та Ради від 22 липня 2002 року є формулювання пріоритету необхідності розробки або перегляду законодавства про відходи, включаючи роз'яснення різниці між відходами.

Екологічна програма, ухвалена Рішенням Європейського Парламенту та Ради від 22 липня 2002 року (Decision No 1600/2002/EC, 2002), спрямована на:

- сприяння досягненню довгострокової мети стабілізації концентрації парникових газів в атмосфері на рівні, який запобігатиме небезпечному антропогенному втручанню в кліматичну систему. Таким чином, довгострокова мета максимального підвищення глобальної температури на 2 °C за доіндустріальним рівнем і концентрації CO₂ нижче 550 частин на мільйон керуватиметься Програмою. У довгостроковій перспективі реалізація екологічної програми вимагатиме глобального скорочення викидів парникових газів на 70 % порівняно з 1990 роком, як визначено Міжурядовою групою експертів зі зміни клімату (IPCC);

- захист, збереження, відновлення та розвиток функціонування природних систем, природних середовищ існування, дикої флори та фауни з метою припинення опустелювання та втрати біорізноманіття, включаючи різноманітність генетичних ресурсів, як у Європейському Союзі, так і в глобальному масштабі;

- сприяння високому рівню якості життя та соціальному добробуту громадян шляхом забезпечення середовища, де рівень забруднення не спричиняє шкідливого впливу на здоров'я людини та навколишнє середовище, та заохочення сталого розвитку міст;

- краща ефективність використання ресурсів та управління ресурсами та відходами для створення більш стійких моделей виробництва та споживання, тим самим відокремлюючи використання ресурсів та утворення відходів від темпів економічного зростання та маючи на меті забезпечити споживання відновлюваних і невідновлюваних ресурсів не перевищує несучої здатності середовища.

Відповідно до змісту положень статті 2 Директиви 2008/98/ЄС Європейського парламенту та Ради від 5 квітня 2006 року про відходи визначено сферу її дії. Зокрема, встановлюється, що зазначена Директива 2008/98/ЄС Європейського парламенту та Ради від 5 квітня 2006 року про відходи не діє на здійснення управління такими відходами, як: газоподібні викиди до атмосферного повітря; техногенно забруднені землі, включаючи забруднені ґрунти та будівлі; техногенні та промислові відходи виробництва, а також відходи будівництва за умови відповідностей таких відходів безпеці виробництва; радіоактивні відходи; відходи вибухових речовин; побутові відходи, в тому числі відходи сільськогосподарської або лісо-

господарської діяльності, а також відходи, придатні для виробництва біоенергії (Directive 2008/98/EC, 2008).

Директива 2008/98/ЄС Європейського парламенту та Ради від 5 квітня 2006 року про відходи в окремих положеннях діє на здійснення нормативного регулювання управління: безпекою стічними водами; використанням побічних продуктів тваринного походження, включаючи продукти переробки, на які поширюється дія Регламенту (ЄС) № 1774/2002, за винятком тих, які призначені для спалювання, захоронення або використання на біогазовому чи компостному заводі; туші тварин, які загинули не в результаті забою, включаючи тварин, убитих для ліквідації епізоотичних хвороб, і які утилізуються відповідно до Регламенту (ЄС) № 1774/2002; відходами, отриманими в результаті розвідки, видобутку, обробки та зберігання мінеральних ресурсів та роботи кар'єрів, на які поширюється Директива 2006/21/ЄС Європейського Парламенту та Ради від 15 березня 2006 року про управління відходами видобувної промисловості (Directive 2006/21/EC, 2006).

Необхідно підкреслити, що екологічна політика ЄС має здійснюватися комплексно та з усіма доступними варіантами та інструментами, беручи до уваги регіональні та місцеві відмінності, а також екологічно чутливі території, з наголосом на: розвиток європейських ініціатив для підвищення обізнаності громадян та місцевої влади; широкий діалог із зацікавленими сторонами, підвищення екологічної свідомості та участі громадськості; аналіз вигод і витрат з урахуванням необхідності інтерналізації екологічних витрат; найкращі наявні наукові докази та подальше вдосконалення наукових знань шляхом досліджень і технологічного розвитку; дані та інформація про стан і тенденції навколишнього середовища.

Обов'язковою вимогою Директиви 2006/12/ЄС Європейського парламенту та Ради від 5 квітня 2006 року про відходи є вимога про необхідність адаптації та гармонізації національного законодавства країн-кандидатів до стандартів ЄС, де важливим наголосом є гарантування безвідходного виробництва, а також для розробки заходів щодо запобігання утворенню відходів та належного управління ними.

Відповідно до змісту Директиви 2006/12/ЄС Європейського парламенту та Ради від 5 квітня 2006 року про відходи встановлюється, що під категорією «відходи» має розумітися будь-яка речовина чи об'єкт, від яких власник відмовляється, чи має намір відмовитися, чи повинен позбутися.

Під «небезпечними відходами» відповідно до Директиви 2006/12/ЕС Європейського парламенту та Ради від 5 квітня 2006 року про відходи розуміються відходи, які мають одну або декілька небезпечних властивостей, перелічених у Додатку III, які мають такі властивості: вибуховість, що розуміється як певні речовини та препарати, які можуть знищуватися під дією полум'я або більш чутливі до ударів чи тертя, ніж динітробензол; окисність як характеристика відходів, що містять речовини та препарати, які виявляють сильні екзотермічні реакції при контакті з іншими речовинами; легкозаймистість, що пов'язується із знаходженням у структурі відходів рідких речовин та препаратів з температурою спалаху нижче 21 °C (включаючи надзвичайно легкозаймисті рідини), або речовин та препаратів, які можуть нагріватися й, нарешті, загорятися при контакті з повітрям при температурі навколишнього середовища без будь-якого застосування енергії, або тверді речовини та препарати, які можуть легко спалахнути після короточасного контакту з джерелом займання і які продовжують горіти або споживатися після видалення джерела займання, або газоподібні речовини та препарати, які є легкозаймистими на повітрі при нормальному тиску, або речовини та препарати, які при контакті з водою або вологим повітрям виділяють легкозаймисті гази в небезпечних кількостях. Також згідно із Директивою 2006/12/ЕС Європейського парламенту та Ради від 5 квітня 2006 року про відходи до небезпечних відходів відносяться некорозійні речовини та препарати, які при негайному, тривалому або багаторазовому контакті зі шкірою або слизовою оболонкою можуть викликати запалення. Небезпечність відходів характеризується наявністю у їх структурі: токсичних речовин та препаратів (включаючи дуже токсичні речовини та препарати), які при вдиханні, ковтанні або проникненні через шкіру можуть спричинити серйозні, гострі або хронічні ризики для здоров'я та навіть смерть; канцерогенних речовин та препаратів, які при вдиханні, ковтанні або проникненні через шкіру можуть спровокувати рак або збільшити його захворюваність; їдких речовин та препаратів, які можуть руйнувати живу тканину при контакті; інфекційних речовин та препаратів, що містять життєздатні мікроорганізми або їх токсини, які, як відомо або достовірно вважають, спричиняють захворювання людини чи інших живих організмів; токсичних речовин та препаратів, що впливають на репродуктивну функцію живих організмів; генно-модифікованих мутагенних речовин та препаратів, які при вдиханні, ковтанні або проникненні через шкіру

можуть викликати спадкові генетичні дефекти або збільшити частоту їх виникнення.

Відповідно до змісту Додатку III Директиви 2006/12/ЕС Європейського парламенту та Ради від 5 квітня 2006 року про відходи до небезпечних відходів відносяться відходи, що містять у собі токсичні або дуже токсичні гази, що виявляються при контакті з водою, повітрям або кислотою.

Суб'єктами управління відходами, в тому числі і небезпечними, згідно із положеннями Директиви 2006/12/ЕС Європейського парламенту та Ради від 5 квітня 2006 року про відходи є такі учасники правовідносин, як: 1) виробник відходів – будь-яка особи, чия діяльність спричинює утворення відходів (первинний виробник відходів), або будь-яка особа, яка здійснює попередню обробку, змішування або інші операції, що призводять до зміни характеру або складу цих відходів; 2) власник відходів, яким є виробник відходів або особа, яка володіє відходами; 3) дилер, яким є будь-яке підприємство, яке виступає в ролі брокера із купівлі відходів та їх подальшого перепродажу; 4) посередник, яким виступає будь-яка організація, що здійснює переробку або утилізацію відходів від імені інших, включаючи таких посередників, які фізично не володіють відходами.

Директива 2006/12/ЕС Європейського парламенту та Ради від 5 квітня 2006 року про відходи містить таке визначення поняття «управління відходами», яке розуміється як збір, транспортування, переробка та утилізація відходів, включаючи нагляд за такими операціями та подальший контроль за сміттєзвалищами чи сміттєвими полігонами, а також дії, пов'язані із діяльністю дилерів чи брокерів, тобто дії із поставки відходів, їх купівлі-продажу тощо.

Відповідно до змісту Директиви 2006/12/ЕС Європейського парламенту та Ради від 5 квітня 2006 року про відходи встановлюються такі види діяльності у сфері управління відходами, як: 1) збір, що означає збирання відходів, включаючи попереднє сортування та попереднє зберігання відходів для цілей транспортування до підприємства з обробки відходів; 2) роздільні збір та сортування, що означає збір відходів, що передбачає їх сортування за типом і характером, щоб сприяє їх подальшій спеціальній переробці; запобігання утворення відходів, що означає заходи, вжиті задля мінімізації виникнення відходів та налагодження виробництва на засадах рециклінгу та безперервності, що вимагає, по-перше, дотримання вимоги щодо утворення відходів у такій кількості, що допускає повторність їх використання, та якості, що

дозволяє забезпечити продовження терміну служби продукції; по-друге, мінімізації шкідливого впливу утворених відходів на довкілля та здоров'я людей; по-третє, дотримання лімітів вмісту шкідливих речовин у відходах виробництва; 3) повторне використання (рециклінг) відходів, що означає будь-яку операцію, за допомогою якої продукти або компоненти, що є відходами, знову використовуються з відповідною цільовою метою; 4) переробка (специфікація) відходів, що означає операції з відновлення корисних властивостей матеріалів та речовин, що містяться у відходах, що допускає їх подальше цільове використання; 5) підготовка до повторного використання (рециклінгу) відходів, що означає здійснення операцій з перевірки, очищення або ремонту, за допомогою яких продукти або компоненти продуктів, які стали відходами, обробляються таким чином, щоб їх можна було повторно використовувати без будь-якої іншої додаткової обробки чи специфікації; 6) переробка відходів означає будь-яку операцію з утилізації, за допомогою якої відходи переробляються в продукти, матеріали або речовини як для первинних цілей, так і для інших побутових чи промислових потреб, що передбачає повторну обробку органічного матеріалу, але не включає відновлення енергії та повторну обробку в матеріали, які будуть використовуватися як паливо або для операцій із створення мінерально-сировинної бази; 7) регенерація відпрацьованих олив означає будь-яку операцію з переробки, за допомогою якої базові оливи можуть бути отримані шляхом очищення відпрацьованих олив, зокрема шляхом видалення забруднень, продуктів окислення та добавок, що містяться в таких оливах; 8) утилізація відходів означає будь-яку операцію, яка не є рекуперацією, навіть якщо операція має як вторинний наслідок регенерацію речовин або енергії.

Європейські стандарти поводження з відходами також визначаються відповідно до положень Директиви Європейського Парламенту та Ради 2008/98/ЄС від 19 листопада 2008 року. Ця Директива має допомогти наблизити ЄС до «суспільства вторинної переробки», яке прагне уникнути утворення відходів та використовувати відходи як ресурс. Зокрема, функціонально визначена мета розвитку ЄС як вжиття заходів, спрямованих на забезпечення поділу джерел, збирання та переробки відходів. Відповідно до цієї мети і як засіб сприяння або поліпшення потенціалу відновлення відходів вимагається забезпечення роздільного збирання відходів, що має відбуватися із дотримання

вимог технологічної та екологічної безпеки, а також на засадах економічності таких процесів. Держави-члени ЄС повинні заохочувати роздільне збирання відходів, якщо це необхідно для досягнення екологічно обґрунтованого управління.

Директива Європейського Парламенту та Ради 2008/98/ЄС від 19 листопада 2008 року встановлює заходи щодо захисту навколишнього середовища та здоров'я людини шляхом запобігання або зменшення несприятливого впливу від утворення відходів та забезпечення ефективності управління відходами шляхом створення умов для повторного використання відходів, а також створюючи умов для зменшення їх кількісних показників.

Поводження з небезпечними відходами додатково деталізується згідно із змістом положень Директиви 2012/19/ЄС Європейського Парламенту та Ради від 4 липня 2012 р. про відходи електричного та електронного обладнання (**Directive 2012/19/EU, 2012**) та Регламентом (ЄС) 2023/1542 Європейського Парламенту та Ради від 12 липня 2023 року щодо батарей і відпрацьованих батарей, що вносить зміни до Директиви 2008/98/ЄС і Регламенту (ЄС) 2019/1020 і скасовує Директиву 2006/66/ЄС (**Regulation (EU) 2023/1542, 2023**).

Директива 2012/19/ЄС Європейського Парламенту та Ради від 4 липня 2012 р. про відходи електричного та електронного обладнання встановлює заходи щодо захисту навколишнього середовища та здоров'я людини шляхом запобігання або зменшення несприятливого впливу від утворення та поводження з відходами електричного та електронного обладнання (WEEE), а також шляхом зменшення загального негативного впливу на довкілля і підвищення ефективності управління відходами, сприяючи таким чином сталому розвитку держав ЄС. Відповідно до змісту Директиви 2012/19/ЄС Європейського Парламенту та Ради від 4 липня 2012 р. про відходи електричного та електронного обладнання встановлюється, що відходи електричного обладнання та електробатареї відносяться до категорії небезпечних відходів. Зокрема, такими небезпечними відходами відповідно до Директиви 2012/19/ЄС Європейського Парламенту та Ради від 4 липня 2012 р. визнано:

– електричне та електронне обладнання або «ЕЕО» означає обладнання, належна робота якого залежить від електричних струмів або електромагнітних полів, а також обладнання для генерування, передачі та вимірювання таких струмів і полів, призначене для використання з номінальною напругою, що не

перевищує 1000 вольт для змінного струму та 1500 вольт для постійного струму;

- великомасштабні стаціонарні промислові інструменти, якими є машини, обладнання та/або компоненти до них, які є стаціонарно встановленими та вимагають належного технічного обслуговування задля їх належного функціонування, а також обладнання, що використовується у здійсненні науково-дослідної діяльності;

- великомасштабна стаціонарна установка, що складається із різноманітної комбінації кількох типів апаратури та пристроїв, які збираються, встановлюються та демонтуються професіоналами; призначені для постійного використання як частини будівлі або споруди у заздалегідь визначеному спеціальному місці; та при цьому можуть бути замінені лише таким же спеціально розробленим обладнанням;

- пересувне обладнання, що означає техніку з бортовим джерелом живлення, робота якої потребує або мобільного джерела електропостачання, або безперервного чи напівбезперервного руху обслуговуючого персоналу між послідовними фіксованими робочими місцями під час роботи;

- відпрацьоване електричне та електронне обладнання або «WEEE», що означає електричне або електронне обладнання, яке є відходами у розумінні Директиви 2008/98/ЄС (тобто матеріалами, від яких відмовився власник або якщо матеріалами, які втратили власні цільові корисні властивості), включаючи всі компоненти, підвзули та витратні матеріали, які є частиною товару на момент викидання;

- відпрацьоване електричне та електронне обладнання з приватних домогосподарств;

- відпрацьовані медичні пристрої, в тому числі медичні пристрої, призначені для проведення лабораторних досліджень чи імплантації.

Головним пріоритетом здійснення управління утилізацією небезпечними відходами є забезпечення роздільного сортування електронного обладнання та електроаккумуляторів. Держави-члени ЄС несуть відповідальність за створення умов для роздільного сортування електровідходів, в тому числі тих, що є кліматичним обладнанням, чи містять озоноруйнівні речовини та фторовані парникові гази, люмінесцентних ламп, що містять ртуть, фотоелектричних панелей та невеликого електричного обладнання.

Для забезпечення утилізації електронного обладнання та електроаккумуляторів з приватних домогосподарств держави-члени мають забезпечувати, щоб: було встановлено системи, які дозволяють кінцевим власникам

і розповсюджувачам повертати такі відходи хоча б безкоштовно. Держави-члени забезпечують наявність і доступність необхідних місць збору, беручи до уваги, зокрема, щільність населення; при постачанні нового продукту дистриб'ютори несуть відповідальність за те, щоб такі відходи можна було повернути дистриб'ютору хоча б безкоштовно на індивідуальній основі, за умови, що обладнання має еквівалентний тип і виконує ті самі функції, що й поставлене обладнання.

Дистриб'ютори мають забезпечувати збір у роздрібних магазинах (площею не менше, ніж 400 м²) із торговими площами, де продаються електроаккумулятори чи електрообладнання, місцями для їх збирання з подальшою утилізацією.

Збір відпрацьованих електроаккумуляторів чи електрообладнання має відповідати вимогам екологічної безпеки та безпеки життя та здоров'я працівників місць сортування та утилізації відходів.

Відповідно до Регламенту (ЄС) 2023/1542 Європейського Парламенту та Ради від 12 липня 2023 року щодо батарей і відпрацьованих батарей, що вносить зміни до Директиви 2008/98/ЄС і Регламенту (ЄС) 2019/1020 і скасовує Директиву 2006/66/ЄС встановлено, що аккумулятори є важливим джерелом енергії та одним із ключових чинників сталого розвитку, екологічної мобільності, чистої енергії та кліматичної нейтральності. Акумулятори відносяться до продукції зростаючого попиту у майбутньому, через свою екологічність. Однак при цьому утилізація акумуляторів є однією із найбільших проблем людства та вимагає додаткової уваги з боку світової спільноти та пошуку шляхів забезпечення її ефективності. Одним із напрямів ефективності управління електровідходами є виробництво акумуляторів, що можуть використовуватися повторно та придатні до зарядження із стаціонарних джерел. Регламентом (ЄС) 2023/1542 Європейського Парламенту та Ради від 12 липня 2023 року щодо батарей і відпрацьованих батарей визначено необхідність створення гармонізованої нормативної бази для роботи з повним життєвим циклом батарей, які розміщені на ринку в ЄС.

Висновок. Отже, доопрацювання вимагає законодавство ЄС щодо поводження з відпрацьованими акумуляторами та вжиття заходів для захисту навколишнього середовища та здоров'я людини шляхом запобігання або зменшення несприятливого впливу від утворення та управління електровідходами, шляхом зменшення впливу використання ресурсів та покращення

щення ефективність використання ресурсів. Такі заходи мають вирішальне значення для переходу до циркулярної та кліматично нейтральної економіки та середовища, вільного від токсичних речовин, а також для довгострокової конкурентоспроможності та стратегічної автономії Союзу. Вони можуть створити важливі економічні можливості, збільшуючи синергію між економікою замкнутого циклу та політикою

в галузі енергетики, клімату, транспорту, промисловості та досліджень, а також захищаючи навколишнє середовище та скорочуючи викиди парникових газів.

Угода про Асоціацію України з ЄС вимагає подальшої діяльності із гармонізації чинного законодавства про управління відходами, про що буде приділено детальну увагу у наступних підрозділах даного дослідження.

ЛІТЕРАТУРА:

1. Directive 2008/98/EC of the European Parliament and of the Council of 19 November 2008 on waste and repealing certain Directives. URL.: https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?uri=celex%3A32008L0098#ntr4-L_2008312EN.01000301-E0004
2. Зуєв В.А. Екологічна політика у сфері поводження з відходами в Україні на сучасному етапі. *Вісник Академії митної служби України. Сер.: Право*. 2014. № 1. С. 93-99.
3. Зуєв В.А. Організаційно-правові проблеми забезпечення реалізації громадської та виробничої екологічної політики у сфері поводження з відходами. *Проблеми законності*. 2014. Вип. 125. С. 138-144
4. Кірін Р.С. Самовільне користування надрами: варіативність суб'єктів та об'єктивної сторони правопорушення. *Бюлетень Міністерства юстиції України*. 2013. № 7. С. 97-104.
5. Лєгеза Ю.О. Здійснення державної екологічної політики в умовах децентралізації державної виконавчої влади. *Науковий вісник Ужгород. нац. ун-ту. Серія Право*. 2016. № 38. Т. 1. С. 172–176
6. Лєгеза Ю. О. Публічне адміністрування у сфері використання техногенних родовищ в Україні. *Visegrad journal on human rights*. 2015. № 5/2. С. 63–67
7. Гладій О. В. Суб'єкти публічного управління у сфері регулювання, використання та охорони техногенних родовищ. *Право і суспільство*. 2017. № 1. С. 140–144
8. Decision No 1600/2002/EC of the European Parliament and of the Council of 22 July 2002 laying down the Sixth Community Environment Action Programme. URL.: https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?uri=uriserv%3AOJ.L_.2002.242.01.0001.01.ENG&toc=OJ%3AL%3A2002%3A242%3ATOC
9. Directive 2006/21/EC of the European Parliament and of the Council of 15 March 2006 on the management of waste from extractive industries and amending Directive 2004/35/EC – Statement by the European Parliament, the Council and the Commission. URL.: https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?uri=uriserv%3AOJ.L_.2006.102.01.0015.01.ENG&toc=OJ%3AL%3A2006%3A102%3ATOC
10. Directive 2008/98/EC of the European Parliament and of the Council of 19 November 2008 on waste and repealing certain Directives (Text with EEA relevance). URL.: https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?uri=celex%3A32008L0098#ntr5-L_2008312EN.01000301-E0005
11. Directive 2012/19/EU of the European Parliament and of the Council of 4 July 2012 on waste electrical and electronic equipment (WEEE) (recast) Text with EEA relevance. URL.: <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?uri=CELEX%3A32012L0019&qid=1700232886357>
12. Regulation (EU) 2023/1542 of the European Parliament and of the Council of 12 July 2023 concerning batteries and waste batteries, amending Directive 2008/98/EC and Regulation (EU) 2019/1020 and repealing Directive 2006/66/EC (Text with EEA relevance). URL.: <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?uri=CELEX%3A32023R1542&qid=1700232886357>

REFERENCES:

1. Directive 2008/98/EC of the European Parliament and of the Council of 19 November 2008 on waste and repealing certain Directives. URL.: https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?uri=celex%3A32008L0098#ntr4-L_2008312EN.01000301-E0004
2. Zuiev V.A. (2014) Ekologichna polityka u sferi povodzhennia z vidkhodamy v Ukraini na suchasnomu etapi [Environmental policy in the field of waste management in Ukraine at the present stage]. *Visnyk Akademii mytnoi sluzhby Ukrainy. Ser.: Pravo*. № 1. S. 93-99. [in Ukrainian].
3. Zuiev V.A. (2014) Orhanizatsiino-pravovi problemy zabezpechennia realizatsii hromadskoi ta vyrobnychoi ekologichnoi polityky u sferi povodzhennia z vidkhodamy [Organizational and legal problems of ensuring the implementation of public and industrial environmental policies in the field of waste management]. *Problemy zakonnosti*. Vyp. 125. S. 138-144 [in Ukrainian].

4. Kirin R.S. (2013) Samovilne korystuvannya nadramy: variatyvnist subiektiv ta obiektyvnoi storony pravoporushennia [Unauthorized use of subsoil: variability of subjects and objective side of the offense]. Biuleten Ministerstva yustytzii Ukrainy. 2013. № 7. S. 97-104 [in Ukrainian].
5. Leheza Yu.O. (2016) Zdiisnennia derzhavnoi ekolohichnoi polityky v umovakh detsentralizatsii derzhavnoi vykonavchoi vlady [Public administration in the field of use of technogenic deposits in Ukraine]. Naukovyi visnyk Uzhhorod. nats. un-tu. Seriya Pravo. 2016. № 38. T. 1. S. 172–176 [in Ukrainian].
6. Leheza Yu. O. (2015) Publichne administruvannya u sferi vykorystannia tekhnohennykh rodovyshch v Ukraini [Public administration in the field of use of technogenic deposits in Ukraine]. Visegrad journal on human rights. № 5/2. S. 63–67 [in Ukrainian].
7. Hladii O. V. (2017) Subiekty publichnoho upravlinnia u sferi rehuliuвання, vykorystannia ta okhorony tekhnohennykh rodovyshch [Subjects of public administration in the sphere of regulation, use and protection of man-made deposits]. Pravo i suspilstvo. № 1. S. 140–144 [in Ukrainian].
8. Decision No 1600/2002/EC of the European Parliament and of the Council of 22 July 2002 laying down the Sixth Community Environment Action Programme. URL.: https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?uri=uriserv%3AOJ.L_.2002.242.01.0001.01.ENG&toc=OJ%3AL%3A2002%3A242%3ATOC
9. Directive 2006/21/EC of the European Parliament and of the Council of 15 March 2006 on the management of waste from extractive industries and amending Directive 2004/35/EC – Statement by the European Parliament, the Council and the Commission. URL.: https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?uri=uriserv%3AOJ.L_.2006.102.01.0015.01.ENG&toc=OJ%3AL%3A2006%3A102%3ATOC
10. Directive 2008/98/EC of the European Parliament and of the Council of 19 November 2008 on waste and repealing certain Directives (Text with EEA relevance). URL.: https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?uri=celex%3A32008L0098#ntr5-L_2008312EN.01000301-E0005
11. Directive 2012/19/EU of the European Parliament and of the Council of 4 July 2012 on waste electrical and electronic equipment (WEEE) (recast) Text with EEA relevance. URL.: <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?uri=CELEX%3A32012L0019&qid=1700232886357>
12. Regulation (EU) 2023/1542 of the European Parliament and of the Council of 12 July 2023 concerning batteries and waste batteries, amending Directive 2008/98/EC and Regulation (EU) 2019/1020 and repealing Directive 2006/66/EC (Text with EEA relevance). URL.: <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?uri=CELEX%3A32023R1542&qid=1700232886357>

ЗМІСТ

ЦИВІЛЬНЕ ТА ГОСПОДАРСЬКЕ ПРАВО І ПРОЦЕС

Тетяна ПЛУГАТАР, Сергій ЛЕЛЕТ

ВЗАЄМОДІЯ ОРГАНІВ НАЦІОНАЛЬНОЇ ПОЛІЦІЇ З ОРГАНАМИ МІСЦЕВОГО
САМОВРЯДУВАННЯ В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ В УКРАЇНІ.....3

ЕКОЛОГІЧНЕ І ЗЕМЕЛЬНЕ ПРАВО

Dmytro BOYCHUK, Volodymyr KOVTUN, Valeria SCHEVTSCHUK

DIE BEKÄMPFUNG DER VERSCHMUTZUNG DER OBERFLÄCHENGEWÄSSER
DER UKRAINE DURCH DIE ANPASSUNG DER UMWELTGESETZGEBUNG
AN DEN EU-BESITZSTAND.....10

АДМІНІСТРАТИВНЕ ПРАВО І ПРОЦЕС, ФІНАНСОВЕ ПРАВО, ІНФОРМАЦІЙНЕ ПРАВО

Михайло АЛЕКСАНДРОВ

ПРАВОВЕ РЕГУЛЮВАННЯ УЧАСТІ СИЛ НАЦІОНАЛЬНОГО СПРОТИВУ
В ЗАХОДАХ ВІЙСЬКОВО-ПАТРІОТИЧНОГО ВИХОВАННЯ: ДОСВІД ЕСТОНІЇ..... 21

Yuliia VOLKOVA

PROSPECTS FOR THE DEVELOPMENT OF THE UKRAINIAN LEGISLATION
ON WASTE MANAGEMENT IN THE PROCESS OF ADAPTATION
TO THE REQUIREMENTS OF THE EUROPEAN UNION..... 27

Ганна ПІДДУБНА, Юлія ЛЕГЕЗА, Олена ПУШКІНА

НЕДОБРОСОВІСНЕ ВИКОРИСТАННЯ СВОЇХ ПРОЦЕСУАЛЬНИХ ПРАВ
НА ПРИКЛАДІ ВИКОРИСТАННЯ «ПРАВА НА ЗЛО» ТА «VENIRE CONTRA
FACTUM PROPRIUM» (ЗА МАТЕРІАЛАМИ НАЦІОНАЛЬНОЇ СУДОВОЇ ПРАКТИКИ).....35

Роман ТИТИКАЛО

КОМПЕТЕНЦІЇ ОРГАНІВ МІСЦЕВОГО САМОВРЯДУВАННЯ
ЩОДО ЗАХИСТУ ПРАВ ВПО.....43

Оксана ЦАРЕВИЧ

ДОТРИМАННЯ КРИТЕРІЇВ НАДАННЯ ПУБЛІЧНИХ ПОСЛУГ
ЯК ОДИН ІЗ ІНСТРУМЕНТІВ ЗАПОБІГАННЯ КОРУПЦІЇ..... 50

КРИМІНАЛЬНЕ ПРАВО, КРИМІНОЛОГІЯ

Володимир КОВТУН

ЗЛОЧИНИ ПРОТИ ОСНОВ НАЦІОНАЛЬНОЇ БЕЗПЕКИ УКРАЇНИ:
ПРОБЛЕМА КВАЛІФІКАЦІЇ ОКРЕМИХ СКЛАДІВ КРИМІНАЛЬНИХ ПРАВОПОРУШЕНЬ
(Ч. 4 СТ. 111-1 КРИМІНАЛЬНОГО КОДЕКСУ УКРАЇНИ)..... 56

АКТУАЛЬНІ ПРОБЛЕМИ ЮРИДИЧНОЇ НАУКИ

Владислав ПОЛЬЩА

ЄВРОПЕЙСЬКИЙ ДОСВІД ПРАВОВОГО РЕГУЛЮВАННЯ ДІЯЛЬНОСТІ
З УПРАВЛІННЯ НЕБЕЗПЕЧНИМИ ВІДХОДАМИ.....63

CONTENTS

CIVIL AND ECONOMIC LAW AND PROCESS

Tetiana PLUHATAR, Serhii LELET

INTERACTION BETWEEN THE NATIONAL POLICE AND LOCAL AUTHORITIES
UNDER THE CONDITIONS OF MARTIAL LAW IN UKRAINE..... 3

ENVIRONMENTAL AND LAND LAW

Dmytro BOICHUK, Volodymyr KOVTUN, Valeria SHEVCHUK

COMBATING THE POLLUTION OF SURFACE WATERS OF UKRAINE
BY BRINGING ENVIRONMENTAL LEGISLATION CLOSER TO THE ACQUIS
OF THE EUROPEAN UNION.....10

ADMINISTRATIVE LAW AND PROCESS, FINANCIAL LAW, CYBERLAW

Mykhailo ALEKSANDROV

LEGAL REGULATION OF THE PARTICIPATION OF NATIONAL RESISTANCE FORCES
IN MILITARY-PATRIOTIC EDUCATION ACTIVITIES: THE EXPERIENCE OF ESTONIA.....21

Yuliia VOLKOVA

PROSPECTS FOR THE DEVELOPMENT OF THE UKRAINIAN LEGISLATION
ON WASTE MANAGEMENT IN THE PROCESS OF ADAPTATION
TO THE REQUIREMENTS OF THE EUROPEAN UNION..... 27

Hanna PIDUBNA, Yulia LEHEZA, Olena PUSHKINA

UNFAIR USE OF YOUR PROCEDURAL RIGHTS ON THE EXAMPLE OF THE USE
OF «RIGHT TO EVIL» AND «VENIRE CONTRA FACTUM PROPRIUM»
(BASED ON THE MATERIALS OF NATIONAL COURT PRACTICE).....35

Roman TYTYKALO

COMPETENCES OF LOCAL SELF-GOVERNMENT BODIES
REGARDING THE PROTECTION OF THE RIGHTS OF IDPS..... 43

Oksana TSAREVYCH

COMPLIANCE WITH THE CRITERIA FOR THE PROVISION OF PUBLIC SERVICES
AS ONE OF THE TOOLS FOR THE PREVENTION OF CORRUPTION.....50

CRIMINAL LAW, CRIMINOLOGY

Volodymyr KOVTUN

CRIMES AGAINST THE FOUNDATIONS OF THE NATIONAL SECURITY OF UKRAINE:
THE PROBLEM OF QUALIFICATION OF CERTAIN ELEMENTS OF CRIMINAL OFFENSES
(PART 4 OF ARTICLE 111-1 OF THE CRIMINAL CODE OF UKRAINE).....56

TOPICAL ISSUES OF JURIDICAL SCIENCE

Vladyslav POLSHCHA

EUROPEAN EXPERIENCE OF LEGAL REGULATION
OF HAZARDOUS WASTE MANAGEMENT ACTIVITIES..... 63

НОТАТКИ

LAW. STATE. TECHNOLOGY

Випуск 1

Коректура • Ірина Миколаївна Чудеснова

Комп'ютерна верстка • Юрій Васильович Ковальчук

Формат 60x84/8. Гарнітура Arial.

Папір офсет. Цифровий друк. Ум. друк. арк. 8,60. Замов. № 0723/452. Наклад 300 прим.

Видавництво і друкарня – Видавничий дім «Гельветика»

65101, Україна, м. Одеса, вул. Інглєзі, 6/1

Телефон +38 (095) 934 48 28, +38 (097) 723 06 08

E-mail: mailbox@helvetica.ua

Свідоцтво суб'єкта видавничої справи

ДК № 7623 від 22.06.2022 р.